

Education or Subjugation?

A report on violence against children in schools

Edukim apo Nënshtrim?

Raport mbi dhunën ndaj fëmijëve në shkolla

Obrazovanje ili Potčinjavanje?

Izveštaj o nasilju nad decom u školama

B | T | D The Balkan Trust for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

This publication has been supported by UNDP, BTM and the Think Tank Fund of the Open Society Foundations. Content and views expressed in this publication are those of IKS.

Prepared by: Edona Krasniqi

Edited by: Tim Judah

Table of Contents

FOREWORD	6
ABBREVIATIONS	7
EXECUTIVE SUMMARY	8
RECOMMENDATIONS	9
MEST	
MTI	
MAYORS	
MEDs	
SCHOOL MANAGEMENT AND CHILDREN'S RIGHTS INITIATIVES	
KOSOVO POLICE AND THE COMPETENT AUTHORITIES OVERSEEING THEIR INVOLVEMENT IN SCHOOLS	
INTRODUCTION	11
DEFINING TERMS	13
CONTEXT AND BACKGROUND	14
IMPLICATIONS OF VIOLENCE	15
INSTITUTIONS	16
SUMMARY OF THE LEGAL FRAMEWORK	
RESEARCH OBJECTIVE	20
METHODOLOGY	20
RESEARCH FINDINGS	21
DEFINING VIOLENCE	
VIOLENCE IN CLASSROOMS	
VIOLENCE IN THE PLAYGROUND	
WHO IS RESPONSIBLE FOR SECURITY IN SCHOOLS?	
CONCLUSION	31
ANNEX I. RELEVANT LEGISLATION	34
ANNEX II. CASES OF REPORTED VIOLENCE IDENTIFIED IN THE INTERVIEWS	41
ANNEX III. QUESTIONNAIRE IN ALBANIAN	42

FOREWORD

Both politicians and the general public in Kosovo take particular pride in the fact that children make up a substantive part of Kosovo's population (27.3 per cent of the population is younger than 15,)¹ and the country is known for being the youngest in Europe.² Children's issues however, do not figure on the political agenda or in public debate, and for this reason IKS decided to undertake this research project. Our aim is to provide evidence that will prompt the formulation and implementation of policies that will prioritise children and guarantee their safety.

Our analysis, made on the basis of semi-structured interviews, school visits and anonymous surveys and interviews, provides evidence of widespread violence in schools. However this is ignored by the relevant authorities, underreported in the press and those individuals who do try to draw attention to the issues lack the power to make any real difference in terms of limiting violence against children.

The more we probed the more the complexities of the issue were revealed. This indicates that there is no single magical answer that can alleviate this problem but that a broad sweep of policy initiatives need to be implemented by a wide range of organisations. What is clear however is that the first step that needs to be taken is for all players, parents included, to *actually acknowledge that violence in school is an issue*. Only then can we proceed to ensuring that the educational environment in Kosovo is a safe one, conducive to learning.

At present however it does not appear that children's issue are likely to appear on the policy agenda any time soon. Although international agencies like UNICEF, have a presence in Kosovo, at the domestic level there are no pressure groups campaigning for the rights of children. Their issues do not feature in the pre-election campaign speeches made by the political parties, which in the absence of published party manifestos, are the only way they can set out their political agenda. In the run up to the local elections in 2013, the only party that published a manifesto was Vetëvendosje and, although they claim to sit on the extreme left, their "Governance Alternative" made only three references to children. One related to the provision of nursery education, another sought to ensure that children with disabilities had guaranteed physical access to school buildings and the third dealt with sports clubs.

The fact that there is no political debate over child protection and welfare in Kosovo, that there has been no attempt to establish a coherent legal framework to deal with the issues and that this report is thus

1 CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

2 <http://www.worldbank.org/en/results/2013/08/16/in-kosovo-helping-young-people-join-society>

published in a policy vacuum does not mean that the school environment is safe for our children. There is a pressing need to deal with the prevalence of violence in schools and make safety in educational institutions a government priority.

Florina Duli
Executive Director
Iniciativa Kosovare për Stabilitet

ABBREVIATIONS

CRC	Convention on the Rights of the Child
CSW	Centres for Social Welfare
MED	Municipal Education Directorate
MEST	Ministry of Education, Science and Technology
MIT	Ministry of Trade and Industry
NGO	Non-Governmental Organisation
UNMIK	United Nations Mission in Kosovo
UNICEF	United Nations Children's Fund

EXECUTIVE SUMMARY

More than 344,000 people have watched a video posted on YouTube in 2011, in which a Prishtina primary school teacher was filmed hitting his pupils in class. The light-heartedness with which the violence was taken by the victims and the reaction of their laughing, rather than fearful, peers showed that this sort of behaviour in Kosovo's schools is the norm rather than the exception. Worse, while the video went viral, the reason for this was that most saw it as a fun film to share with friends, not one which elicited anger or disapproval. Likewise it sparked no debate in the media nor comment from anyone in government or from the educational establishment.

Iniciativa Kosovare për Stabilitet (IKS) has undertaken this research in order to assess how safe children actually are on school premises, identify areas where legislation and guidance is lacking and recommend feasible policy options.

Our interviews with children, parents and teachers reveal that they have difficulties defining exactly what constitutes violence. One parent, when asked to do so said, "a slap, kick, or scolding words are not violence." All the parties involved felt that violence perpetrated in school by teachers was a form of legitimate corporal punishment. The majority of parents approve of this. None of the parties considered that non-physical, psychological antagonism counted as violence. Teachers regularly use derogatory language when addressing children and insult them. Whereas teachers may need to raise their voices to keep order, it appears that teachers shout at children in order to intimidate and humiliate them in front of their peers.

Some of the quantitative findings are alarming: Of the 358 school-children surveyed, as many as 184 claimed to have been victims of some form of violence. When IKS's findings are compared to those of the 2005 UNICEF report *Research into Violence against Children in Schools in Kosovo*, it is clear that the incidence of violence has increased over the past eight years.

Our findings show that peer-on-peer fights occur on a daily basis and these clashes often result in serious injuries. As many as 90 per cent of the children interviewed claim to have seen weapons, mostly knives, on school premises and 30 per cent of them say they do not feel safe in school. In addition peer-on-peer violence in the form of bullying, threats and vandalism is widespread. There are no guidelines to help schools deal with these problems and there are no institutional mechanisms within schools to assist teachers and the victims of peer related violence.

Despite the fact that corporal punishment is illegal in Kosovo, it is still widely used, as post-war educational reforms, like other social

reforms, have not been effectively implemented. This legislation was not drawn up in reaction to public pressure and, in some sectors, there is a total lack of awareness that corporal punishment is indeed illegal. To provide guidelines on best practices, policies and legislation are simply not enough to ensure change. Policies need to be implemented properly, there needs to be widespread awareness of their existence and a political consensus within society as a whole that supports the legislation.

RECOMMENDATIONS

- MEST, NGOs and other actors engaged in combating violence, should advocate and implement initiatives aimed at raising the awareness of parents and teachers of the negative effects of violence on children.

- Lawmakers need to recognise that there is widespread violence in Kosovo's schools; that it needs to be analysed in detail in order to develop a coherent and organised plan of action on the implementation of the Protocol for the Prevention and Reference [sic] of Violence in Institutions of Pre-University Education. Mechanisms for reporting on the implementation of the Protocol and MEST's Code of Ethics for school-based assessments should be established.

- School staff should include counsellors and psychologists trained to deal with issues of violent behaviour. Over-subscribed schools should be given priority.

- The education sector needs to be given the necessary resources to improve standards in schools and funds need to be made available so that the issue of violence can be dealt with.

- Do not waste time making new policies before implementing existing legislation.

- The procedure used to appoint school directors must be reviewed.

MEST

- Should take the lead in establishing an inter-ministerial body to oversee the division of responsibilities between all players in the sector, or set up committees representing a wide range of bodies and actors involved to look into issues that arise.

- The content of the Code of Ethics and the Protocol should be widely publicised.

- The responsibility for monitoring the Code of Ethics should be clearly defined.

- An effective performance management system for both school directors and other teaching staff needs to be established.

- A consultation process to agree uniform alternative models of discipline between parents and teachers needs to be established.

- Research needs to be commissioned to examine the curriculum, teaching materials and text-books used. Their content should promote positive values, tolerance and gender equality. Gender equality needs to be taught in civic education classes. Teachers and other staff need to be trained to teach it and teach pupils that all forms of discrimination are unacceptable.

- Different organisations and actors need to work together to promote a change in attitudes and norms that condone or perpetuate violence against children in schools, at home and in the community in general.

- Data collected on violence in schools needs to be consolidated and research strengthened. Areas that need to be investigated further include violence according to age and sex. The information gathered needs to be part of the policymaking process at both a national and local level to prevent and eliminate violence in schools.

- Cooperation, the sharing of data across the region about best practices, programs and evidence-based research to end violence against children needs to be developed.

MTI

- The Ministry of Trade and Industry should be extra vigilant when issuing licenses for businesses that apply to operate in the vicinity of school facilities. It should also constantly monitor existing ones to ensure that children are not being sold drugs or cigarettes by them or being allowed to bet. Offenders should be shut down or sanctioned.

MAYORS

- Hold a monthly open day for parents and children to discuss school performance. The inspectors of education should be present at the meeting and their reports on concerns raised should be made available to the media.

MEDs

- Schools should develop policies and measures for eradicating all forms of violence against children.

- School personnel should be trained to recognise possible victims and perpetrators of violence. They need to know whom to approach for support and whom to refer cases to. There must be a clear contact protocol for police and other authorities in the case of serious incidents of violence in schools.

- All school staff should be trained in non-violent approaches to

discipline in education.

- MEST and MEDs should provide incentives for teachers to undertake training in human and children's rights. Credit systems applied in Albania could serve as a model.

- MEDs, school directors and teachers should be encouraged to employ information and communication technologies for more effective communication with parents, and other stakeholders.

SCHOOL MANAGEMENT AND CHILDREN'S RIGHTS INITIATIVES

- The UN Convention on the Rights of the Child stipulates what child rights are but also spells out the responsibilities of children, for example respecting one another. Any activity promoting the Convention should focus on both rights and responsibilities in a balanced manner.

KOSOVO POLICE AND THE COMPETENT AUTHORITIES OVERSEEING THEIR INVOLVEMENT IN SCHOOLS

- Closer cooperation between CSWs and the Community Policing Department should be facilitated through permanent joint bodies.

- Before developing new policies a more effective implementation of existing legislation is needed. The problems identified in the system by this research testify to poor policy implementation and those who do not adhere to the Protocol defined by these policies face no disciplinary consequences.

INTRODUCTION

The research conducted by IKS on the prevalence of violence in schools shows that it, and intimidation, are widespread in both playground and classroom. Comparisons with previous research show that violence in schools has increased and that there is less and less respect for school authorities and for school rules.

Violence continues to be a problem in schools because the legislation that has been passed to ensure the protection and well-being of children is not being properly implemented and the issue as a whole is not considered to be a priority that warrants immediate attention. As a result, despite the fact that corporal punishment is illegal, teachers are breaking the law on a daily basis by using varying forms of violence in the classroom. The school authorities, namely their directors, MEDs, school inspectors as well as representatives of MEST, lack the resources and the will to put a stop to this.

At the same time school authorities lack the ability to prevent peer-on-peer violence exerted by a minority of pupils towards a largely well-behaved majority, outside the confines of the classroom. Although corporal punishment is prohibited according to the Law on

Pre-University Education, teachers have not been trained to use internationally recognised alternative forms of discipline to deal with cases of peer-on-peer violence and bullying. Some school authorities, frustrated by their inability to protect their charges, have resorted to employing external security companies to police violence in the playground. Problems have also been exacerbated by the dramatic increase in drug abuse in schools and their immediate vicinity.³

A traditional, authoritarian approach to education remains a widespread phenomenon and is frequently cited by schoolchildren as one of the main reasons that their teachers resort to violence. The inability of the government to enforce existing legislation, that would create a more enlightened school atmosphere, has created a situation where schools do not provide a safe and positive environment for children.

Our primary proposal is to assess exactly how widespread violence against children on school premises actually is, with the aim of making schools safe places for children which are conducive to learning. Above all no strategy intending to combat violence in society can work, if those whose job it is to teach children the values of non-violence, mutual respect, gender equality and social awareness are not willing themselves to adhere to them. A dialogue with parents, who are themselves violent at home towards children, cannot be started by educational institutions, until they themselves adopt strict no tolerance policies towards the perpetrators of violence on school premises.

Schools offer a unique setting in society where the cycle and pattern of violence can be broken. In schools, children should be taught how to resolve problems through communication, mutual respect and non-violent means. This is the first step towards changing entrenched attitudes which consider violence as acceptable in society in general.

³ In several interviews with teachers and school directors, the increase of drug abuse compared to previous years was brought up. The most disconcerting fact is that drugs are easily available close to schools and everyone seems to know where to get them.

DEFINING TERMS

Violence: “...the intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, mal-development or deprivation.”⁴

Child Abuse: “Child abuse or maltreatment constitutes all forms of physical and/or emotional ill-treatment, sexual abuse, neglect or negligent treatment, or commercial or other exploitation, resulting in actual or potential harm to the child’s health, survival, development, or dignity in the context of a relationship of responsibility, trust or power.”⁵

Corporal punishment is defined by the Committee on the Rights of the Child as “any punishment in which physical force is used and intended to cause some degree of pain or discomfort, however light.” In particular, school corporal punishment “covers official punishments of school students for misbehaviour that involve striking the student a given number of times in a generally methodical and premeditated ceremony.”⁶

Psychological-emotional violence is defined as causing harm to the health of a child, including mental, moral, physical consequences or causing struggles in their social development. These sorts of acts affect the personality of the child as they are threatened, frightened, attacked, and other negative intentional acts that are oriented towards a child from another child or a group of children. These acts include “restriction of movement, patterns of belittling, denigrating, scapegoating, threatening, scaring, discriminating, ridiculing, or other non-physical forms of hostile or rejecting treatment.”⁷

Bullying is a term that refers to both physical and psychological violence. It is often manifested by peer bullying, for instance, as one or several students attack a student physically, make fun of him or her, exclude them from their friendship, and try to make them feel guilty or bad about themselves. Usually, bullying is “when a student is teased repeatedly in a mean and hurtful way.”⁸

Sexual violence by definition is “any sexual act, attempt to obtain a sexual act, unwanted sexual comments or advances, or otherwise directed, against a person’s sexuality using coercion, by any person regardless their relationship to the victim, in any setting, including but not limited to home and work.”⁹

4World Report on Violence and Health, Geneva, 2002. pg. 4.

5World Report on Violence and Health, Geneva, 2002.

6UN Committee on the Rights of the Child (2001).

7WHO Consultation on Child Abuse Prevention, 1999.

8 Research into violence against children in schools in Kosovo – UNICEF 2005, pg. 20.

9 World Report on Violence and Health, Geneva 2002.

CONTEXT AND BACKGROUND

To understand both the prevalence of violence in schools in Kosovo and the wider social acceptance of different forms of violence that occur, we need to look at the problem in a wider social context. Society has undergone dramatic changes since the end of the conflict in 1999. Their exposure to hostilities and violence in daily life over a long period of time has left Kosovars both resilient and indifferent to it, at least on a superficial level.

In the parallel education system of the 1990s, no one considered taking teachers to task who used violence to discipline unruly children. It was widely felt that teachers and school personnel were already sacrificing far too much in order to continue teaching in very dangerous and difficult times to be criticised. However, the role of the teacher as martyr and the esteem with which school as an institution was regarded within society at large, disappeared once Kosovo was put under the administration of the United Nations Mission in Kosovo (UNMIK). Education was reformed by international experts brought in from outside and the knowledge of local educationalists was ignored.

Teaching staff were given express training in new teaching methods that centred more on children and group work and told to abandon the traditional, authoritarian methods that they had used throughout their careers. Various campaigns directed at children were launched in order to educate them about their rights emphasising, for the first time, that corporal punishment was not acceptable.

While the reforms were necessary and well-intentioned, they were put in place without any public debate. Many Kosovars felt that these laws and regulations had been imposed on them and were an erosion of traditional values, which undermined respect for teachers. Kosovo is a very traditional society, where a clearly defined social hierarchy exists and those at the top exert power and control through threats of violence on those lower down the ladder. As a result, during our research, we found that parents, teachers and children are still unable to define what actually constitutes violence and, in society as a whole, there is a general acceptance that some form of it plays a necessary part in child-rearing. Thus, new educational ideas appeared to parents and teachers as alien. While laws ensuring the protection of children, from both physical and psychological harm are in place, they have on the whole thus failed to be applied. It is a situation that reflects general social attitudes towards violence directed at the most vulnerable group in society and means that institutions do not prioritise the well-being of children.

IMPLICATIONS OF VIOLENCE

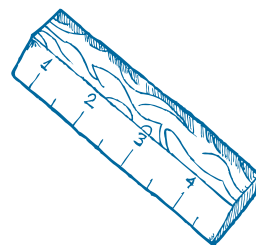
The use of violence as a means of disciplining, punishing and correcting a child's behaviour has long been a method widely used in Kosovar society and, according to our research, it remains so. It is commonly believed that physical punishment will teach a child obedience, respect for authority and, most importantly deter bad behaviour in future. The effect this has on a child's well-being has been overlooked and ignored.

Research on the effects of physical punishment on a child's development show that the frequency and severity of violence used against them may well be associated with increased mental health problems, anxiety and depression, which can remain with them into adulthood.¹⁰

Furthermore, research has shown that violence in the home undermines the parent-child relationship, as the child regards the parent as a source of pain and thus, by wanting to avoid this, avoids contact with their parents.¹¹ Violence leads to a lack of trust and emotional support during a period when children are at their most dependent and reliant on their parents. The child then experiences the same alienation at school if their teachers also use violence. If the child cannot trust their teachers and find support at school, he or she is left alone and helpless.

Contrary to popular belief, the evidence suggests that physical punishment by teachers does not improve a child's educational performance or discipline in the classroom. Children subjected to violence show low academic performance, are academically disengaged, have difficulty in abstract and creative thinking, develop antisocial behaviour and have a high tendency to play truant and even drop out of education altogether.¹²

The most serious consequence of perpetrating violence against children is the unintended "teaching" of violence as a means of problem solving and controlling the behaviour of others. Elizabeth T. Gershoff, associate professor of human development at the University of Texas, found that there is an increased likelihood that adults who were victims of physical punishment at an early age, would use violence against their own family members. Thus, employing physical punishment as a supposedly "harmless" disciplinary method not only harms the child in the short term but has serious consequences in the long run. Violence breeds violence and, by not condemning the physical punishment of

"For example when a teacher yells at - or hits - a classmate of mine, I feel like he is Bër-timë at me... I get really scared. I get so scared that I do not dare to move or open my mouth for the rest of the class. I'm afraid I will say something wrong and then the teacher will yell at me."

A sixth grade female student from a school in Gjilan

¹⁰ Elizabeth T. Gershoff (2002), *Corporal punishment by parents and associated child behaviours and experiences: A meta-analytic and theoretical review*.

¹¹ Joan E Grusec and Jacqueline J. Goodnow (1994), *Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view*.

¹² 'Corporal Punishment in Schools and Its Effect on Academic Success' Joint HRW/ACLU Statement, April 2010.

children, a cycle of violence is supported by endorsing it as an effective way of handling conflict.

INSTITUTIONS

The issue of violence has been regarded differently by different institutions in Kosovo. MEST has compiled various strategies and draft laws intended to prevent violence in schools, however they have proved difficult to implement.

The ministry's 2007 report, *The Strategy for Development of Pre-University Education*, received considerable publicity. It consists of a brief summary of the history of education in Kosovo that refers to the destruction of its infrastructure during the war, it outlines the present situation and details the institutional commitment to developing strategies. The report however, does not consider a collective definition of violence. In fact, the word "violence" is only used once in the 102-page long document and it refers to increasing special care for children who are victims of violence, sexual abuse or trafficking but without specifically mentioning violence on school premises.

Referring to the current situation, the strategy is concerned with identifying the key actors and their motivation to improve the current state of education and the efforts of the relevant institutions to do this through training courses and by increasing international cooperation by offering foreign expertise to local teachers. The strategy briefly discusses the teacher training programmes that took place between 2000 and 2005 which aimed at creating a new approach to teaching and learning. It emphasises that this five-year endeavour was primarily focused on reforming the curriculum, text-books and teaching methods. The effectiveness of the programme and the subsequent performance of teachers is not evaluated.

The strategy also identifies the contributions of local institutions and donors to restoring the educational infrastructure and rebuilding run-down school buildings in the post-war era. The document neither analyses, nor suggests ways in which physical space can impact on safety in schools and how they could be better designed with a view to preventing and controlling incidents of peer-on-peer violence. In addition, the strategy is full of general and vague statements such to the effect that all research shows that better infrastructure results in a higher quality of service in education.¹³

In a nutshell, the strategy focuses on the academic aspects of education rather than on how to create a safer environment for students. It does not evaluate the existing situation by pinpointing the key obstacles to improvement.

¹³ *Strategy for Development of Pre-University Education in Kosovo 2007-2017*, pg. 29.

The lack of a clearly defined pathway aimed at preventing and prohibiting violence has led to all parties involved avoiding tackling the problem head on. Thus, the high number of unreported cases of violence is ignored. Even when violence is reported, it does not receive serious attention. In many cases students are hesitant to report acts of violence for fear of being victimised themselves for blowing the whistle on the perpetrator. Those engaged in violent behaviour often tend to intimidate witnesses and browbeat them into not spilling the beans to the principal or school staff. This is an issue, which was brought up during our interview with MEST. Many cases remain unreported because there is no guarantee that the whistle-blower will be protected.¹⁴ During the period January to August 2012 only 213 cases of violent incidents in schools were reported to the police, while according to the overwhelming majority of our interviewees, not a day goes by without someone either witnessing or being part of an incident of peer-on-peer violence. Obviously only the cases that lead to the involvement of authorities are recorded in the statistics. School authorities have the right to decide on how they deal with incidents of violence on their premises and whether to involve the police or not depending on the severity of the incident.¹⁵

The appointment of Municipal Directors for Education (MEDs) as well as school principals is highly politicised. Many principals are openly linked to political parties in power in local and central government. Their appointments are almost never made according to merit. As a result, many attempt to hide or minimise the degree of violence in their schools, in order not to create a negative perception of their inefficiencies as managers. They thus try to create a sense of good governance in their respective communities, which however is at odds with the truth

SUMMARY OF THE LEGAL FRAMEWORK

This part of the report presents a summary of the legislation in place that deals directly or indirectly with child rights and well-being.¹⁶ The laws that have been adopted since the conflict were drafted by international consultants. Even though they are based on best practice, the lack of local ownership makes their implementation difficult and this lack of progress makes parties look for a solution in drafting new pieces of legislation instead of enforcing existing ones. This has led to a multi-layered plethora of policy documents and legislation that has been adopted or is awaiting formal adoption by the government.

¹⁴ IKS interview with MEST official, November 7th, 2012, Prishtina.

¹⁵ IKS interview with General Police Directorate officer, June 6th, 2012, Prishtina.

¹⁶ See Annex I for the list of relevant laws.

The presentation of the legal framework begins with the highest legal act in Kosovo, which is the constitution. In Article 47, The Right to Education, ensures “equal opportunities to education for everyone [...]”¹⁷. Article 50 on the Rights of Children describes general principles for a child’s right to “protection and care necessary for their well-being” and specifies that “all actions undertaken by public or private authorities concerning children shall be in the best interest of children.”¹⁸

Apart from the constitution there are three key laws that deal specifically with children’s rights to an education, focusing on primary and secondary levels. In general terms they aim to protect children’s rights and, forbid violence in schools and in some measures they penalise any inability of the relevant individuals and institutions for not dealing properly with it. First, the Law on Inspection of Education in Kosovo, which was passed on 17 December 2004, by the then Provisional Institutions of Self-Governance working under the UNMIK administration, established the duties and responsibilities of Education Inspectors including amongst others, the injunction to take “disciplinary measures announced toward pupils, students, teachers, and other institutional employees”¹⁹ Article 5 of the same law outlines the competences of Education Inspectors whereby if they ascertain “that the authorised person of the educational institution or any other worker has committed an offence such as: physic delict [sic], moral, economic, corruption, offence on national base, religious or any other penal act,” then they should “present the request to competent body for starting procedure.”²⁰

Second, the Law on Education in the Municipalities, which was passed on 21 May 2008, gives certain competences to municipalities under Article 5. These are for the “supervision and inspection of the education process in accordance with guidelines established by the MEST; [...] development, approval, and implementation of the Rules of Procedure for schools, including the Code of Conduct for managerial staff, teachers, other personnel, and students as well as disciplinary measures; [...] monitoring and reporting on students’ educational and social progress to parents and other responsible authorities as determined by legislation...”²¹

Third, the Law on Pre-University Education, which was passed on 29 August 2011, is the most recent piece of legislation concerning school-

17 Const. of Rep. Of Kosovo, Article 47, Right to Education.

18 Const. of Rep. Of Kosovo, Article 50, Rights of Children.

19 UNMIK, Law No. 2004/37 on Inspection of Education in Kosova, Article 4, Subparagraph 4.3(f).

20 UNMIK, Law No. 2004/37 on Inspection of Education in Kosova, Article 4, Subparagraph 5.4(f).

21 Rep. of Kosovo, Law No. 03/L-068 on Education in the Municipalities of the Republic of Kosovo, Article 5.

children. It includes several articles that deal with child protection and the prevention of violence as well as the duties of the parties responsible. Article 4 of this law provides for the protection of vulnerable groups and obliges all personnel in educational institutions to “take all reasonable steps to ensure that pupils and staff are not injured or exposed to any offensive words or actions.”²² Moreover it prohibits “corporal punishment and any other form of humiliating punishment.”²³ Article 8 also provides some guidelines for educational inspection stating that, following a report of an inspector, if and when deficiencies identified have not been addressed, “the Ministry may terminate the work of educational and training institutions which are unlicensed, or are operating in an unsafe or unhealthy environment.”²⁴

The law also states that the ministry can “instruct the municipality to terminate the employment of a teacher appointed contrary to the criteria established in this Law, or who is barred from work due to a medical condition or the order of a court, or who is otherwise disqualified according to the provisions of this Law or other applicable law” as well as other similar provisions.²⁵ However it does not provide for any mechanism by which it can terminate the work of an educational institution or a person, such as a teacher, director, or any other staff who commit violence or any other humiliating action against children in school. Article 20 does provide a provision though that gives the director of an educational institution executive responsibility, for the management and general administration of the institution including: “disciplinary powers over pupils...specific duties in relation to the appointment, management, evaluation, discipline and other issues concerning teaching and other staff...”²⁶

In addition to the constitutional provisions, as well as these specific laws, there are legal sub-acts, such as Administrative Instructions (AIs) issued by MEST, that deal directly or indirectly with the subject of children’s rights and violence against them. But, out of 243 AIs issued by MEST between 2002 and 2013, only five include provisions that deal with the subject at hand. They are an AI on measures against parents whose children are not registered or do not attend mandatory education issued on 23 March 2005, an AI on Administrative Procedures of

22 Rep. of Kosovo, Law No. 04/L-032 on Pre-University Education in the Republic of Kosovo, Article 4, Paragraph 1.

23 Rep. of Kosovo, Law No. 04/L-032 on Pre-University Education in the Republic of Kosovo, Article 4, Paragraph 2.

24 Rep. of Kosovo, Law No. 04/L-032 on Pre-University Education in the Republic of Kosovo, Article 8, Paragraph 6, Subparagraph 6.1.

25 Rep. of Kosovo, Law No. 04/L-032 on Pre-University Education in the Republic of Kosovo, Article 8, Paragraph 6, Subparagraph 6.2.

26 Rep. of Kosovo, Law No. 04/L-032 on Pre-University Education in the Republic of Kosovo, Article 20, Paragraph 2.

Inspections in educational and science institutions, issued on 4 April 2005, an AI on job termination and the initiation of disciplinary procedures against teachers and other workers in educational, training and scientific institutions issued on 28 September 2005, one on the Code of Ethics for Student Evaluation, issued on 23 December 2011 and one on the Establishment and Functioning of the Kosova Parents' Council (KPC) issued on 31 December 2012.

The environment in which students spend a significant part of their lives, instead of offering a positive atmosphere conducive to learning and personal development, currently exposes pupils to violence which can be potentially harmful, whether as a victim or simply witness, as well as for society as a whole.

RESEARCH OBJECTIVE

The purpose of this research project was to assess the prevalence of violence in schools for 11 to 15 year olds. Numerous campaigns to raise awareness of fundamental children's rights and the importance of ensuring a safe and harmonious learning environment for schoolchildren have been conducted over the past decade or so. The target groups of these campaigns have included schoolchildren, teachers and school administrators. The current safety situation in schools however, leaves a lot to be desired. Videos of teachers beating students in the classroom have gone viral with one, as noted above, reaching more than 344,000 hits.²⁷ Accounts of peer-on-peer fighting in schools been reported in media.²⁸ The environment in which students spend a significant part of their lives, instead of offering a positive atmosphere conducive to learning and personal development, currently exposes pupils to violence which can be potentially harmful, whether as a victim or simply witness, as well as for society as a whole.

METHODOLOGY

In order to assess the state of violence in schools, both qualitative and quantitative methods have been used, and the overall research project was divided into two phases. The entire data collection was conducted in 19 primary schools.²⁹ Out of these 13 are in Prishtina, 4 in Gjilan, 1 in Korreticë e Poshtme and 1 in Podujevë. A total of 458 students responded to surveys that were distributed in Prishtina while data from other schools was collected through interviews alone. As the age group of the students was 11-15, there was no need for assistance to complete the surveys as they were able to fill it in by themselves. While this number is not representative of the entire student population of this age bracket, it is indicative of the environment and the state of

²⁷<http://www.youtube.com/watch?v=vPbglNapZac>.

²⁸ School violence in Kosovo turns deadly, 08.06.2011, SETimes.

Dhuna e nxënësve, fenomen i shoqërisë tradicionale, 17.03.2013, Evropa e Lirë.

²⁹ The sample covers only Albanian schools and children.

violence on school premises in Prishtina.³⁰

The first phase, conducted in September 2012, involved preliminary desk research to take stock of the legislation in place that deals with the protection of the rights of children. During this phase, schoolchildren, parents, teachers, school directors as well as relevant people from institutions that have a role or stake in the safety of children were interviewed. In total, 71 children of grades 6–9³¹ were interviewed out of which 39 were boys and 32 were girls. A focus group of the same age range comprising 11 children from three different schools was also conducted. In addition, 100 students from the Hilmi Rakovica primary school in Prishtina were surveyed.

The second phase of the research, conducted in May 2013, involved collecting data by surveying three additional schools in Prishtina to come up with a quantitative measure of the prevalence of violence. Unlike the 100 surveys that were distributed during the first phase, those of the second phase collected the student demographic data such as gender, age and class grade. The gender and class breakdown is presented in the table below.

Table 1. Gender and grade of surveyed children (n=358)

School	Gender		Grade				
	Male	Female	N/A	VI	VII	VIII	IX
Naim Frasheri	46	30	6	–	–	41	41
Gjergj Fishta	38	55	3	–	31	40	25
Elena Gjika	96	76	7	69	–	35	76
Total	181	161	16	69	31	116	142

RESEARCH FINDINGS

Our research shows that the presence of violence in schools in Prishtina is at levels that are serious enough to cause real concern. Peer-on-peer violence manifests itself predominantly in the form of bullying, threats and vandalism. Violence exerted by teachers in the classroom happens on a daily basis, both in the form of verbal or physical assaults. An erosion of respect for the authority of teachers and the school administration as a whole by students appears to be an additional issue hindering the creation of a positive, respectful and cooperative learning environment.

This report divides the occurrence of violence in schools into two

³⁰ There are 59 primary schools in Prishtina, 44 in Gjiilan, 1 in Korreticë e Poshtme and 62 in Podujeve. *Statistikat e Arsimit Kosovar 2012/2013*, pg. 14.

³¹ Levels of education system in Kosovo (according to ISCED 97): Primary education (grades 1–5), lower secondary education (grades 6–9), upper secondary education (grades 10–13).

domains: (1) violence that happens in the classroom where the main perpetrators are the teachers and (2) violence that happens in the playground where the perpetrators are the children themselves. This division is made as a result of survey responses and will help in representing the research results in a clear and consistent manner.

DEFINING VIOLENCE

Physical punishment as an important part of child-rearing, with the aim of adjusting and correcting unwanted behaviour in a child has traditionally been widely used by parents and teachers alike and has long been socially perceived as an acceptable method of discipline. During the interview process, the intention was to gather information on how physical punishment is viewed today. The semi-structured questions allowed the respondents to elaborate on the questions asked and provide us with an in-depth examination into the perceptions of the use of physical violence as a disciplinary tool.

Out of the 21 parents interviewed, 70 per cent viewed some form of physical punishment in school in a favourable light. When asked what constituted a violent act, the majority gave a definition encompassing both physical as well as psychological violence. None of the parents viewed student differentiation based on social status, or background (i.e., rural or urban,) as potential elements of discrimination in class. However, the majority of parents condoned some acts of violence as a response to correct the behaviour of a misbehaved child.

One parent, when asked to define violence said, *“a slap, kick or scolding words are not violence”* and that she *“wouldn’t be mad if her child came home from school severely beaten, provided she had misbehaved at school.”* Many parents brought into the discussion the fact that, as children, they were themselves beaten in school, but that *“it was well deserved”* and, that *“it wasn’t the end of the world.”*³²

Teachers, on the other hand, during the interviews, approached the subject of child rights and violence defensively. A majority of the teachers (5 out of 9) stated that a focus on raising awareness among children during the last decade has done more harm than good in the way that it was approached by the organisations dealing with children’s rights. The argument of the teachers was that the children were, as a result, over-empowered by the campaigns, which has led to an erosion of respect for them and a failure to deliver the message to children that they cannot behave however they please. One teacher summed up her feelings regarding the misunderstanding that these campaigns have generated; *“If you just raise your voice a bit,*

³² IKS interview with a parent from Prishtina, September 22nd, 2012.

*they [children] consider that violence.*³³ All the teachers denied using physical violence to restore order in the classroom while some acknowledged that it was a method used in the past by “*some of their colleagues.*”³⁴

In two schools in Prishtina, the teachers did not hesitate to use insulting language and to call their students names in the presence of IKS researchers. In Elena Gjika, while the students were filling out the questionnaire, one teacher kept “warning” the researcher that these 6th graders were all liars and should not be trusted under any circumstances and he did not hesitate to say this publicly in front of his class of 11 year olds. In Gjergj Fishta primary school, while the researchers were waiting to distribute the questionnaires, the duty teacher for that day was slapping and kicking students to make them go into the classrooms. The sheer disregard for the orders being shouted and the physical assault of the teacher on the children was extremely pronounced, underlining that the use of force is common, useless and ineffective. Gjergj Fishta is the school in which the video of the teacher slapping and hitting pupils from 2011, which went viral, (mentioned above,) was filmed.

VIOLENCE IN CLASSROOMS

After the interviews were conducted during September 2012, 100 surveys were distributed in the Hilmi Rakovica school. Out of all the respondents, 42 per cent said that they had received general punishments while 42 per cent reported that they were punished for not studying. Fifty per cent of the students reported that they were punished for being late. The form of punishment was not specified.

In cases where physical punishment had been used, pupils gave the following reasons for their teachers resorting to violence: 83 per cent reported that teachers beat students for being noisy in class, while 48 per cent claimed that teachers beat children whom they considered were not studying hard enough. Moreover, 34 per cent of the students reported that teachers used physical punishment because they were in a bad mood, while 41 per cent felt that teachers addressed pupils in an undermining and insulting manner. In addition, 32 per cent of the students said that they felt that their teachers discriminated against them in some way, but only 17 per cent considered this was due to their social background. As far as sexual harassment was concerned, 16 per cent of the pupils said that they had themselves experienced or heard of sexual harassment towards others by teachers.

³³ IKS Interview with teacher in ‘Elena Gjika’, June 7th, 2012.

³⁴ IKS Interview with teacher in ‘Elena Gjika’, June 7th, 2012.

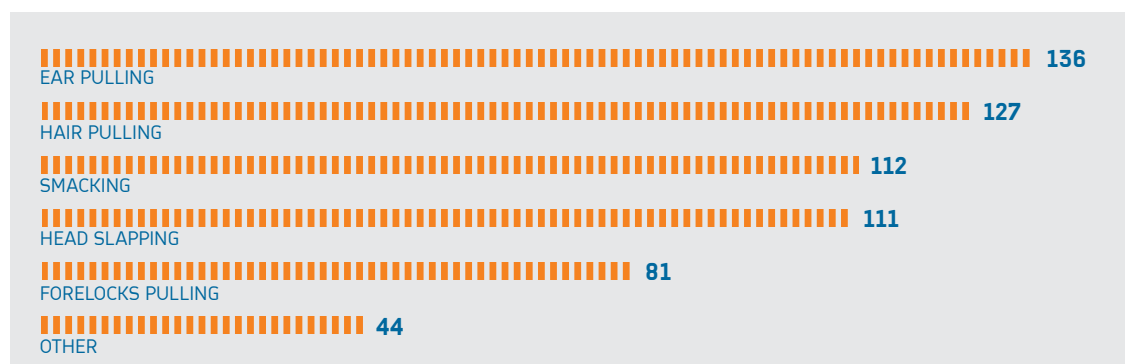
Table 2. Responses of children to questions regarding different forms of violence (n=100, School: Hilmi Rakovica)

Question	Affirmative response
Have you been punished in school?	42,3%
I have been punished in school because I didn't learn the assigned lessons.	42,2%
I have been punished in school for arriving late.	50,0%
Teachers/tutors usually monitor your conduct and inform parents.	94,0%
Teachers address you in a pejorative or derogatory manner.	40,6%
Teachers discriminate against you or penalise you.	31,6%
Teachers discriminate against you or punish you because of your financial situation.	17,3%
Teachers beat you for being noisy.	82,7%
Teachers beat you for not studying.	47,5%
Teachers beat you when they are in a bad mood or anxious.	33,7%
Have you experienced or heard of cases of sexual harassment by teachers?	15,8%
Students address teachers offensively in your school	50,0%

In addition to the September 2012 survey in Hilmi Rakovica, three additional surveys were conducted in May 2013 in three other schools in Prishtina. Their purpose was to gather additional quantitative data on the prevalence of violence in educational environments.

In this round, students were asked to say exactly what form of punishment had been used by teachers. The question provided a list of five different forms of punishment that the students were asked to rank from 1 (most often used by teachers) to 5 (never used by teachers). The students were also given the option to list other forms of punishment not included in the list provided. Out of 358 students, 300 answered the questions while 58 did not provide. Fifty-three students ranked the frequency of the different forms listed. Graph 1.1 shows the most common forms of physical punishment used by teachers.

Graph 1.1 Answers to the question ‘What are the most common forms of physical punishment?’

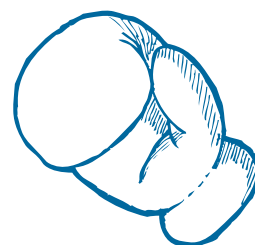
From the graph above we can see that ear and hair pulling were the most frequent forms of physical punishment that took place in classroom, closely followed by smacking and slapping across the head. (See appendix for the list of individual cases of violence given during interviews with students.)

The forms of violence that are most frequently cited by pupils as used by teachers to restore order in the classroom and punish students for bad behaviour are those “soft” forms that during the interviewing phase stood out as being considered as acceptable measures and to “not really constitute violence”, such as ear pulling or smacking.

The 44 students who chose the option “other” listed different forms of punishment that they have experienced not offered in the list provided to them. The forms identified by this group of students are presented below in Table 3.

Table 3. Other forms of disciplinary measure used by teachers

Form of punishment	Frequency
Expulsion from class	8
Being shouted at	8
Being given a verbal warning	5
Losing marks	5
Contacted parents	4
Kept in at break time	4
Verbal insults	3
Other non-physical punishment	2
Instant oral test in front of the class	1
Being given a bad conduct grade	1
Sent to director	1
Reprimand	1
Made to stand on one foot	1

The forms of violence that are most frequently cited by pupils as used by teachers to restore order in the classroom and punish students for bad behaviour are those “soft” forms that during the interviewing phase stood out as being considered as acceptable measures and to “not really constitute violence”, such as ear pulling or smacking.

The use of derogatory language and insults directed at children as well as teachers Yelling with the intention of intimidating and humiliating the children in front of their peers were the other most prevalent forms of violence that students are exposed to on a daily basis in the classroom. The most frequently used derogatory phrases by teachers to address their students are listed in Table 4.

Table 4. Names commonly used by teachers to address their students

Insult	Frequency
Stupid	73
Dummy	32
Monkey	29
Horse	22
Idiot	19
Filthy	16
Animal	11
Cow	8
Donkey	7
Devil	5

VIOLENCE IN THE PLAYGROUND

Peer-on-peer violence in the form of bullying, fighting and name-calling were mentioned by all the children interviewed as part of their daily experience in school. *“It is a great success if a day goes by and you do not see a fight.”* The reply of this 7th grade pupil to the question as to whether there are student fights in his school illustrates the gravity of the problem and the need to find effective preventive measures to provide a safe educational environment for children.

When the children were asked if they had ever been bullied, they were reluctant to admit to having being bullied themselves, or to having been victims of physical assault. They tended to report cases that had happened to their friends or that they had witnessed in class or in the playground. The questionnaire gave the children anonymity and provided a quantitative measure of the extent and forms of violence as experienced and witnessed by children.

From the analysis of the data gathered through interviews, we identified eight of the most commonly cited forms of peer-on-peer violence which we used as separate categories when the questions of the survey were drawn up. The questions posed were as follows.³⁵

- Within the course of last week how many times...
- (Q.1.1. - Gossip) - were you gossiped about?
 - (Q.1.2. - Insult) - were you ridiculed or insulted?
 - (Q.1.3. - Threat) - were you threatened?
 - (Q.1.4.- Intimidation) - were you forced to do things against

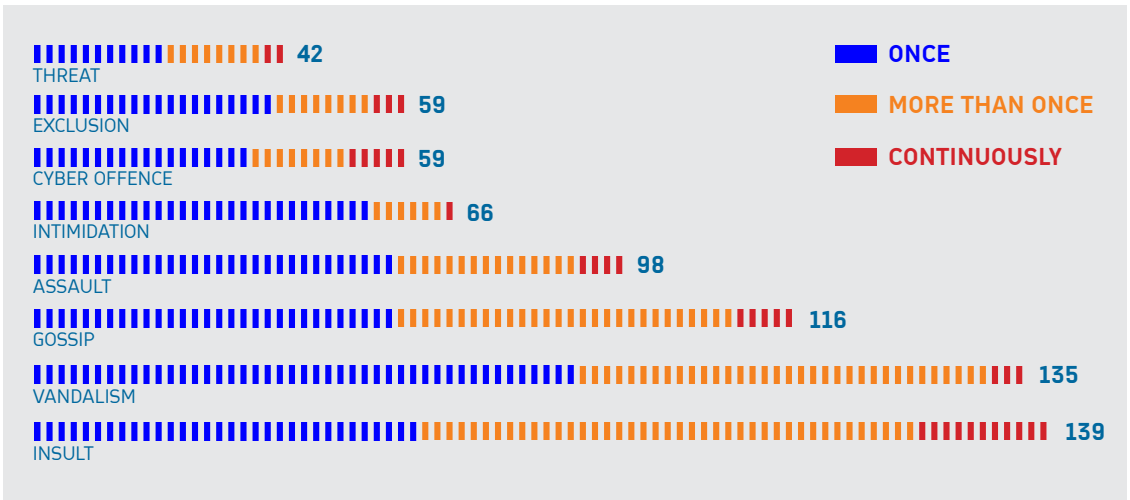
³⁵ See Annex III for the full questionnaire. The questionnaire was designed and distributed in Albanian.

your own will?

- (Q.1.5. - Damage) - were your belongings vandalised?
- (Q.1.6. - Exclusion) - were you excluded from participation in an activity?
- (Q.1.7. - Assault) - were you pushed, tripped or spat at?
- (Q.1.8 - Cyber offense) - were you insulted or received offensive messages via sms or Facebook?

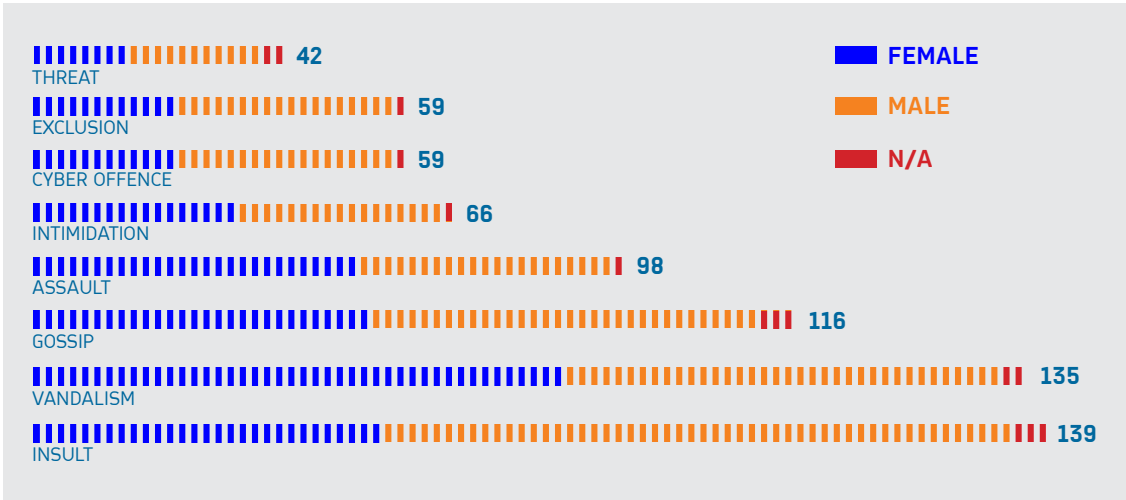
The children could choose to answer: *never*, *once*, *more than once*, or *continuously*.

Graph 1.2 Number of children subject to peer violence (n=358)

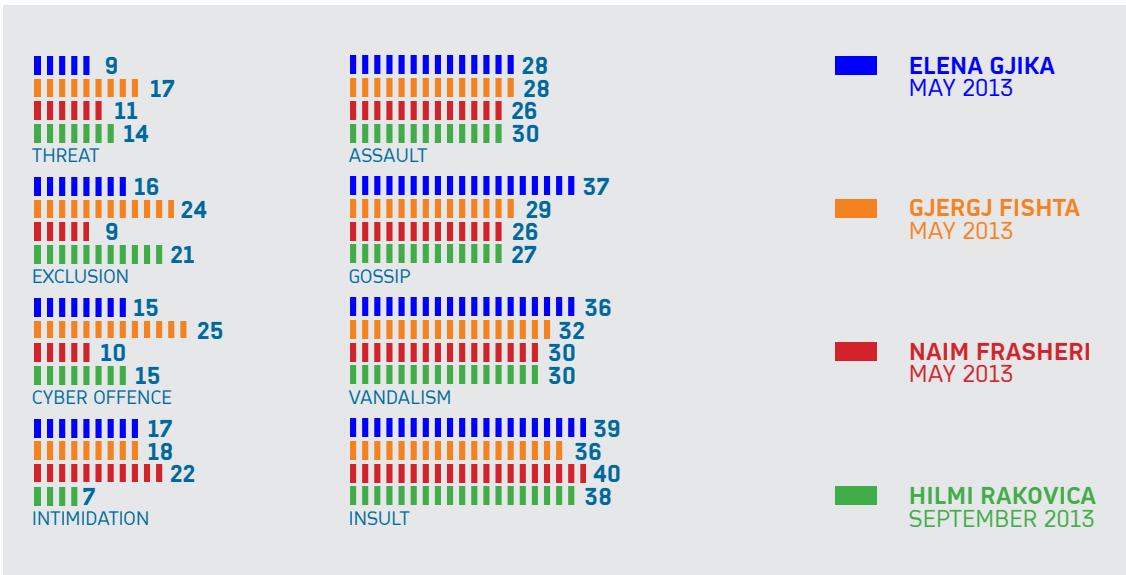

Insults, vandalism, gossip and assault are the most common forms of peer-on-peer violence. Almost one third of the children proved to have experienced physical assault at the hands of their peers while 40 per cent of the children had had their possessions vandalised by their peers. Twelve per cent reported that their possessions were damaged more than once a week. The two most commonly cited forms of peer-on-peer violence that occur *continuously* are insults and gossip. When the type of peer-on-peer violence is broken down by gender, having one's property vandalised such as phone smashing, tearing pages of books, or stepping on ones bag, is more likely to be experienced by females than males. All other types of peer violence occur more frequently among males, though there was no significant difference between the types used.

Graph 1.3 Frequency of peer violence broken down by gender

Graph 1.4 Breakdown by school

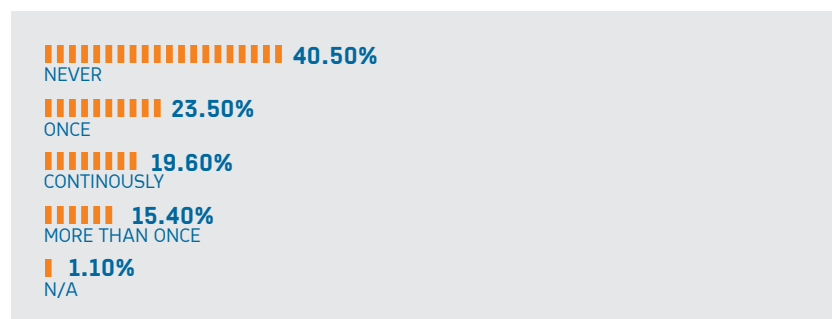

When broken down by school, the four most prevalent forms of peer-on-peer violence are distributed at roughly the same level – with some minor exceptions. The vandalism of private property, for example, occurs more frequently in Gjergj Fishta than in the other schools.

When the questions were formulated so as to not directly address the respondent but in the form of whether they had witnessed a friend of theirs being a victim of peer-on-peer violence, a higher number of positive responses was received, as was the case during interviews. Graph 1.5 shows that 58 per cent of the respondents answered affirma-

tively that they had witnessed their friends being subject to peer-on-peer harassment, of which 15.4 per cent reported that their friends are continuously bullied or assaulted.

Graph 1.5 Has a friend of yours been a victim of harassment?

We then asked the children to answer an open-ended question in answer to which they could list the ways in which their friends had been harassed or assaulted by their peers. Out of 358 students, 171 gave specific answers. The most frequent responses are listed in the table below.

Table 5. Forms of peer-on-peer assaults

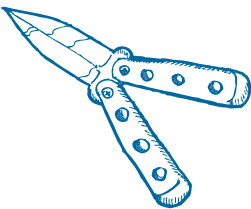
Form of assault	Frequency
Offensive Language	55
Smacking and beating	29
Ridicule	15
Groping in intimate areas	11

Among other forms listed, but with less frequency, were the use of insults such as “fatso”, “gay”, “whore”, “you are acting like a girl” and other similar remarks. The incidents of groping reported in the table above pertain to girls only.

WHO IS RESPONSIBLE FOR SECURITY IN SCHOOLS?

During our school visits it was noted that there was no monitoring of who had access to the premises. One measure that could tighten security in schools and prevent access to strangers would be the introduction of mandatory school uniforms. These would make it easier to distinguish pupils from children from other schools as well as outsiders who did not have permission to be there.

During interviews, school principals raised their concerns about the peer-on-peer fights that occur in the playground, of which they considered the majority were gang fights between different, “rival”

“I do not dare intervene myself. They very often have knives, so we call the police.” Community policing is perceived as a positive development in the eyes of the teachers and school principals. “There are two policemen whose phone numbers we have and they immediately come when we call them. They also sometimes just come to check whether there are any problems. They sometimes come and talk to students.”

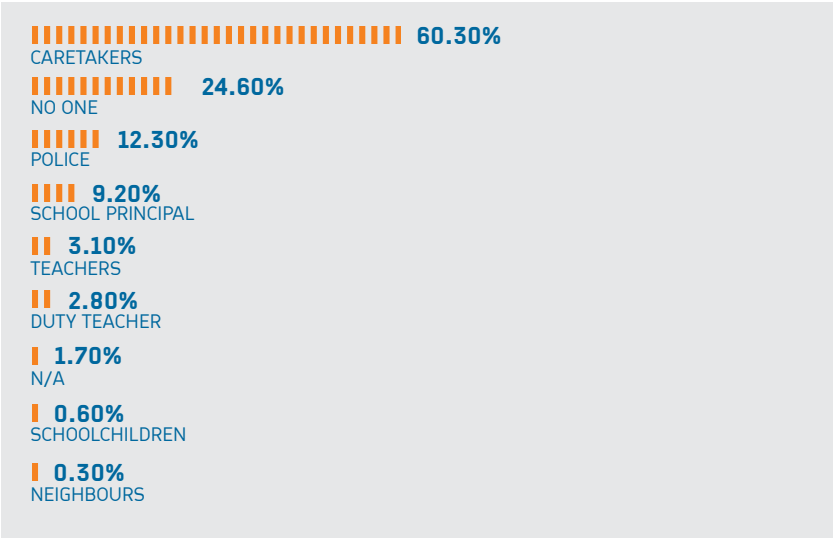
Primary School
“Gjerg Fishta”
teacher

schoolchildren. None of the schools that were visited has a school playground supervisor who could oversee playtime. When we asked, the children who was responsible for maintaining security in the playground, 60 per cent said that it was the role of the school caretaker [see the graph below]. Having unsupervised school premises has resulted in a number of violent confrontations between pupils, which in a number of cases have resulted in serious injuries inflicted by cold weapons, such as knives.

There are no school monitors whose sole responsibility to ensure the safety of children in the playground. In Gjerg Fishta a teacher told us: “I do not dare intervene myself. They very often have knives, so we call the police.”³⁶Community policing is perceived as a positive development in the eyes of the teachers and school principals. “There are two policemen whose phone numbers we have and they immediately come when we call them. They also sometimes just come to check whether there are any problems. They sometimes come and talk to students.”³⁷

While community policing has been a positive development, leading to a safer environment for the children and the community in general, more needs to be done to prevent violence in the playground. It is not enough simply to react to incidents as they occur.

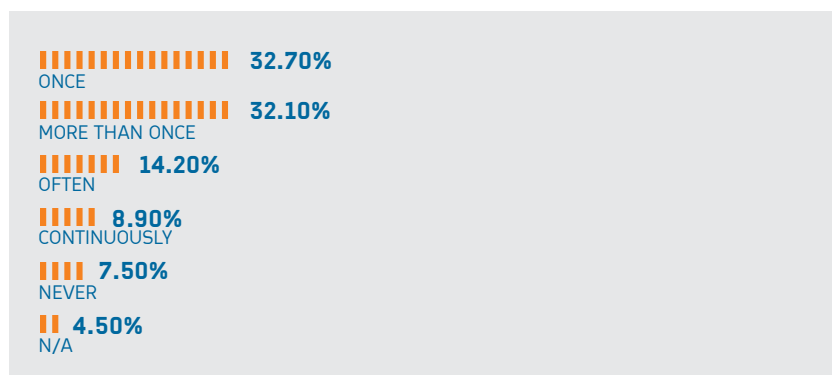
Graph 1.6 Who is responsible for safety in the playground?

³⁶ IKS interview, September 15th, 2012.

³⁷ IKS interview with a teacher in Gjergj Fishta, May 25th, 2013.

Graph 1.7 How many times during the past year have you seen weapons (firearms and/or cold weapons) in your school?

The possession of cold weapons, mostly knives, by groups of schoolchildren is widespread and has reached alarming levels. During interviews, both students and teachers mentioned the threat that the rising number of weapons carried by children pose to other students. The teachers interviewed blamed the children's parents for not checking their bags before they left for school and do not feel it is their responsibility to deal with the problem.

CONCLUSION

Our research on the level of violence on school premises has shown that children in Kosovo are exposed to it on a daily basis. Violence takes different forms and is exercised by both teachers and students to varying degrees. Legislation is in place to deal with the perpetrators of violence, however it is not effectively enforced.

Creating a safe and pleasant school environment, conducive to learning, is of the utmost importance and should be a government priority. Schools can play an important role in breaking the pattern of violence in society by teaching children to think for themselves, internalise the value of respect for others, non-discrimination and communication as a way of resolving conflict. Safe schools not only provide the immediate benefit of creating environments where children can fully develop their cognitive capacities, socialise and develop a sense of community, but have an important long term impact in creating a citizenry and a country that values equality, community and the integrity of the individual.

In addition to the recommendations provided to the relevant institutions above, below is a list of suggestions that could be implemented at the school level.

- Regular parents meetings at class and year level and the establishment of a school parent council.

- Regular meetings of school governing bodies.
- School governors should meet on a monthly basis with the mayor or the Municipal Director of Education.
- Create a school community by building a programme of extra-curricular activities for example debates, meetings, and other student activities.
- Establish written, formal documentation of incidents of violence that covers the whole country: None of the schools visited keeps a written record of reported violence. In order for measures to be taken against the perpetrators, clear evidence of the incidents must be recorded and sent to the MEDs.
- Establish counselling services: Schools need to be equipped with professional counsellors/psychologists trained in issues related to violence in schools.
- Train the representatives who sit on parent councils in child rights and responsibilities, the duties of the relevant institutions and, where they can, address different problems that arise related to violence in schools.
- Empower and activate parent councils so they can live up to their roles assigned by the law.
- Establish a way of communicating with parents beyond the annual parent-teacher meetings.
- Provide conflict resolution training for teachers.
- Introduce the system of 2 teachers (1 plus assistant teacher) per classroom in the lower grades especially in ones that are overcrowded. Having two teachers would ensure maintenance of discipline, more attention given to the children as well teacher training for future teachers.
- A copy of the school rules should be drafted and given to every pupil and parent. They should include a code of conduct with particular emphasis on what constitutes violence towards teachers and pupils. The consequences for misbehaviour should be clearly listed.
- Devise extra-curricular activities for students such as sports and drama clubs and community service.
- Provide additional support via tutoring systems for children who are not performing well.
- Schools need to work with the Community Police and increase their presence in schools. Organise lectures and Q&A sessions with the Community Police to teach children about their rights and duties and the relevant institutions and people to whom they can turn to in case of any violation of their rights.
- Install CCTV cameras in schools. These cut the incidences of peer-on-peer violence and if perpetrators of violence and thieves know they will be caught on camera it will act as a deterrent.
- Enforce the law that requires that schoolchildren should wear a uniform to school.
- Each student must be obliged to carry an identification document.

ANNEX I. RELEVANT LEGISLATION

Constitution of the Republic of Kosovo

Articles	Relevant provisions/obligations/sanctions
Article 47: Right to Education	2. Public institutions shall ensure equal opportunities to education for everyone in accordance with their specific abilities and needs
Article 50: Rights of Children	1. Children enjoy the right to protection and care necessary for their wellbeing. 3. Every child enjoys the right to be protected from violence, maltreatment and exploitation. 4. All actions undertaken by public or private authorities concerning children shall be in the best interest of the children.

Law No.04/L –032 on Pre-University Education in the Republic of Kosovo (29 August 2011)

Articles	Relevant provisions/obligations/sanctions
Article 4: Protection of vulnerable groups	1. All persons employed in educational institutions established or regulated under the present Law shall take all reasonable steps to ensure that pupils and staff are not injured or exposed to any offensive words or actions. 2. Corporal punishment and any other form of humiliating punishment are prohibited in all educational and training institutions whether publicly funded or private. 3. Promoting activities outside the Kosovo Curriculum Framework for the benefit or detriment of any political party, gender, race, ethnic background, religion or social position is prohibited in educational and/or training institutions. Where relevant issues are presented to pupils in the course of academic work, pupils must be offered a balanced presentation of opposing views.
Article 8: Inspection of education	6. Following the report of the inspector, signed by the inspector and by the director of the institution concerned: 6.1. the Ministry may terminate the work of educational and training institutions which are unlicensed, or are operating in an unsafe or unhealthy environment; 6.2. the Ministry may instruct the municipality to terminate the employment of a teacher appointed contrary to the criteria established in this Law, or who is barred from work due to a medical condition or the order of a court, or who is otherwise disqualified according to the provisions of this Law or other applicable law; 6.3. if deficiencies relate to non-observance of the curriculum, the Ministry may require compliance through additional or alternative classes;

Article 16: The Kosovo Parents' Committee	2. The functions of the KPC shall be to represent the interests of parents, to encourage and enhance the role of parents as key stakeholders in promoting a quality education system, to convey to the Ministry the parents' opinions on any aspect of pre-university education and to be the main channel of communication and consultation between the Ministry, the educational and/or training institutions and parents. 3. The Ministry shall issue a bylaw concerning the work of the KPC, including the procedures for nomination and election of members, always to include members from non-majority Communities. 4. The Ministry shall provide an annual budget and logistical infrastructure to enable the KPC to perform its functions effectively.
Article 18: Pupils' Council	1. The governing board of each school of ISCED Levels 2 and 3 shall establish a Pupils' Council, which shall comprise at least one pupil elected by each class, elected annually through secret vote. 2. The function of the Pupils' Council is to Work on improving the learning environment, working conditions and interests related to the health, safety, security and welfare of pupils and to make representations to the governing board.
Article 19: Parents' Council	4. In addition to representations to the Parents' Council, parents have the right to complain to the director of the educational and/or training institution and then to the municipality and the Ministry about the quality of teaching and the environment in educational and/or training institutions.
Article 20: The management staff	[...] 2. The director of an educational institution shall have executive responsibility for the management and general administration of the institution including: 2.1. disciplinary powers over pupils; 2.2. specific duties in relation to the appointment, management, evaluation, discipline and other issues concerning teaching and other staff.
Article 22: School rules	1. The municipality shall, having received proposals from the school governing board, approve school rules designed to promote good behavior and discipline on the part of pupils, and promote the concept of a healthy school and eliminating violence. 2. The school rules shall set out the rights and obligations of pupils insofar as these are not prescribed in the present Law or bylaws issued under it, but always based on the applicable law. 6. The pupils shall be obliged to wear the school uniform.

Law No. 03/L-068 on Education in the Municipalities of the Republic of Kosovo (21 may 2008)

Articles	Relevant provisions / obligations / sanctions
Article 5: Competencies of the Municipalities in Public Education Levels 0, 1, 2, and 3 (Pre-Primary, Primary, Lower Secondary and Upper Secondary)	h) supervision and inspection of the education process in accordance with guidelines established by the MEST; l) development, approval, and implementation of the Rules of Procedure for schools, including the Code of Conduct for managerial staff, teachers, other personnel, and students as well as disciplinary measures; l) monitoring and reporting on students' educational and social progress to parents and other responsible authorities as determined by legislation; and

Law No. 2004/37 on Inspection of Education in Kosova (17 December 2004)

Articles	Relevant provisions / obligations / sanctions
Article 4: Duties of Inspection of Education	4.3. Education inspectors, their main duty is to inspect: s. Realization of the rights and duties for pupils, students and other employees in correspondence with law; t. Disciplinary measures enounced toward pupils, students, teachers, and other institutional employees;
Article 5: Competences and authorizations of the education inspector	5.4. Educational Inspectors discontinue and stop: d. Employee's work relationship that is impermissible by medicinal commission or by court to work with children, pupils, and students. This category also includes persons over 65 years old. Age criterion shall be applied at the beginning of the academic year; e. Teacher work relationship who does not realize the educational plan and program at the viewpoint of quality and quantity; f. If the educational inspector ascertains, that the authorized person of the educational institution or any other worker has committed offence: physic delict, moral, economic, corruption, offence on national base, religious or any other penal act, present the request to competent body for starting procedure.

Article 7: Administrative Sanctions	7.1. Educational Institution is punished for offence in amount of 500-1.000 Euro. Whereas the authorized person in amount of 50-100 Euro, if: - the Educational Inspector has not good condition to inspect; - does not provide the due documentation (article 4.8); and - if he does not act according to the inspector decision (article 5.1, 5.2). 7.2. Educational Institution is punished with 1.000-2.000 €, whereas the authorized responsible from: 100-200 €, if: - Does not fulfill normal conditions for teaching in Education Institution; - Refuse the implementation of measures ordered by inspector's decision.
-------------------------------------	--

Administrative Instruction 28/2012 on the Establishment and Functioning of Kosova Parents' Council (KPC) (31 December 2012)

Articles	Relevant provisions / obligations / sanctions
Article 2: Establishment	- MEST establishes Kosova Parents' Council (KPC) - MED establishes Parents' Council of the Municipality (PCM) - The school establishes Parents' Council of the Schools (PCS)
Article 3: Role and Responsibilities	- KPC represents parents' interest and conveys their thoughts to MEST for all pre-university issues in Kosova.... - PCM represents students and parents interests in pre-university education institutions - PCS represents student, parents, and teachers interest

Administrative Instruction 491/01B on Code of Ethics for Student Evaluation (23 December 2011)

Available only in Albanian – Translation provided below

Articles	Relevant provisions/obligations/sanctions
Article 2: Function of Code of Ethics for Evaluation	3. Code of Ethics for Student Evaluation helps in evaluating students in accordance with fundamental principles of ethics of the civil society: correctness, fairness, respect for all individuals and democratic principles.
Article 3: Importance of Code of Ethics for Evaluation	2. Evaluation of pupils' achievement in schools is important for pupils, parents, teachers, and school directors. When evaluation is used to improve teaching and learning (learning evaluation) or to report the achieved learning outcomes, then this evaluation should be: accurate and fair, while respecting all the rules, instructions, and official documents, as well as respecting democratic principles, and the equal rights of all the individuals, notwithstanding their ethnicity, religion, gender, social status or any other factor.

Article 4: Definitions, principles and the implementation of the Code of Ethics for Evaluation.	1. The Code of Ethics for Student Evaluation establishes six fundamental principles that should be respected in all aspects of life in schools. 1.1. Respect for law and democratic principles 1.2. Respect for individuals, their rights, and their differences. 1.3. Fairness and correctness for all when implementing rules of procedures for student evaluation. 1.4. The highest standards for integrity in all aspects of the evaluation process. 1.5. Accuracy in information collection for pupils' achievements and their reporting. 1.6. The promotion of highest standards of conduct and of the achievements in learning outcomes throughout the whole period.
Article 5: Users of Code of Ethics for Evaluation	2. Teachers accept to: 2.1. Follow the Code of Ethics during their student evaluation process in schools 2.4. Respect the rights of all pupils, and are required to treat all pupils equally, regardless of their gender, ethnicity, religion, social factors and other factors.

Administrative Instruction 40/2005 on the Termination of the job and the initiative for disciplinary procedure for teachers and other workers in the educational, training and scientific institutions (28 September 2005)

Articles	Relevant provisions/obligations/sanctions
Section 2: The termination and the initiative for disciplinary procedure	Educational inspector terminates the job of teachers and workers at the educational, training and scientific institutions as well as initiates the reviewing procedure for disciplinary measures for them, if he notices that: c) if the teacher or any other employee is convicted in the penal act, where the conviction is foreseen for a duration of more than 6 (months) effective imprisonment; d) do not respect the law and other sub legal acts; e) executes physical violence towards children, pupils, students and colleagues ; f) conduct any sexual violation or threat; g) takes bribe from pupils, students and parents for the improvement of marks, pass of the class, exam and other similar things; o) makes the racial, gender, colour, faith, handicap, origin and status discrimination to the children, pupils and students; p) provoke hatred and violence towards the others;
Section 3: Statement of the educational inspector	3.1. When the Inspector notices the failure, informs the educational, scientific and training personnel, supervisor and employer in written for the noticed failures and after that he/she should issue the decision on the termination of the job and initiate the disciplinary procedure. 3.2. Educational inspector immediately should report to the head inspector for the taken measure, at the same time he/she informs even the MED and REO.

Administrative Instruction No. 11/2005 on Administrative Procedures of Inspections in Educational and science institutions (04 April 2005)

Available only in Albanian – translation provided below

Article 2: Main principles

The education inspection is led by general principles of [... laws], [...regulations], and other [... legal acts] in place:

- 2.1 All cases are treated in objective manner, without bias, without discrimination on the basis of ethnicity, religion, gender, social status, race, and age;
- 2.2. The inspection body is not implemented to punish any education institution or individual;
- 2.3. The inspection body draws administrative and legal acts to help educational institutions and physical persons in respecting the law and order in education system;

Article 9: Conclusions and recommendations

- 9.1. The conclusions regarding degree of implementation of the legality or for the degree and nature of violation of legality on the part of particular education institution are drawn based on the processing of the findings of the factual situation;
- 9.2. Depending on factual situation in 9.1, the team leader or the head of inspection compiles recommendations in regards to what, who, and how can the implementation of legality in particular education institution improve;
- 9.3. Recommendations are signed by the head of inspection after which they are sent to the inspected education institution. A copy is also sent to relevant authorities in the MEST.

Article 10: Issuing decisions

- 10.1. The team leader, in accordance with the deadlines for meeting obligations arising from the recommendations issued, shall monitor the degree of fulfillment of such recommendations by the relevant educational institution;
- 10.2. The relevant educational institution has the right to request the interpretation and further guidance from inspectional service in implementing the recommendations;
- 10.3. If the relevant educational institution does not implement the recommendations in the stated deadline, even after the written notice has been issued, then the head of inspection issues a decision to impose legal measures against the educational institution.
- 10.4. If the educational institution is not satisfied with the decision of the head of inspection, they have the right to complain to the Permanent Secretariat.
- 10.5. The Permanent Secretary, upon receiving the complaint, establishes a specific commission and verifies the procedures of issuing the decision by the inspection and takes the final decision in administrative procedure for the issue at hand.

Administrative Instruction No. 13/2005 on Measures against parents whose children are not registered or do not attend mandatory education (23 March 2005)

Available only in Albanian – translation provided below

Articles	Relevant provisions/obligations/sanctions
Article 3: Penalties	3.1. In case a child is not registered in or is absent from an obligatory learning/education process, their parent is obliged to pay a fine, in case the absence of their children is a result of intentional actions by or negligence of their parents.
Kosovo Education Strategic Plan 2011–2016	
<i>Develop counseling measures to reduce aggressive behavior and disciplinary problems.</i>	Bullying is frequently experienced by students from poor families or from minority communities and marginalized groups, or by children and persons with disabilities. Female students also experience gender discrimination. Bullying is most commonly verbal, but physical violence also occurs. Schools are also affected by events in the wider community, for example, increased incidence of gang culture. Child friendly classrooms and counselling will be introduced as well as awareness raising education of students and teachers to promote understanding of diversity, non-discrimination and tolerance.
<i>Targets: There are twelve clear sector strategic objectives outlining twelve problem fields to be addressed</i>	PUE 10. By 2016 schools have created non-violent and child-friendly environments that are supportive, caring and develop democratic values in children and offers role models for all groups.

ANNEX II. CASES OF REPORTED VIOLENCE IDENTIFIED IN THE INTERVIEWS

Sex and School grade of interviewee	Case	School	Perpetrator	Type of violence	Victim
Female (6th grade)	1.0	Emin Duraku	Teacher	Ear pulling and Slapping	Classmate
Male (6th grade)	2.0	Ismail Qemajli	Teacher	Slapping	Interviewee
Female (6th grade)	3.0	Naim Frasheri	Teachers	Slapping	Classmate
Female (6th grade)	4.0	Thimi Mitko, Gjilan	Teacher	Yelling, Slapping	Classmates
Male (6th grade)	5.0	Dardania	Teachers	Ear pulling, Slapping, Yelling	Classmates
Male (7th grade)	6.0	Elena Gjika	Teacher	Slapping	Interviewee
Female (7th grade)	7.0	Elena Gjika	Teacher	Sexual violence, using dirty words when talking to girls. Touching	Classmate
Male (7th grade)	8.0	Iliria	Teachers	Slapping, beating	Interviewee
Female (7th grade)	9.0	Naim Frasheri	Teacher	Slapping	Interviewee
Female (7th grade)	10.0	Thimi Mitko, Gjilan	Teacher	Ear pulling, offensive language [to boys mostly]	Classmates
Male (7th grade)	11.0	Dardania	Teachers	Slapping	Classmate
Female (7th grade)	12.0	Elena Gjika	Teacher	Slapping (threatened to beat them more if they don't obey)	The entire class was slapped
Female (7th grade)	12.1	Elena Gjika	Teacher	Beating	Classmate
Female (7th grade)	12.2	Elena Gjika	Teacher	Sexual violence. Inappropriate touching	Interviewee
Male (7th grade)	13.0	Thimi Mitko, Gjilan	Teacher	Ear pulling	Classmates
Female (8th grade)	14.0	Iliria	Students	Addressing children using offensive language	Teachers
Male (8th grade)	15.0	Emin Duraku	Teachers	Slapping. Yelling very common	Interviewee and classmate
Male (8th grade)	16.0	Iliria	Teachers	Yelling, Slapping	Students
Male (8th grade)	17.0	Naim Frasheri	Teachers	Ear pulling	Classmates
Female (8th grade)	18.0	Naim Frasheri	Teachers	Ear pulling	Classmates
Male (8th grade)	19.0	Pjeter Bogdani	Duty teacher	Beating, Slapping, Yelling	Classmates
Female (8th grade)	20.0	Gjergj Fishta	Teacher	Slapping	Classmates
Male (9th grade)	21.1	Musa Zajmi, Gjilan	Duty teacher	Beating until the child fainted	Classmate
Male (9th grade)	21.2	Musa Zajmi, Gjilan	Teacher	Addressing children using offensive language	Students
Male (9th grade)	22.0	Musa Zajmi, Gjilan	Teacher	Slapping	Interviewee

ANNEX III. QUESTIONNAIRE

The Kosovar Stability Initiative is conducting a study on the safety and wellbeing of children in schools. The study encompasses schools in the municipality of Prishtina. The individuals surveyed for this study include schoolchildren in the age group 11-15 yrs, teachers, and public officials. The information collected for this survey will remain confidential. The findings of the study will be presented to the Commission on Human Rights, Gender Equality, Missing Persons and Petitions.

THANK YOU FOR YOUR COOPERATION

Gender: M F
Age (How old are you?) _____
What school grade are you currently attending? _____

1.1. Within the course of last week how many times were you gossiped about?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

1.2. Within the course of last week how many times were you ridiculed or insulted?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

1.3. Within the course of last week how many times were you threatened?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

1.4. Within the course of last week how many times were you forced to do things against your own will?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

1.5. Within the course of last week how many times were your belongings vandalised?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

1.6. Within the course of last week how many times were you excluded from participation in an activity?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

1.7. Within the course of last week how many times were you pushed, tripped or spat at?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

1.8. Within the course of last week how many times were you insulted or received offensive messages via sms or Facebook?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

1.9. Has a friend of yours been a victim of harassment?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

1.10. If you have noticed your friend being harassed/insulted, please list the forms of assault used.

1.11. Who do you turn to/notify in case you are harassed in school? [Provide a number to the options listed. 1=most often, 2=often, 3=sometimes, 4=rarely, 5=never]

- ___ Best friend
 - ___ Parents
 - ___ School principal
 - ___ Teacher
 - ___ Police
 - Someone else: _____
-

1.12. Who do you talk to about problems you might have in school? [Provide a number to the options listed. 1=most often, 2=often, 3=sometimes, 4=rarely, 5=never]

- ___ Best friend
 - ___ Parents
 - ___ School principal
 - ___ Teacher
 - ___ Police
 - Someone else: _____
-

2.1. Have you been punished in school?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

2.2. What are the most common forms of physical punishment? [Provide a number to the options listed. 1=most often, 2=often, 3=sometimes, 4=rarely, 5=never]

- ___ Ear pulling
 - ___ Forelock pulling
 - ___ Hair pulling
 - ___ Smacking
 - ___ Head slapping
 - ___ Other: _____
-

2.3. Have you been punished if you did not learn the assigned lesson?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

2.4. Have you been punished for arriving late?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

2.5. Do the teachers beat you for making noise during class?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

2.6. Do the teachers beat you when they are in a bad mood or anxious?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

2.7. Do the teachers address you in a pejorative or derogatory manner?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

2.8. When teachers address you in a pejorative or derogatory manner, what names do they use most often?

2.9. Have you been sexually harassed by a teacher?

- Never
- Once
- More than once
- Continuously
- Other: _____

If the answer is positive, please provide details[when, how etc]: _____

2.10. Have you heard of any cases of sexual harassment by teachers?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
 - Other: _____
-

2.11. Do teachers discriminate against students?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
 - Other: _____
-

2.12. Do teachers discriminate against students because of their financial situation?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
 - Other: _____
-

2.13. Do teachers talk to you about religion?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

2.14. The teachers/head teacher regularly informs the parents about your conduct?

- Never
 - Once
 - More than once
 - Continuously
-

3.1. Do you feel threatened in the playground?

- Yes
 - No
 - Sometimes
 - Other: _____
-

3.2. Do strangers have free access to the playground?

- Yes
 - No
 - Sometimes
-

3.3. Who is responsible for safety in the playground?

- Caretaker
 - Duty teacher
 - School principal
 - Teachers
 - Police
 - No one
 - Other: _____
-

3.4. Are there mobile vendors in the playground?

- No
 - Sometimes
 - Often
 - Continuously
-

3.5. Have you seen sellers of narcotic substances in the playground?

- No
 - Sometimes
 - Often
 - Continuously
-

3.6. Narcotic substances are sold in the vicinity of the school.

- No
 - Yes
 - If yes, where exactly are the substances sold?
- _____
-

3.7. Within the course of last year, how many times have you witnessed the possession of weapons?

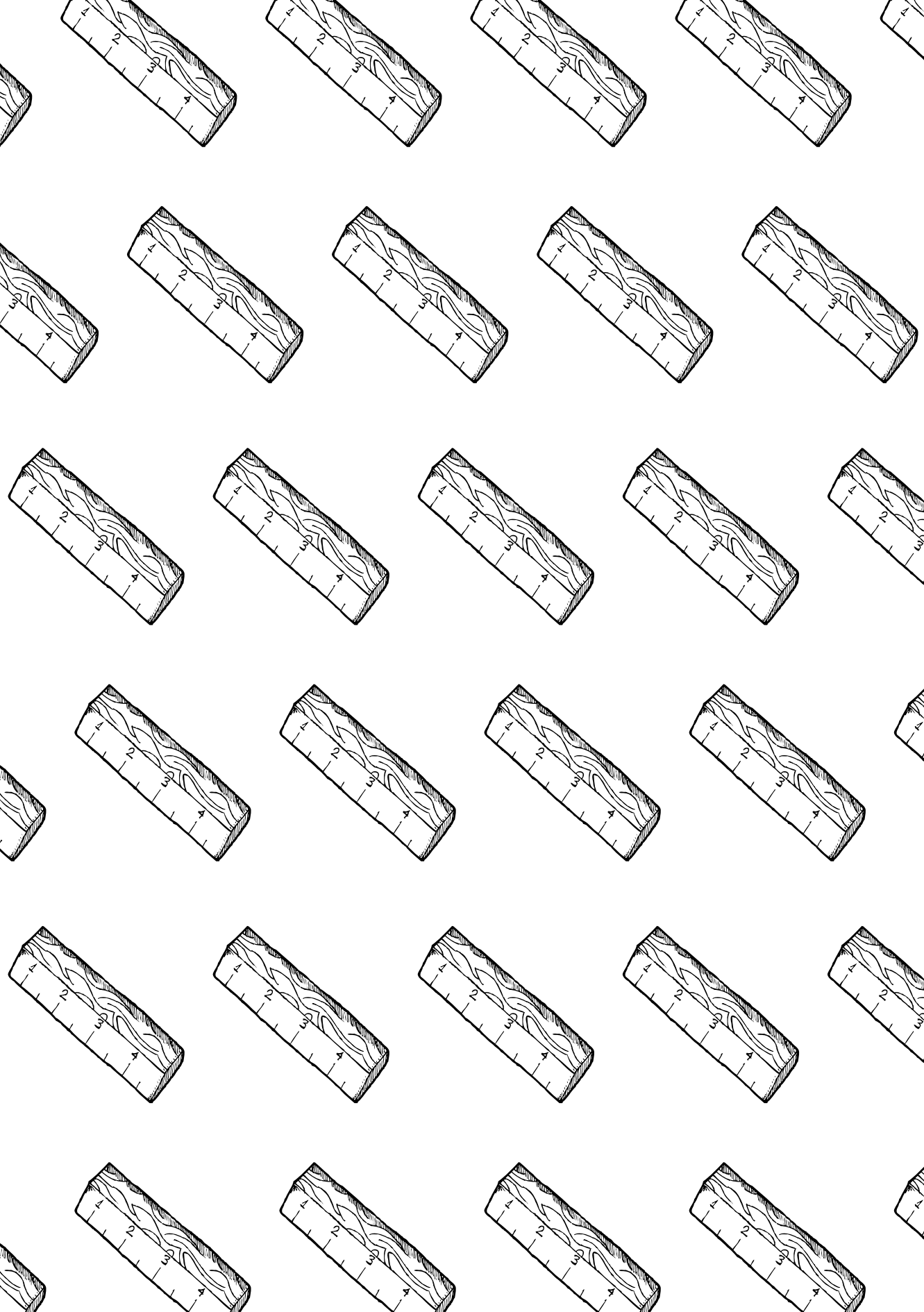
- Once
 - More than once
 - Often
 - Continuously
-

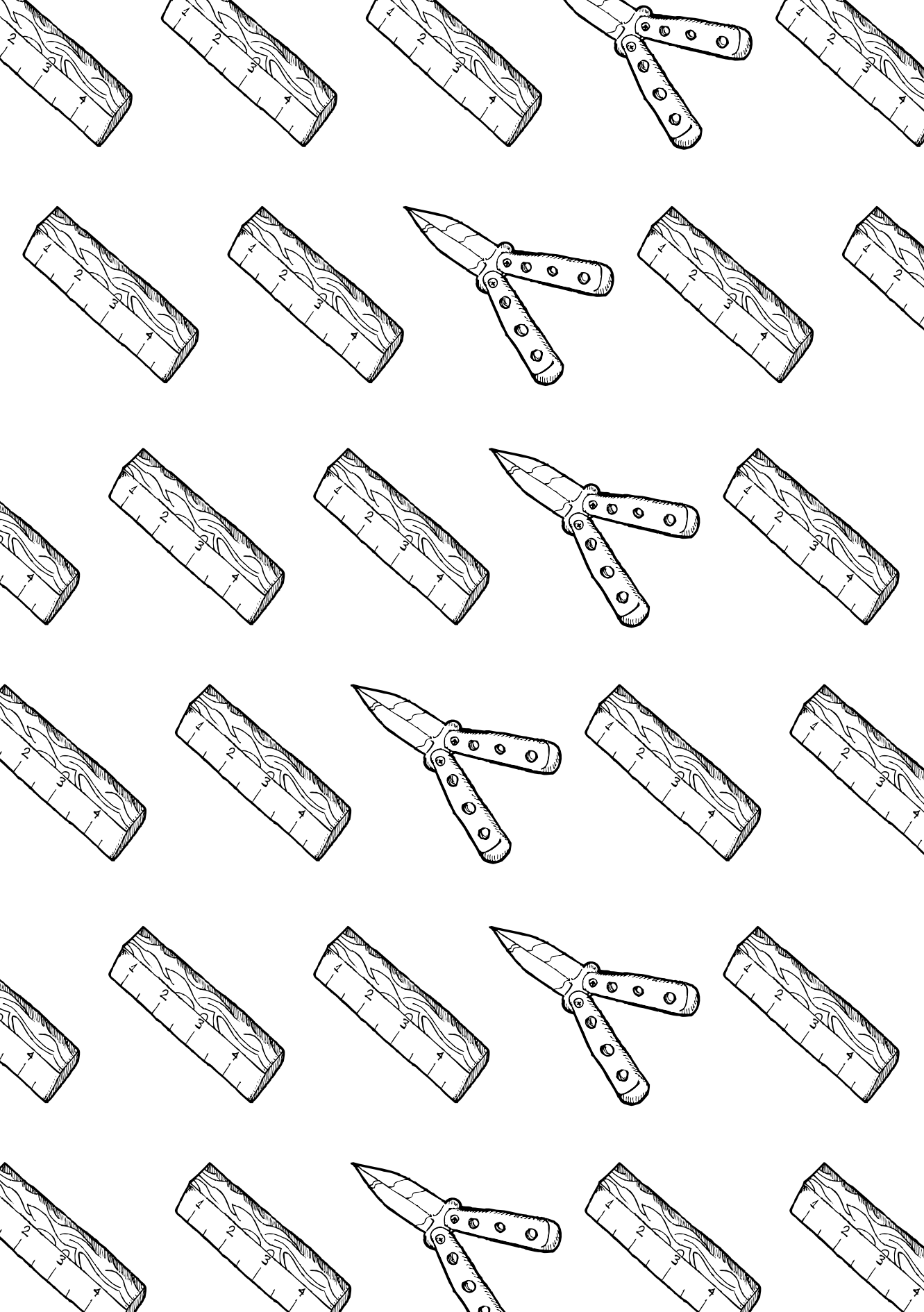
4.1. In your school, do the students address teachers in a derogatory and pejorative manner?

- Never
 - Sometimes
 - Often
 - Continuously
-

4.2. Have you witnessed or heard that a teacher was physically attacked by a student?

- Never
 - Sometimes
 - Often
 - Continuously
-

B | T | D The Balkan Trust for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Ky publikim është mbështetur nga UNDP, BTDF dhe Think Tank Fund e Fondacionit për Shoqëri të Hapur. Përmbajtja dhe pikëpamjet e shprehura në këtë publikim i takojnë IKS-së.

Përgatitur nga: Edona Krasniqi

Redaktuar nga: Tim Judah

Përmbajtja

PARATHËNIE	54
SHKURTESAT	55
PËRMBLEDHJA EKZEKUTIVE	56
REKOMANDIMET	57
MASHT	
MTI	
KRYETARËT E KOMUNAVE	
DKA-TË	
DREJTORITË E SHKOLLAVE DHE NISMAT PËR TË DREJTAT E FËMIJËVE	
POLICIA E KOSOVËS DHE AUTORITETET KOMPETENTE PËR MBIKËQYRJEN E PËRFSHIRJES SË TYRE NË SHKOLLA	
HYRJE	59
PËRKUFIZIMET	61
KONTEKSTI DHE SFONDI	62
NDËRTHURJET E DHUNËS	63
INSTITUCIONET	64
PËRMBLEDHJA E KUADRIT LIGJOR	
QËLLIMI I HULUMTIMIT	69
METODOLOGJIA	69
TË GJETURAT E HULUMTIMIT	70
PËRKUFIZIMI I DHUNËS	
DHUNA NË KLASA	
DHUNA NË OBORR	
KUSH ËSHTË PËRGJEGJËS PËR SIGURINË NË SHKOLLA?	
PËRFUNDIM	79
SHTOJCA I. LEGJISLACIONI RELEVANT	82
SHTOJCA II. RASTET E RAPORTUARA TË DHUNËS QË JANË IDENTIFIKUAR NË INTERVISTA	90
SHTOJCA III. PYETËSORI NË GJUHËN SHQIPE	91

PARATHËNIE

Sikurse politikanët ashtu edhe publiku i përgjithshëm në Kosovë shprehin krenari të veçantë lidhur me faktin se fëmijët përbëjnë një pjesë thelbësore të popullatës së Kosovës (27.3 përqindëshi i popullatës është nën moshën 15 vjeçe) dhe shteti njihet si më i riu në Evropë.

Megjithëkëtë çështjet e fëmijëve nuk figurojnë në agjendën politike apo në debatet publike dhe për këtë arsye IKS ka vendosur që të realizoj këtë projekt hulumtues. Qëllimi ynë është që të ofrojmë prova, të cilat do të nxisin përpilimin dhe zbatimin e politikave që vejnë në rend të parë fëmijët dhe garantojnë sigurinë e tyre.

Analiza jonë, e realizuar mbi bazën e intervistave të gjysmë-strukturuara, vizitave në shkolla dhe anketimeve të intervistave anonime, ofron prova për dhunën e pranishme në shkollë të gjerë në shkolla. Sidoqoftë kjo është injoruar nga autoritetet relevante, në media është raportuar pak dhe ata individë që tentojnë të tërheqin vëmendjen për këto çështje, nuk kanë fuqi për të bërë ndryshime të duhura në pikëpamje të zvogëlimit të dhunës ndaj fëmijëve.

Sa më shumë që kemi hetuar aq më shumë kanë dalë në pah ndërlikimet e çështjes. Kjo tregon se nuk ekziston një përgjigje e vetme magjike që mund të lehtësojë këtë problem, por se një morri i gjerë e politikave duhet të zbatohen nga një numër i konsiderueshëm i organizatave. Megjithatë, ajo çka është e qartë është se hapi i parë që duhet të ndërmerret nga të gjithë hisedarët, duke përfshirë prindërit, është në të vërtetë pranimi se dhuna në shkollë paraqet një problem. Vetëm atëherë ne mund të vazhdojmë të sigurohemi se mjedisi arsimor në Kosovë është i sigurt dhe i favorshëm për mësim.

Ndërkaq aktualisht nuk duket që çështjet e fëmijëve kanë gjasa që të paraqiten në agjendën politike në një të ardhme të afërt. Ndonëse agjencitë ndërkombëtare si UNICEF-i janë të pranishme në Kosovë, në nivelin vendor, nuk ka grupe të presionit që bëjnë fushatë për të drejtat e fëmijëve. Çështjet e tyre nuk paraqiten në fjalimet e fushatave parazgjedhore të partive politike, të cilat në mungesë të programeve të shtypura partiake, përbëjnë mënyrën e vetme të paraqitjes së agjendave të tyre politike. Në prag të zgjedhjeve lokale të 2013-ës, subjekti i vetëm që ka publikuar një program ka qenë Lëvizja “Vetëvendosje!” dhe ndonëse ata theksojnë se qëndrojnë në të majtën ekstreme, Alternativa e tyre Qeverisëse ka përmendur vetëm tri herë fëmijët. Një herë në lidhje me ofrimin e arsimit parashkollor, pastaj me kërkesën për të siguruar se fëmijët me nevoja të veçanta kanë qasje të garantuar fizike në objektet shkollore dhe e treta që merrej me klubet sportive.

Fakti se nuk ka debat politik rreth mbrojtjes dhe mirëqenies së fëmijëve në Kosovë, se nuk ka pasur përpjekje për të krijuar një ko-

rnizë të kuptueshme ligjore për t'u marrë me këto çështje dhe se ky raport është publikuar në këtë mënyrë në një vakum politik, nuk do të thotë se mjedisi shkollor është i sigurt për fëmijët tanë. Ekziston një nevojë e ngutshme për t'u marrë me përhapjen e dhunës në shkolla dhe për ta bërë çështje parësore të qeverisë, sigurinë në institucionet arsimore.

Florina Duli

Drejtoreshë Ekzekutive

Iniciativa Kosovare për Stabilitet

SHKURTESAT

KDF	Konventa mbi të Drejtat e Fëmijës
QPS	Qendrat për Punë Sociale
DKA	Drejtoria Komunale e Arsimit
MASHT	Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë
MTI	Ministria e Tregtisë dhe Industrisë
OJQ	Organizatë Jo Qeveritare
UNMIK	Misioni i Kombeve të Bashkuara në Kosovë
UNICEF	Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Më shumë se 344 mijë njerëz e kanë shikuar një video të postuar në YouTube në vitin 2011, në të cilën një mësimmdhënës në një shkollë fillore të Prishtinës është filmuar duke i goditur nxënësit në klasë. Dashamirësia e lehtë me të cilën dhuna pranohej nga viktimat dhe reagimi më shumë me qeshje sesa me frikë i shokëve të tyre të klasës tregonte se kjo mënyrë e sjelljes në shkollat e Kosovës është më shumë normë sesa përjashtim. Më keq, përdorimi i videoja shpërndohej, arsyeja për këtë ishte se shumica e shikuesve si një film argëtues që duhej ndarë me shokët dhe jo si diçka që shkaktoje zemërim apo mos pajtim. Po kështu ajo nuk ngjalli asnjë debat në media apo reagim nga ndonjë zyrtar qeveritar apo nga institucionet arsimore.

Iniciativa Kosovare për Stabilitet (IKS) e ka ndërmarrë këtë hulumtim në mënyrë që të vlerësojë se sa janë aktualisht të sigurt fëmijët në hapësirat shkollore, të identifikoj fushat ku ka mangësi të ligjeve dhe udhëzimeve dhe të rekomandojë opsione të politikave të zbatueshme.

Intervistat tona me fëmijët, prindërit dhe mësimmdhënësit zbulojnë se ata kanë vështirësi të përcaktojnë saktësisht se çfarë përbën dhunë. Një prind, kur është pyetur që ta bëjë këtë, ka thënë se “një shuplakë, shkelmi apo fjalët qortuese nuk paraqesin dhunë”. Të gjitha palët e përfshira ndjejnë se dhuna e ushtruar në shkollë nga mësimmdhënësit ishte një formë legjitime e ndëshkimit trupor. Shumica e prindërve e miratojnë këtë. Asnjëra nga palët nuk ka konsideruar se armiqësitë jo-fizike e psikologjike llogariten si dhunë. Mësimmdhënësit zakonisht përdorin gjuhë nënçmuese kur i drejtohen fëmijëve dhe i ofendojnë ata. Ndonëse mësimmdhënësit mund të kenë nevojë që të ngrenë zërin për të mbajtur rend, duket se mësimmdhënësit u bërtasin fëmijëve në mënyrë që t'i frikësojnë dhe turpërojnë ata para shokëve të tyre.

Disa nga të gjeturat sasiore janë alarmante: Nga 358 nxënës të anketuar, deri në 184 sosh kanë theksuar se kanë qenë viktimat të ndonjë forme të dhunës. Kur të gjeturat e IKS-së krahasohen me ato të raportit të UNICEF-it të vitit 2005 mbi Hulumtimin e Dhunës ndaj Fëmijëve në Shkollat e Kosovës, është e qartë, se rastet e dhunës janë rritur përgjatë tetë viteve të kaluara.

Të gjeturat tona tregojnë se zënkat shokë me shokë (nxënës-nxënës) ndodhin në baza ditore dhe se këto përleshje shpesh rezultojnë me lëndime serioze. Deri në 90 për qind të fëmijëve të intervistuar deklarojnë se kanë parë armë, në të shumtën e rasteve thika, në hapësirat shkollore dhe 30 për qind prej tyre thonë se nuk ndihen të sigurt në shkollë. Për më shumë dhuna shokë me shokë në formë të ngacmimit, kërcënimit apo vandalizmit është gjerësisht i përhapur. Nuk ka udhëzime që do t'i ndihmonin shkollat në ballafaqimin me këto probleme dhe nuk ka mekanizma institucionalë brenda shkollave për ti

ndihmuar mësimdhënësit dhe viktimat e dhunës së shokëve.

Përkundër faktit se ndëshkimi fizik është joligjor në Kosovë, ai ende përdoret në shkallë të gjerë, pasi që reformat arsimore të pasluftës, sikurse edhe reformat tjera sociale, nuk janë zbatuar në mënyrë efektive. Ky legjislacion nuk është hartuar si reagim ndaj presionit publik dhe në disa sektorë ka një mungesë të plotë të vetëdijes se ndëshkimi fizik është me të vërtetë i paligjshëm. Ofrimi i udhëzimeve mbi praktikat, politikat dhe ligjet e mira, thjeshtë, nuk janë të mjaftueshme për të siguruar ndryshimet. Politikat duhet të zbatohen në mënyrë të duhur, duhet të ketë ndërgjegjësim të gjerë të ekzistimit të tyre dhe një konsensus politik brenda shoqërisë si tërësi që e mbështet ligjin.

REKOMANDIMET

MASHT-i, OJQ-të dhe akterët tjerë të përfshirë në luftimin e dhunës, duhet të avokojnë dhe të zbatojnë nisma që synojnë rritjen e ndërgjegjësimit të prindërit dhe mësimdhënësit lidhur me efektet negative të dhunës ndaj fëmijëve.

Ligjbërësit duhet të pranojnë se në shkollat e Kosovës ka dhunë në shkallë të gjerë; se ajo duhet të analizohet në imtësi, në mënyrë që të zhvillohet një plan i qartë dhe i organizuar veprimi mbi zbatimin e Protokollit për Parandalimin dhe Referimin e Dhunës në Institucionet e Arsimit Para-Universitar. Duhet të krijohen mekanizmat për raportimin mbi zbatimin e Protokollit dhe Kodit Etik të MASHT-it për vlerësimin e nxënësve.

Personeli shkollor duhet të përfshijë këshilltarët dhe psikologët e trajnuar për trajtimin e çështjeve që kanë të bëjnë me sjelljet e dhunshme. Përparsi duhet t'i jepet shkollave të mbi-populluara.

Sektori i edukimit duhet të pajiset me burime të nevojshme për të përmirësuar standardet në shkolla dhe fondet duhet të jenë në dispozicion në mënyrë që çështja e dhunës të mund të trajtohet.

Mos të humbet kohë me hartimin e politikave të reja para zbatimit të legjislacionit ekzistues.

Procedura që aplikohet për emërimin e drejtorëve të shkollave duhet të rishqyrtohet.

MASHT-i

— Duhet të marrë rolin udhëheqës në krijimin e një organi ndërmintor për të mbikëqyrë ndarjen e përgjegjësisë në mes të gjithë lojtarëve në sektor, ose për të ngritur komitete që përfaqësojnë një gamë të gjerë të organeve dhe aktorëve të përfshirë, për të shqyrtuar çështjet që shfaqen.

— Përmbajtja e Kodit Etik dhe Protokollit duhet të publikohen në shkallë të gjerë.

— Përgjegjësia për monitorimin e Kodit Etik duhet të përcaktohet në mënyrë të qartë.

— Duhet të krijohet një sistem efektiv i menaxhimit të performansës si për drejtorët e shkollave ashtu edhe për personelin tjetër mësimdhënës.

— Duhet të vendoset një proces i konsultimit, në mes të prindërve dhe mësimdhënësve, që të dakordohen modelet e njëtrajtshme alternative të disiplinës.

— Duhet realizuar një hulumtim për të shqyrtuar programin mësimor, materialet e mësimdhënies dhe tekstet shkollore që përdoren. Përmbajtja e tyre duhet të promovojë vlerat pozitive, tolerancën dhe barazinë gjinore. Barazia gjinore duhet të mësohet në klasat e edukatës qytetare. Mësimdhënësit dhe personeli tjetër duhet të trajnohen për ta ligjëruar atë dhe për t'i mësuar nxënësit se të gjitha format e diskriminimit janë të papranueshme.

— Organizatat dhe aktorët e ndryshëm duhet të punojnë bashkë për të promovuar ndryshimin në qëndrimet dhe normat që nuk e vëjnë re ose kryejnë dhunë ndaj fëmijëve në shkolla, në shtëpi dhe në bashkësi në përgjithësi.

— Të dhënat e grumbulluara mbi dhunën në shkolla duhet të konsolidohen dhe forcohen me hulumtime. Fushat që duhet të hulumtohen edhe më tej përfshijnë dhunën bazuar në moshë dhe gjini. Informatat e mbledhura duhet të jenë pjesë e procesit të politikbërjes, si në nivelin nacional ashtu edhe atë lokal, për të parandaluar dhe eliminuar dhunën në shkolla.

— Duhet të zhvillohen bashkëpunimi, ndarja e të dhënave në tërë rajonin rreth praktikave më të mira, programet dhe hulumtimet e bazuara në fakte për ti dhënë fund dhunës ndaj fëmijëve.

MTI

— Ministria e Tregtisë dhe Industrisë duhet të jetë veçanërisht vigjilente kur lëshon leje për biznese që aplikojnë për të vepruar në afërsi të hapësirave shkollore. Duhet gjithashtu që vazhdimisht të monitoroj edhe ato ekzistueset për të siguruar se fëmijëve nuk u shitet drogë apo cigare nga ana e tyre dhe që nuk lejohen të vënë baste. Kundërvajtësit duhet të mbyllën ose të gjobiten.

KRYETARËT E KOMUNAVE

— Të mbajnë një herë në muaj ditën e hapur për prindërit dhe fëmijët që të diskutohet performansa shkollore. Inspektorët e arsimit duhet të jenë prezentë gjatë takimit dhe raportet e tyre mbi shqetësimet e ngritura duhet të jenë në dispozicion për mediat.

DKA-të

— Shkollat duhet të zhvillojnë politika dhe masa për zhdukjen e të gjitha formave të dhunës ndaj fëmijëve.

— Personeli shkollor duhet të jetë i trajnuar për të njohur viktimat e mundshme dhe kryesit e dhunës. Ata duhet të dinë kujt t'i drejtohen për mbështetje dhe kujt t'ia raportojnë rastet. Duhet të ketë një protokoll të qartë kontakti për policinë dhe autoritetet e tjera në rastin e incidenteve të rënda të dhunës në shkolla.

— Të gjithë punonjësit e shkollës duhet të trajnohen për qasjen jo të dhunshme për disiplinën në arsim.

— MASHT-i dhe DKA-të duhet të ofrojnë stimulim për mësimdhënësit që të marrin pjesë në trajnimet për të drejtat e njeriut dhe fëmijëve. Sistemi i kredive që zbatohet në Shqipëri mund të shërbej si një model.

— DKA-të, drejtorët e shkollave dhe mësimdhënësit duhet të inkurajohen që të përdorin teknologjitë informative dhe të komunikimit për komunikim më efektiv me prindërit dhe hisedarët tjerë.

DREJTORITË E SHKOLLAVE DHE NISMAT PËR TË DREJTAT E FËMIJËVE

— Konventa e OKB-së mbi të Drejtat e Fëmijës përcakton se çka janë të drejtat e fëmijës por gjithashtu thekson përgjegjësitë e fëmijëve, për shembull për respektimin e njëri-tjetrit. Çfarëdo aktiviteti për promovimin e Konventës duhet të përqendrohet si në të drejtat ashtu edhe në përgjegjësitë, në mënyrë të ekuilibruar.

POLICIA E KOSOVËS DHE AUTORITETET KOMPETENTE PËR MBIKËQYRJEN E PËRFSHIRJES SË TYRE NË SHKOLLA

— Duhet të lehtësohet bashkëpunimi më i ngushtë ndërmjet QPS-ve dhe Departamentit të Policisë në Komunitet nëpërmjet organeve të përbashkëta të përhershme.

— Para hartimit të politikave të reja duhet një zbatim më efektiv i legjisllacionit ekzistues. Problemet e identifikuar në sistem nga ky hulumtim dëshmojnë zbatimin e dobët të politikave dhe ata që nuk i përmbahen Protokollit të përcaktuar me këto politika nuk përballen me pasojë disiplinore.

HYRJE

Hulumtimi i realizuar nga IKS mbi ekzistencën e dhunës në shkolla tregon se edhe frikësimet janë gjerësisht të përhapura si në oborrin e shkollës ashtu edhe në klasë. Krahësimet me hulumtimin e kaluar tregojnë se dhuna në shkolla është rritur dhe se ka gjithnjë e më pak respekt për autoritetet e shkollës dhe për rregullat e shkollës.

Dhuna vazhdon që të jetë problem në shkolla, sepse ligji që është

miratuar për të siguruar mbrojtjen dhe mirëqenien e fëmijëve nuk është duke u zbatuar në mënyrë të duhur dhe çështja si tërësi nuk konsiderohet si prioritet që kërkon vëmendje të menjëhershme. Si rezultat, përkundër faktit që ndëshkimi trupor është jashtëligjor, mësimdhënësit e shkelin ligjin në baza ditore duke përdorur forma të ndryshme të dhunës në klasa. Autoritetet e shkollës, kryesisht drejtorët e saj, DKA-të, inspektorët e shkollave sikurse edhe përfaqësuesit e MASHT-it, përbalen me mungesë të burimeve dhe vullnetit për ta ndaluar këtë.

Në të njëjtën kohë autoritetet e shkollës nuk kanë aftësi për të parandaluar dhunën shokë me shokë që shfaqet jashtë kufijve të klasës nga një numër i vogël nxënësish kundruall shumicës që sillet mirë. Ndonëse ndëshkimi fizik është i ndaluar sipas Ligjit për Arsimin Para-Universitar, mësimdhënësit nuk janë trajnuar për përdorimin e formave alternative të disiplinës, të njohura ndërkombëtarisht, për tu përballur me rastet e dhunës shokë me shokë dhe ngacmimet.

Disa autoritete shkollore, të frustruar nga paaftësia e tyre për të mbrojtur detyrimet e veta, janë drejtuar kah angazhimi i kompanive të sigurimit nga jashtë për të mbajtur nën kontroll dhunën në oborret e shkollës. Problemet gjithashtu janë përkeqësuar nga rritja dramatike e abuzimit me substanca narkotike në shkolla dhe shumë afër tyre.

Qasja tradicionale, autoritare në arsim mbetet një fenomen i përhapur gjerë dhe shpesh herë përmendet nga nxënësit si njëra nga arsyt kryesore se pse mësimdhënësit e tyre drejtohen kah dhuna. Paaftësia e qeverisë për të zbatuar ligjin ekzistues, që do të krijonte një atmosferë më të përndritur shkollore, ka krijuar situatën ku shkollat nuk ofrojnë mjedis të sigurt dhe pozitiv për fëmijët.

Propozimi ynë parësor është që të vlerësohet se sa është aktualisht e përhapur dhuna ndaj fëmijëve në hapësirat shkollore, me qëllim që shkollat të bëhen vende të sigurta për fëmijët, me kushte të favorshme për mësim. Mbi të gjitha asnjë strategji që mëton të luftoj kundër dhunës nuk mund të ketë sukses nëse ata që e kanë për detyrë që t'i mësojnë fëmijët rreth jo-dhunës, respektit të ndërsjellë, barazisë gjinore dhe vetëdijes sociale nuk kanë vullnet që t'i ndjekin vet këto parime. Dialogu me prindër, që vet janë të dhunshëm në shtëpi karshi fëmijëve, nuk mund të nis nga institucionet edukative, derisa ata vet nuk përvetësojnë politika të rrepta të mos tolerancës ndaj ushtruesve të dhunës në hapësirat shkollore.

Shkollat ofrojnë një suazë unike në shoqëri, ku rrethi dhe modeli i dhunës mund të shkatërrohen. Në shkolla, fëmijët duhet të mësohen se si t'i zgjidhin problemet me anë të komunikimit, respektit reciprok dhe masave të padhunshme. Ky është hapi i parë drejt ndryshimit të qëndrimeve të ngulitura, të cilat në përgjithësi e konsiderojnë dhunën si të pranueshme në shoqëri.

PËRKUFIZIMET

Dhuna: "...përdorim i qëllimshëm i forcës fizike ose i fuqisë, i kërcënimit ose i përdorimit të saj real kundër vetes, një personi tjetër ose kundër një grupi a komuniteti, që rezulton ose ka gjasa të mëdha që të rezultojë në lëndim, vdekje, dëmtim psikologjik, zhvillim të cenuar ose privim".

Abuzimi i Fëmijëve: "Abuzimi ose keqtrajtimi i fëmijëve përfshin të gjitha format e keqtrajtimit fizik dhe/ose emocional, abuzimin seksual, neglizhimin ose trajtimin neglizhues apo shfrytëzimin tregtar ose çdo shfrytëzim tjetër, që rezulton në dëmtim aktual ose të mundshëm të shëndetit të fëmijës, të mbijetesës, zhvillimit ose dinjitetit në kontekstin e një marrëdhënieje përgjegjësie, besimi ose pushtet".

Ndëshkimi trupor përkufizohet nga Komiteti i të Drejtave të Fëmijës si "çdo ndëshkim, në të cilin përdoret forca fizike, me synimin për të shkaktuar një shkallë të caktuar dhimbjeje apo paretë, sado të lehtë". Në veçanti, ndëshkimi trupor në shkollë "mbulon dënimet zyrtare të nxënësve të shkollave për sjellje jo të mirë, që përfshijnë goditjen e nxënësit disa herë me një ceremoni në përgjithësi metodike dhe të paramenduar".

Dhuna psikologjike-emocionale është e përkufizuar si dëmtim i shëndetit të fëmijës, përfshirë pasojat mentale, morale, fizike ose shkaktim të vështirësive në zhvillimin e tyre social. Këto lloje të veprimeve ndikojë në personalitetin e fëmijës pasi ata janë të kërcënuar, frikësuar, sulmuar, dhe aktet e tjera të qëllimshme negative që janë të orientuara ndaj një fëmije nga një tjetër fëmijë ose një grup fëmijësh. Këto veprime përfshijnë "kufizimin e lëvizjes, modelet e përcimit, denigrimin, viktimizimin, kërcënimin, frikësimin, diskriminimin, përqeshjen, ose forma të tjera jo-fizike trajtimit armiqësor apo refuzues".[†]

Ngacmimi nga bashkëmoshatarët është një shprehje që i referohet si dhunës fizike ashtu edhe asaj psikologjike. Shpesh herë manifestohet me ngacmimin e shokëve, për shembull, kur një apo disa nxënës sulmojnë fizikisht një nxënës, e përqeshin atë, e përjashtojnë nga shoqëria e tyre dhe provojnë ta bëjnë të ndihet fajtorë ose keq për veten e vet. Zakonisht, ngacmimi është "kur një nxënës bezdiset vazhdimisht në një mënyrë të ligë dhe lënduese".

Dhuna seksuale me përkufizim është "çdo akt seksual, tentim për të marrë një akt seksual, komentet e padëshiruara seksuale apo afrimet, ose të drejtuara ndryshe, kundër seksualitetit të personit duke përdorur detyrimin, nga çdo person pa marrë parasysh lidhjet e tyre me viktimën, në çdo mjedis, duke përfshirë por jo të kufizuar në shtëpi dhe punë".

KONTEKSTI DHE SFONDI

Për të kuptuar si mbizotërimin e dhunës në shkollat e Kosovës ashtu edhe pranimin e gjerë social të formave të ndryshme të dhunës që ndodhin, duhet që ta shikojmë problemin në një kontekst më të gjerë shoqëror. Shoqëria ka kaluar nëpër ndryshime dramatike që prej përfundimit të konfliktit në vitin 1999. Ekspozimi ndaj armiqësive dhe dhunës në jetën e përditshme gjatë një periudhe të gjatë kohore i ka bërë kosovarët elastik dhe mospërfillës ndaj kësaj, së paku në nivelin sipërfaqësor.

Në sistemin paralel arsimor të viteve të 90'ta, askush nuk konsideronte qortimin e mësimdhënësve që përdornin dhunën për të disiplinuar fëmijët e padisiplinuar. Ekzistonte një ndjenjë e përgjithshme se mësuesit dhe personeli shkollor tashmë po sakrifikonin shumë, duke vazhduar procesin mësimor në kohëra shumë të rrezikshme dhe të vështira dhe se nuk duhej të kritikoheshin. Megjithatë, roli i mësimdhënësve si martirë dhe nderimi me të cilin trajtohej shkolla si institucion brenda shoqërisë në përgjithësi, u zhduk kur Kosova u vendos nën administrimin e Misionit të Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK). Arsimi u reformua nga ekspertët ndërkombëtarë, të sjellë nga jashtë, dhe njohuritë e edukatorëve vendorë u injoruan.

Personelit mësimor iu ofruan trajnime të shpejta për metodat e reja të mësimdhënies, që ishin të përqendruara më shumë te fëmijët dhe puna në grupe dhe u kërkuar që të braktisnin metodat tradicionale, autoritare që i kishin përdorur përgjatë gjithë karrierës së tyre. Fushatat e ndryshme të drejtuara kah fëmijët ishin nisur me qëllim të edukimit të tyre për të drejtat e veta, duke theksuar, për herë të parë, se ndëshkimi fizik ishte i papranueshëm.

Përderisa reformat ishin të domosdoshme dhe qëllim mira, ato u zbatuan pa asnjë debat publik. Shumë kosovarë ndjenë se këto ligje dhe rregullore ishin imponuar ndaj tyre dhe paraqitnin zbehje të vlerave tradicionale që po minonin respektin për mësimdhënësit. Kosova është një shoqëri tejet tradicionale, ku ekziston një hierarki e definuar qartë sociale dhe ata që janë në maje ushtrojnë fuqinë dhe kontrollin përmes kërcënimeve të dhunës ndaj atyre që ndodhen në shkallët më të ulëta. Si rezultat, gjatë hulumtimit tonë, kemi gjetur se prindërit, mësimdhënësit dhe fëmijët nuk janë ende në gjendje që të përcaktojnë se çfarë përbën dhunë dhe në shoqëri në përgjithësi ka një pranim të përgjithshëm, se një formë e saj luan rol të duhur në edukimin e fëmijëve. Kësisoj, idetë e reja edukative kanë tingëlluar si të huaja për prindërit dhe mësimdhënësit. Derisa ligjet për sigurimin e mbrojtjes së fëmijëve si nga dëmtimi fizik ashtu edhe nga ai psikologjik janë miratuar, marrë në tërësi zbatimi i tyre ka dështuar. Është një situatë që reflekton qëndrimet e përgjithshme sociale kundruall dhunës së

drejtuar ndaj grupit më të lëndueshëm në shoqëri dhe nënkupton se institucionet nuk i japin përparësi mirëqenies së fëmijëve.

NDËRTHURJET E DHUNËS

Përdorimi i dhunës si mjet për disiplinimin, ndëshkimin dhe përmirësimin e sjelljeve të fëmijës ka qenë një metodë e përdorur gjatë dhe në shkallë të gjerë në shoqërinë kosovare dhe bazuar në hulumtimin tonë, vazhdon të jetë kështu. Përgjithësisht besohet se ndëshkimi fizik do t'ia mësojë fëmijës dëgjueshmërinë, respektin për autoritetin dhe më e rëndësishmja do t'ia ndalojë sjelljen e keqe në të ardhmen. Efekti që ky ka në mirëqenien e fëmijës është anashkaluar dhe injoruar.

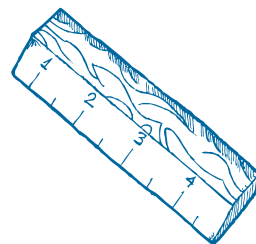
Hulumtimet mbi efektet e ndëshkimit fizik në zhvillimin e fëmijës tregojnë se shpeshësia dhe rreptësia e dhunës së ushtruar ndaj tyre mund të lidhet edhe me problemet e shtuara të shëndetit mendor, ankth dhe depresion, që mund të jenë të pranishme deri në moshën madhore.

Tutje, hulumtimet tregojnë se dhuna në shtëpi minon marrëdhëniet prind-fëmijë, meqë fëmija e konsideron prindin si burim të dhimbjes dhe kështu, duke dashur që ta shmang këtë, i shmang edhe kontaktet me prindërit e tij.

Dhuna çon kah mungesa e besimit dhe mbështetjes emocionale gjatë periudhës kur fëmijët janë më së shumti të varur dhe mbështetur te prindërit e tyre. Fëmijët atëherë përjetojnë izolimin e njëjtë në shkollë, nëse mësimdhënësit e tyre po ashtu përdorin dhunën. Nëse fëmijët nuk mund t'i besojnë mësimdhënësve të tyre dhe të gjejnë mbështetje në shkollë, ai ose ajo është lënë në vetmi dhe pa përkrahje.

Në kundërshtim me besimin e përgjithshëm, provat sugjerojnë se dënimi fizik nga mësimdhënësit nuk e përmirëson suksesin arsimor ose disiplinën në klasë. Fëmijët të ekspozuar ndaj dhunës tregojnë sukses të ultë akademik, janë të shpeshë nga mësimi, kanë vështirësi në mendimin abstrakt dhe kreativ, zhvillojnë sjellje anti-sociale dhe kanë një tendencë të lartë të luajnë përtacin dhe madje edhe të braktisin shkollimin në tërësi.

Pasojat më serioze të ushtrimit të dhunës ndaj fëmijëve është "mësimi" i padashur për dhunën si mjet për zgjidhjen e problemeve dhe kontrollimin e sjelljes së të tjerëve. Elizabeth T. Gershoff, profesore dhe zhvillimit njerëzor në Universitetin e Teksasit, ka gjetur se ekziston një rrezik i mundshëm në rritje, që të rriturit, të cilët ishin viktimat të ndëshkimit fizik në moshë të re, do të përdornin dhunën ndaj anëtarëve të tyre të familjes. Kështu, duke përdorur ndëshkimin fizik si një metodë disiplinore gjoja «të padëmshme», jo vetëm që dëmtohet fëmija në afat të shkurtër, por ka pasojat serioze në periudha më të gjata. Dhuna ushqen dhunën dhe duke mos e dënuar ndëshkimin fizik

‘Për shembull kur mësuesi i bërtet – ose godet – një shok të klasës, ndjehem sikurse po më bërtet mua.... Frikësohem me të vërtetë. Aq shumë frikësohem sa që nuk guxoj të lëviz ose të hap gojën deri në fund të orës. Frikësohem se them ndonjë gjë gabim dhe atëherë mësuesi do të më bërtet mua.’

Nxënëse e klasës së gjashtë nga një shkollë në Gjilan

të fëmijëve, një cikël i dhunës mbështetet duke e miratuar atë si një mënyrë efektive për menaxhimin e konfliktit.

INSTITUCIONET

Çështja e dhunës është vështruar në mënyra të ndryshme nga institucione të ndryshme në Kosovë. MASHT ka përpiluar strategji të ndryshme dhe projekt-ligje që synojnë parandalimin e dhunës në shkolla, por është vërtetuar se ato vështirë zbatohen.

Raporti i 2007-s i ministrisë, Strategjia për Zhvillimin e Arsimit Para-Universitar, ka pasur publicitet të konsiderueshëm. Përbëhet nga një përmbledhje e shkurtë e historisë së arsimit në Kosovë që i referohet shkatërrimit të infrastrukturës gjatë luftës, skicon situatën aktuale dhe detajon përkushtimin institucional për zhvillimin e strategjive. Megjithatë raporti nuk përfill një përkufizim kolektiv të dhunës. Në fakt, fjala «dhunë» është përdorur vetëm një herë në dokumentin e gjatë 102 faqesh dhe i referohet rritjes së kujdesit të veçantë për fëmijët që janë viktimë të dhunës, abuzimit seksual ose trafikimit, por pa përmendur në mënyrë specifike dhunën në hapësirat shkollore.

Duke iu referuar situatës aktuale, strategjia merret me identifikimin e aktorëve kryesorë dhe motivimit të tyre për të përmirësuar gjendjen aktuale të arsimit dhe përpjekjet e institucioneve relevante për ta bërë këtë nëpërmjet trajnimeve dhe me rritjen e bashkëpunimit ndërkombëtar, duke i ofruar ekspertizë të huaj mësimdhënësve vendor. Strategjia shkurtimisht shtjellon programet e trajnimeve për mësimdhënësit që janë zhvilluar ndërmjet viteve 2000 dhe 2005, që kanë pas për qëllim krijimin e një qasjeje të re për mësimdhënie dhe mësimnxënie. Thekson se kjo orvatje pesë vjeçare ka qenë e përqendruar kryesisht në reformimin e programit mësimor, teksteve e librave shkollore dhe metodave të mësimdhënies. Efektiviteti i programit dhe performansa e mëvonshme e mësimdhënësve nuk është vlerësuar.

Strategjia gjithashtu identifikon kontributet e institucioneve vendore dhe donatorëve në restaurimin e infrastrukturës arsimore dhe rindërtimin e objekteve të rrënuara shkollore në periudhën e pasluftës. Dokumenti as nuk e analizon e as nuk sugjeron mënyrat se si hapësira fizike mund të ndikojnë në sigurinë në shkolla dhe si mund të dizajnohen më mirë me një perspektivë për parandalimin dhe kontrollimin e incidenteve të dhunës shokë me shokë. Për më shumë, strategjia është plot me deklarata të përgjithshme dhe të paqarta deri në masën sa i tërë hulumtimi tregon se infrastruktura më e mirë rezultojnë me shërbime të cilësisë më të lartë në arsim.¹

Shkurt, strategjia më shumë përqendrohet në aspektet akademike të arsimit se sa në atë se si mund të krijohet një mjedis më i sigurt

1 Strategjia për Zhvillimin e Arsimit Para-Universitar në Kosovë 2007-2017, fq. 29.

për nxënësit. Nuk e vlerëson situatën aktuale duke pikëzuar pengesat kryesore për përmirësim.

Mungesa e një rruge të përcaktuar qartë që synon parandalimin dhe ndalimin e dhunës ka çuar që të gjitha palët e përfshira të shmangen nga trajtimi i problemeve ballore. Kështu, numri i madh i rasteve të pa-denoncuar të dhunës injorohet. Edhe kur dhuna raportohet, nuk i kushtohet ndonjë vëmendje e veçantë. Në shumë raste nxënësit hezitojnë që ti raportojnë rastet e dhunës për shkak të frikës së viktimizimit të vetvetes për shkak të denoncimit të kryesit. Ata që janë të përfshirë në sjellje të dhunshme shpesh janë të prirë që t'i frikësojnë dëshmitarët dhe i kërcënojnë ata që të mos e nxjerrin të fshehtë para drejtorit ose punonjësve të shkollës. Kjo është një çështje që është ngritur gjatë intervistës tonë me MASHT-in. Shumë raste mbeten të pa-raportuara sepse nuk ka garanci që 'pëshpëritësi' do të mbrohet.² Gjatë periudhës prej janarit deri në gusht të 2012-ës vetëm 213 raste të incidenteve të dhunshme në shkolla janë raportuar në polici, derisa bazuar në shumicën dërmuese të të intervistuarve tanë, nuk kalon dita që dikush nuk është dëshmitar ose pjesë e incidenteve të dhunës ndërmjet nxënësve. Me sa duket vetëm rastet që kanë shkuar deri te përfshirja e autoriteteve janë të regjistruara në statistika. Autoritetet shkollore kanë të drejtë që të vendosin se si do të merrem me incidentet e dhunës në hapësirat e tyre dhe nëse duhet përfshirë policinë ose jo, varësisht nga ashpërsia e incidentit.³

Emërimi i Drejtorëve Komunal të Arsimit (DKA-ve) sikurse edhe i drejtorëve të shkollave është tepër i politizuar. Shumë drejtorë haptazi janë të lidhur me partitë politike në pushtet në qeverinë lokale dhe qendrore. Emërimet e tyre pothuajse kurrë nuk bëhen sipas meritave. Si rezultat, shumë prej tyre bëjnë përpjekje për të fshehur ose minimizuar shkallën e dhunës në shkollat e tyre, në mënyrë që të mos krijohet një perceptim mbi paaftësinë e tyre si udhëheqës. Ata kështu tentojnë që të krijojnë një përshtypje të qeverisjes së mirë në komunitetet e tyre përkatëse, që megjithatë është larg nga e vërteta.

PËRMBLEDHJA E KUADRIT LIGJOR

Kjo pjesë e raportit paraqet përmbledhjen e ligjeve të miratuara që merren drejtpërdrejtë ose tërthorazi me të drejtat dhe mirëqenien e fëmijëve.⁴ Ligjet që janë miratuar që prej përfundimit të konfliktit janë përpiluar nga këshilltarët ndërkombëtarë. Edhe pse ato janë të bazuara në praktikat më të mira, mungesa e pronësisë vendore vështirëson

² Intervistë e IKS-së me zyrtarin e MASHT-it, 7 nëntor 2012, Prishtinë.

³ Intervistë e IKS-së me zyrtarin e Drejtorisë së Përgjithshme të Policisë, 6 qershor 2012, Prishtinë.

⁴ Shih Shtojcën I për listën e ligjeve relevante.

zbatimin e tyre dhe kjo mungesë e përparimit i bën palët që të kërkojnë zgjidhje në përpilimin e pjesëve të reja të legjislacionit në vend se t'i zbatojnë ato ekzistueset. Kjo ka shpjerë deri te mbingarkesa shumë shtresore e politikave dhe legjislacionit, të cilat janë miratuar ose presin miratimin zyrtar nga qeveria.

Prezantimi i kuadrit ligjor nis me aktin më të lartë juridik në Kosovë, që është Kushtetuta. Në nenin 47, E Drejta për Arsimin, siguron “për secilin person mundësi të barabarta për t'u arsimuar...”⁵. Neni 50 mbi Të Drejtat e Fëmijës përshkruan parimet e përgjithshme për të drejtën e fëmijës në “mbrojtje dhe kujdes të domosdoshëm për mirëqenien e tyre” dhe saktëson se “Të gjitha veprimet që kanë të bëjnë me fëmijët, të ndërmarra qoftë nga institucionet e pushtetit publik, qoftë nga institucionet private, do të jenë në interesin më të mirë të fëmijëve”.⁶

Krahas Kushtetutës janë edhe tri ligje kryesore që trajtojnë veçanërisht të drejtat e fëmijëve për arsim, duke u përqendruar në nivelin fillores dhe të mesëm. Në terma të përgjithshëm ato synojnë të mbrojnë të drejtat e fëmijëve dhe të ndalojnë dhunën në shkolla dhe në disa shkallë dënojnë çdo paafësi të individëve dhe institucioneve relevantë për mos marrje të masave të duhura në lidhje me këtë. I pari, Ligji për Inspeksionin e Arsimit në Kosovë, i cili është miratuar më 17 dhjetor 2004, nga atëherë Institucionet e Përkohshme të Vetëqeverisjes që punonin nën administrimin e UNMIK-ut, ka krijuar detyrat dhe përgjegjësitë e Inspektorëve të Arsimit duke përfshirë mes tjerash urdhrin për të marrë “masa disiplinore të shqiptuara ndaj nxënësve, studentëve, mësimdhënësve dhe punëtorëve të tjerë të institucionit”.⁷ Neni 5 i të njëjtit ligj nënvizon kompetencat e Inspektorëve të Arsimit përmes të cilave nëse ata konstatojnë “se personi i autorizuar i institucionit arsimor, ose punëtori tjetër ka bërë kundërvajtje: delikt fizik, moral, ekonomik, korrupsion, fyerje në baza nacionale, fetare ose ve për tjetër penale”, atëherë ata duhet ta “t’ia paraqesin kërkesën organit kompetent për fillimin e procedurës”.⁸

I dyti, Ligji për Arsimin në Komunitet e Republikës së Kosovës, që është miratuar më 21 maj 2008, i jep disa kompetenca të caktuara komunave në nenin 5. Këto kanë të bëjnë me “mbikëqyrjen dhe inspektimin e procesit arsimor në pajtim me udhëzimet e përcaktuara nga MASHT-i; [...]përgatitjen, miratimin dhe implementimin e Rregullores së Punës për shkollat, duke përfshirë Kodin e Mirësjelljes për stafin menaxherial, mësimdhënësit, personelin tjetër dhe nxënësit, si

5 Kushtetuta e Rep. së Kosovës, Neni 47, E drejta për Arsim.

6 Kushtetuta e Rep. së Kosovës, Neni 50, Të drejtat e Fëmijëve.

7 UNMIK, Ligji Nr. 2004/37 për Inspektimin e Arsimit në Kosovë, neni 4, nënparagrafi 4.3(f).

8 UNMIK, Ligji Nr. 2004/37 për Inspektimin e Arsimit në Kosovë, neni 4, nënparagrafi 5.4(f).

dhe masat disiplinore; [...]monitorimin dhe raportimin tek prindërit apo autoritetet e tjera përgjegjëse të vijueshmërisë arsimore dhe sociale të nxënësve, ashtu si përcaktohet nga legjislacioni...”.⁹

I treti, Ligji për Arsimin Para-Universitar, që është miratuar më 29 gusht 2011, është pjesa më e fundit e legjislacionit që ka të bëjë me nxënësit. Përfshin disa nene që merren me mbrojtjen e fëmijës dhe parandalimin e dhunës sikurse edhe detyrat e palëve të përfshira. Neni 4 i këtij ligji ofron dispozita për mbrojtjen e grupeve të cënueshme dhe detyron gjithë personelin në institucionet arsimore që të “ndërmarrin të gjithë hapat e arsyeshëm që të sigurojnë se nxënësit dhe punonjësit nuk lëndohen apo u ekspozohen fjalëve dhe veprimeve fyese”.¹⁰ Tutje ndalon “ndëshkimin fizik apo çfarëdo forme tjetër të ndëshkimit nënçmues”.¹¹ Neni 8 gjithashtu ofron disa udhëzime për inspektimin arsimor duke theksuar se pas raportit të inspektorit, nëse dhe kur mangësitë e identifikuar nuk janë adresuar atëherë “Ministria mund të ndërpresë punën e institucioneve arsimore dhe aftësuese të cilat nuk janë të licencuara apo veprojnë në ambiente të pasigurta dhe të pashëndetshme”.¹²

Ligji po ashtu thekson se ministria mund të “udhëzojë komunën që të ndërpresë marrëdhënien e punës së një mësimdhënësi që është punësuar në kundërshtim me kriteret e specifikuar në këtë ligj, ose është përjashtuar nga puna për shkak të kushteve mjekësore ose urdhrat të gjykatës apo dispozitat e këtij ose ligjeve të tjera në fuqi kërkojnë një gjë të tillë”.¹³ Megjithatë nuk siguron ndonjë mekanizëm nga i cili mund të ndërpritet puna e ndonjë institucioni apo personi arsimor, sikurse mësimdhënësi, drejtori, apo çfarëdo i punësuar tjetër që kryen dhunë ose ndonjë vepër tjetër nënçmuese ndaj fëmijëve në shkolla. Neni 20 ofron një dispozitë që megjithatë i jep përgjegjësi ekzekutive drejtorit të një institucioni arsimor për menaxhimin dhe administrimin e përgjithshëm të institucionit duke përfshirë “caktimin e masave disiplinore ndaj nxënësve ... detyrat e caktuara për zgjedhjen, vlerësimin, disiplinën dhe çështjet e tjera që kanë të bëjnë me mësimdhënësit dhe punëtorët e tjerë të arsimit ...”¹⁴

Përpos dispozitave kushtetuese, sikurse edhe këtyre ligjeve

⁹ Rep. e Kosovës, Ligji Nr. 03/L-068 për Arsimin në Komunitet e Republikës së Kosovës, Neni 5.

¹⁰ Rep. e Kosovës, Ligji Nr. 04/L-032 për Arsimin Para-Universitar në Republikën e Kosovës, Neni 4, Paragrafi 1.

¹¹ Rep. e Kosovës, Ligji Nr. 04/L-032 për Arsimin Para-Universitar në Republikën e Kosovës, Neni 4, Paragrafi 2.

¹² Rep. e Kosovës, Ligji Nr. 04/L-032 për Arsimin Para-Universitar në Republikën e Kosovës, Neni 8, Paragrafi 6, nënparagrafi 6.1.

¹³ Rep. e Kosovës, Ligji Nr. 04/L-032 për Arsimin Para-Universitar në Republikën e Kosovës, Neni 8, Paragrafi 6, nënparagrafi 6.2.

¹⁴ Rep. e Kosovës, Ligji Nr. 04/L-032 për Arsimin Para-Universitar në Republikën e Kosovës, Neni 20, Paragrafi 2.

Mjedisi, në të cilin nxënësit kalojnë pjesë të rëndësishme të jetës së tyre, në vend se të ofroj një atmosferë pozitive të favorshme për mësim dhe zhvillim personal, aktualisht i ekspozon ata ndaj dhunës, e cila mund të jetë potencialisht e dëmshme, qoftë për viktimën apo thjeshtë dëshmitarin, sikurse edhe për shoqërinë si tërësi.

specifike, ekzistojnë edhe aktet nënligjore, siç janë Udhëzimet Administrative (UA-të) që lëshohen nga MASHT-i, të cilat merren drejtpërdrejtë ose tërthorazi me çështjen e të drejtave të fëmijëve dhe dhunës ndaj tyre. Por, nga 243 UA-të që janë lëshuar nga MASHT-i ndërmjet viteve 2002 dhe 2013, vetëm pesë prej tyre përfshijnë dispozita që kanë të bëjnë me çështjen në fjalë. Ato janë, UA për masat ndaj prindërve, fëmijët e të cilëve nuk janë regjistruar apo nuk vijnë në mësimin e obliguar i lëshuar më 23 mars 2005, UA për Procedurat administrative të inspektimit në institucionet edukativo-arsimore dhe shkencore, lëshuar më 4 prill 2005 dhe UA për Ndalimin, ndërprerjen e punës dhe inicimin e procedurës disiplinore ndaj mësimdhënësve dhe punëtorëve të tjerë në institucionet edukativo-arsimore, aftësuese dhe shkencore, lëshuar më 28 shtator 2005, pastaj një për Kodin e Etikës për Vlerësimin e Nxënësve, lëshuar më 23 dhjetor 2011 dhe një tjetër për Themelimin dhe Funkcionimin e Këshillit të Prindërve të Kosovës (KPK) lëshuar më 31 dhjetor 2012.

QËLLIMI I HULUMTIMIT

Qëllimi i këtij projekti hulumtues ishte vlerësimi se sa është e përhapur dhuna në shkolla për moshat 11 deri në 15 vjeç. Fushata të shumta për të rritur ndërgjegjësimin për të drejtat elementare të fëmijëve si dhe rëndësinë e sigurimit të një mjedisi të sigurt dhe harmonik për mësim të nxënësve janë ndërmarrë gjatë dekadës së kaluar. Grupet e synuara të këtyre fushatave kanë përfshirë nxënësit, mësimdhënësit dhe administratorët e shkollave. Megjithatë gjendja aktuale e sigurisë në shkolla lë shumë për të dëshiruar. Videot e mësimdhënësve duke rrahur nxënësit në klasë janë shpërndarë, ku njëra prej tyre, siç është përmendur më sipër, ka arritur më shumë se 344,000 klikime.¹⁵ Të dhëna për përlëshjet nxënës-nxënës në shkolla janë raportuar në media.¹⁶ Mjedisi, në të cilin nxënësit kalojnë pjesë të rëndësishme të jetës së tyre, në vend se të ofroj një atmosferë pozitive të favorshme për mësim dhe zhvillim personal, aktualisht i ekspozon ata ndaj dhunës, e cila mund të jetë potencialisht e dëmshme, qoftë për viktimën apo thjeshtë dëshmitarin, sikurse edhe për shoqërinë si tërësi.

METODOLOGJIA

Për të vlerësuar gjendjen e dhunës në shkolla janë përdorur si metoda cilësore ashtu edhe ajo sasimore dhe i gjithë projekti hulumtues është ndarë në dy faza. Mbledhja e tërësishme e të dhënave është re-

¹⁵ <http://www.youtube.com/watch?v=vPbglNapZac>.

¹⁶ School violence in Kosovo turns deadly, 08.06.2011, SETimes. Dhuna e nxënësve, fenomen i shoqërisë tradicionale, 17.03.2013, Evropa e Lirë.

alizuar në 19 shkolla fillore.¹⁷ Prej tyre 13 janë në Prishtinë, 4 në Gjiilan, 1 në Korreticë të Poshtme dhe 1 në Podujevë. Gjithsej 458 nxënës janë përgjigjur në anketa, të cilat janë shpërndarë në Prishtinë, derisa të dhënat nga shkollat tjera janë grumbulluar me intervista personale. Meqë grupmosha e nxënësve ishte 11–15 vjeç nuk ka pasur nevojë për ndihmë në plotësimin e anketave, sepse ata ishin në gjendje që t'i plotësonin ato vetë. Përderisa ky numër nuk përfaqëson tërë shtresën e nxënësve të kësaj grupmoshe, ai është tregues i mjedisit dhe gjendjes së dhunës në hapësirat shkollore të Prishtinës.¹⁸

Faza e parë, e realizuar në shtator të 2012–ës, ka përfshirë hulumtimin paraprak nga zyra për të parë fondin e ligjeve të miratuara që merren me mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve. Gjatë kësaj faze, janë intervistuar nxënësit, prindërit, mësimdhënësit, drejtorët e shkollave si dhe zyrtarë relevantë të institucioneve që kanë rol ose hise në sigurinë e nxënësve. Në tërësi, 71 fëmijë të klasave 6–9¹⁹ janë intervistuar prej të cilëve 39 ishin djem dhe 32 vajza. Gjithashtu është mbajtur një fokus grup me të njëjtën grupmoshë, që është përbërë nga 11 fëmijë nga tri shkolla të ndryshme. Po ashtu, janë anketuar 100 nxënës nga shkolla fillore Hilmi Rakovica në Prishtinë.

Faza e dytë e hulumtimit, e realizuar në maj të 2013–ës, ka përfshirë mbledhjen e të dhënave duke anketuar tri shkolla tjera në Prishtinë për të matur aspektin sasior të përhapjes së dhunës. Për dallim prej 100 anketave që ishin shpërndarë në fazën e parë, në këto të fazës së dytë janë mbledhur edhe të dhënat demografike të nxënësve si gjinia, mosha dhe klasa. Ndarja gjinore dhe e klasave është paraqitur në tabelën e mëposhtme.

Tabela 1. Gjinia dhe klasa e fëmijëve të anketuar

School	Gender		Grade				
	Male	Female	N/A	VI	VII	VIII	IX
Naim Frasheri	46	30	6	–	–	41	41
Gjergj Fishta	38	55	3	–	31	40	25
Elena Gjika	96	76	7	69	–	35	76
Total	181	161	16	69	31	116	142

¹⁷ Mostra mbulon vetëm shkollat shqipe dhe fëmijët shqiptarë.

¹⁸ Në Prishtinë janë 59 shkolla fillore, 44 në Gjiilan, 1 në Korreticë të Poshtme dhe 62 në Podujevë. Statistikat e Arsimit Kosovar 2012/2013, fq. 14.

¹⁹ Nivelet e sistemit të arsimit në Kosovë (sipas ISCED 97): shkollimi fillor (klasat 1–5), shkollimi i mesëm i ulët (klasat 6–9), shkollimi i mesëm i lartë (klasat 10–13).

TË GJETURAT E HULUMTIMIT

Hulumtimi ynë tregon se prania e dhunës në shkollat e Prishtinës është në nivele mjaft serioze që mund të paraqesin shqetësime të vërteta. Dhuna nxënës-nxënës shfaqet kryesisht në formën e ngacmimit, kërcënimeve dhe vandalizmit. Dhuna e shfaqur nga mësimmshënësit në klasa ndodh në baza ditore, si në formën verbale ashtu edhe me sulme fizike. Zbehja e respektit për autoritetin e mësimmshënësve dhe administratën e shkollës si tërësi nga nxënësit duket të jetë një çështje shtesë që vështirëson krijimin e një mjedisi pozitiv, të respektueshëm dhe bashkëpunues për mësim.

Ky raport shfaqjen e dhunës në shkolla e ndan në dy fusha: (1) dhuna që ndodh në klasa, ku kryesit kryesorë janë mësimmshënësit dhe (2) dhuna që ndodh në oborr ku kryesit janë vet fëmijët. Kjo ndarje është bërë si rezultat i përgjigjeve në anketa dhe do të ndihmoj në paraqitjen e rezultateve të hulumtimit në një mënyrë të qartë dhe qëndrueshme.

PËRKUFIZIMI I DHUNËS

Ndëshkimi fizik si pjesë e rëndësishme e edukimit të fëmijëve, me qëllim të përshtatjes dhe korigjimit të sjelljeve të padëshiruara të një fëmijë, tradicionalisht ka qenë e përdorur gjerësisht nga prindërit dhe mësuesit njësoj dhe për një kohë të gjatë nga shoqëria është perceptuar si një metodë e pranueshme e disiplinës. Gjatë procesit të intervistave, qëllimi ka qenë që të mblidhen informatat se si shihet sot ndëshkimi fizik. Pyetjet gjysmë të strukturuar u kanë lejuar të anketuarve që të elaborojnë mbi pyetjet e parashtruara dhe të na ofrojnë një provë më të thellë mbi perceptimet për përdorimin e dhunës fizike si një mjet disiplinor.

Prej 21 prindërve të intervistuar, 70 për qind prej tyre e kanë konsideruar si të favorshme ndonjë formë të ndëshkimit fizik në shkollë. Kur janë pyetur se çfarë përbën një veprim i dhunshëm, shumica kanë dhënë definicione që përfshijnë si dhunën fizike ashtu edhe atë psikologjike.

Asnjëri prej prindërve nuk ka konsideruar se ndarja e bazuar në statusin social ose prejardhjen (p.sh. rural, urban) mund të jetë prej elementeve të mundshme të diskriminimit në klasë. Megjithatë, shumica e prindërve kanë falur ndonjë akt të dhunës si përgjigje për të përmirësuar sjelljen e fëmijës së padisiplinuar.

Një prind, kur është pyetur që të përkufizoj dhunën ka thënë, “një shuplakë, shkelm ose fjalët qortuese nuk janë dhunë” dhe se ajo “nuk do të zemërohej nëse fëmija e saj vjen nga shkolla e rrahur rreptë, nëse është sjellë keq në shkollë.” Shumë prindër kanë përmendur faktin se, si fëmijë, edhe ata vet janë rrahur në shkollë, por se “këtë e

kanë merituar” dhe se “nuk ka qenë fundi i botës”.²⁰

Mësimdhënësit, në anën tjetër, gjatë intervistave, temës së të drejtave të fëmijëve dhe dhunës i janë qasur në mënyrë mbrojtëse. Shumica e mësimdhënësve (5 nga 9) kanë deklaruar se përqendrimi në rritjen e vetëdijes në mes fëmijëve përgjatë dekadës së fundit ka shkaktuar më shumë dëme se sa të mira me mënyrën se si është ofruar nga organizatat që merren me të drejtat e fëmijëve. Argumenti i mësimdhënësve ka qenë se fëmijët kanë qenë të mbi-fuqizuar si rezultat i fushatave, që ka çuar deri te zbehja e respektit për ta dhe te dështimi për të përçar porosinë të fëmijët se ata nuk mund të sillen siç kanë dëshirë. Një mësimdhënëse ka përmbledhur ndjenjat e saja lidhur me keqkuptimet që kanë krijuar këto fushata; “Nëse vetëm e ngre zërin pak, ata [fëmijët] e konsiderojnë këtë dhunë”.²¹ Të gjithë mësimdhënësit kanë mohuar përdorimin e dhunës fizike për të vendosur rend në klasë, derisa disa e kanë pranuar se kjo ka qenë një metodë e përdorur në të kaluarën nga “disa prej kolegëve të tyre”.²²

Në dy shkolla në Prishtinë, mësimdhënësit nuk kanë hezituar që të përdorin gjuhë ofenduese dhe ti thumbojnë me fjalë nxënësit e tyre në praninë e hulumtuesve të IKS-së. Në Elena Gjika, derisa nxënësit po i plotësonin pyetësorët, një mësimdhënëse vazhdimisht “paralajmëronte” hulumtuesen se të gjithë këta nxënës të klasës së 6-të janë rrenacakë dhe se nuk duhet besuar atyre në asnjë rrethane dhe nuk ka hezituar që të këtë ta thotë publikisht edhe para klasës së tij, të përbërë nga nxënës 11 vjeçar. Në shkollën fillore Gjergj Fishta, derisa hulumtuesit po prisnin që të shpërndanin pyetësorët, mësimdhënësi kujdestar i asaj dite me shuplaka e shkelma po i deftyronte nxënësit që të shkonin nëpër klasat e tyre. Mosrespektimi i dukshëm për urdhrat e dhëna me bërtitme dhe sulmi fizik i mësimdhënësit ndaj fëmijëve ishin mjaft të theksuara, duke nënvizuar se përdorimi i forcës ishte i zakonshëm, i padobishëm dhe jo efektiv. Gjergj Fishta është shkolla në të cilën është incizuar videoja e mësimdhënësit që rrihte me shuplaka dhe goditje nxënësit në vitin 2011, e që ishte shpërndarë online (rasti i përmendur më sipër).

DHUNA NË KLASA

Pas intervistave të bëra gjatë shtatorit të 2012-ës, 100 anketa janë shpërndarë në shkollën Hilmi Rakovica. Prej numrit të përgjithshëm të anketuarve, 42 për qind kanë thënë se ata kanë marrë ndëshkime të përgjithshme derisa 42 për qind kanë theksuar se ata janë ndëshkuar për shkak se nuk kanë mësuar. Pesëdhjetë për qind të nxënësve kanë

20 Intervistë e IKS-së me një prind nga Prishtina, 22 shtator 2012.

21 Intervistë e IKS-së me mësimdhënëse në ‘Elena Gjika’, 7 qershor 2012.

22 Intervistë e IKS-së me mësimdhënëse në ‘Elena Gjika’, 7 qershor 2012.

raportuar se janë ndëshkuar për shkak të vonesave. Forma e ndëshkimit nuk është specifikuar.

Në rastet ku ndëshkimi fizik ishte përdorur, nxënësit dhanë arsytet e mëposhtme që i kishte shtyre mësimdhënësit e tyre kah përdorimi i dhunës: 83 për qind kanë raportuar se mësimdhënësit e tyre i rrahin nxënësit për shkak se janë të zhurmshëm në klasë, derisa 48 për qind theksuan se mësimdhënësit i rrahin fëmijët, të cilët i konsiderojnë se nuk po mësojnë mjaftueshëm. Tutje, 34 për qind të nxënësve njoftuan se mësimdhënësit kanë përdorur ndëshkim fizik sepse ata ishin në disponim të keq, derisa 41 për qind ndjenë se mësimdhënësit i janë drejtuar nxënësve në mënyrë përçmuese dhe ofenduese. Përveç kësaj, 32 për qind të nxënësve thanë se kanë ndjerë se janë diskriminuar nga mësimdhënësit e tyre në ndonjë mënyrë, por vetëm 17 për qind kanë konsideruar se kjo është bërë për shkak të prejardhjes së tyre sociale. Sa i përket ngacmimit seksual, 16 për qind të nxënësve kanë thënë se ata vet kanë përjetuar ose dëgjuar për ngacmimin seksual ndaj të tjerëve nga mësimdhënësit.

Tabela 2. Përgjigjet e fëmijëve në pyetjet lidhur me format e ndryshme të dhunës (n=100, Shkolla: Hilmi Rakovica)

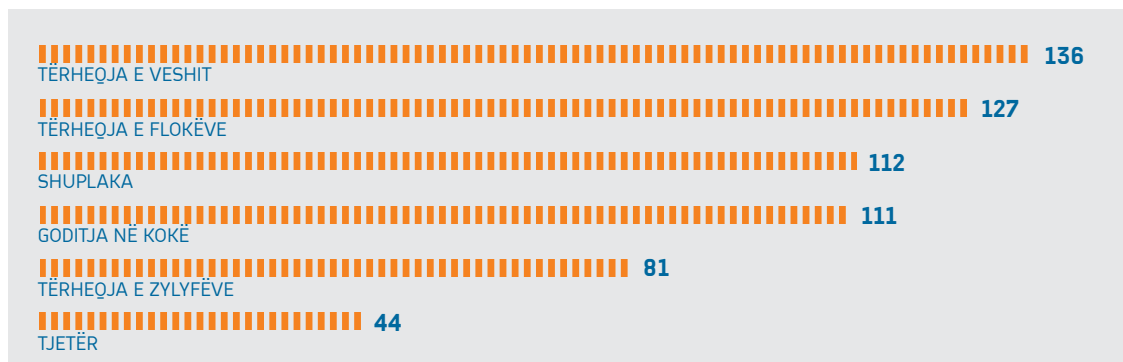
Pyetja	Përgjigja pozitive
A jeni dënuar në shkollë?	42,3%
Jam dënuar në shkollë për shkak të mos mësimi.	42,2%
Jam dënuar në shkollë për shkak të vonesës.	50,0%
Mësimdhënësit/kujdestarët zakonisht vëzhgojnë sjelljen tënde dhe i informojnë prindërit	94,0%
Mësimdhënësit të drejtohen me zhargon pezhorativ dhe ose nënçmues	40,6%
Mësimdhënësit të diskriminojnë ose të dënojnë.	31,6%
Mësimdhënësit të diskriminojnë ose të dënojnë shkak i situatës tënde ekonomike.	17,3%
Mësimdhënësit të rrahin kur bën zhurmë.	82,7%
Mësimdhënësit të rrahin për shkak se nuk mëson.	47,5%
Mësimdhënësit të rrahin kur janë në disponim të keq (nervoz).	33,7%
Mësimdhënësit të flasin rreth temave të religjionit?	55,3%
A ke përjetuar ose dëgjuar për raste të ngacmimit seksual nga mësimdhënësit	15,8%
Students address teachers offensively in your school	50,0%

Përpos anketimit të shtatorit të 2012-ës në Hilmi Rakovica, janë realizuar edhe tri anketime shtesë në maj të vitit 2013 në tri shkolla tjera të Prishtinës. Qëllimi i tyre ka qenë mbledhja e të dhënave sasiore shtesë mbi përhapjen e dhunës në mjediset arsimore.

Në këtë rreth, nxënësit janë pyetur që të tregojnë saktësisht se çfarë forme e ndëshkimit është përdorur nga mësimdhënësit. Pyetja ofronte një listë me pesë forma të ndryshme të ndëshkimit dhe nga nxënësit është kërkuar që t'i rendisin ato nga 1 (më së shpeshti e përdorur nga mësimdhënësit) deri në 5 (asnjëherë e përdorur nga mësimdhënësit). Nxënësve i është dhënë mundësia që të përmendin edhe forma tjera

të ndëshkimit që nuk kanë qenë të përfshira në listën e ofruar. Prej 358 nxënësve, 300 i janë përgjigjur pyetjeve derisa 58 tjerë nuk janë përgjigjur. 53 nxënës renditën shpeshtësinë e formave të ndryshme të listuara. Grafiku 1.1 tregon format më të shpeshta të ndëshkimit fizik të përdorur nga mësimdhënësit.

Grafiku 1.1 Përgjigjet në pyetjen ‘Cilat janë format më të shpeshta të ndëshkimit?’

Nga grafiku i sipërm shohim se tërheqja e veshit ose e flokëve kanë qenë format më të shpeshta të ndëshkimit fizik që kanë ndodhur në klasë, e përcjellë menjëherë nga goditja dhe shpulla në kokë. (Shih shtojcën për listën e rasteve individuale të dhunës të dhëna gjatë intervistave me nxënësit.)

Format e dhunës që më së shpeshti janë përmendur nga nxënësit e që janë përdorur nga mësimdhënësit për të vendosur rend në klasë dhe për të dënuar nxënësit për sjellje të keqe janë ato forma “të buta” që gjatë fazës së intervistimit janë lënë anash meqë janë konsideruar si masa të pranueshme dhe se “nuk kanë paraqitur dhunë të vërtetë”, sikurse tërheqja e veshit apo goditja.

44 nxënësit që kanë zgjedhur opsionin “tjetër” kanë paraqitur forma të ndryshme të ndëshkimit që ata i kanë përjetuar e që nuk kanë figuruar në listën që i është ofruar atyre. Format e identifikuara nga ky grup i studentëve janë të paraqitura më poshtë në Tabelën 3.

Përdorimi i gjuhës poshtëruese dhe ofendimet e drejtuara kah fëmijët sikurse edhe mësimdhënësit që bërtasin me qëllimin që t’i frikësojnë dhe poshtërojnë fëmijët në prani të shokëve të tyre janë format tjera më të përhapura të dhunës me të cilat ballafaqohen nxënësit në baza ditore në klasa. Shprehjet poshtëruese që përdoren më së shpeshti nga mësimdhënësit gjatë drejtimit të tyre kah nxënësit janë të paraqitura në Tabelën 4.

Tabela 3. Format tjera të masave disiplinore që përdoren nga mësime dhënësit

Forma e ndëshkimit	Shpeshësia
Përgjithësimi nga klasa	8
Të qenit pre e bërimitës	8
Tërheqja e vërejtjes në mënyrë verbale	5
Humbja e notave	5
Prindërit e kontaktuar	4
Mos lejimi i daljes në pushim	4
Ofendime verbale	3
Dënime tjera jo-fizike	2
Pyetja e menjëhershme me gojë	1
Thyerja e notës së sjelljes	1
Dërgimi te drejtori	1
Qortimi	1
Qëndrimi me një këmbë	1

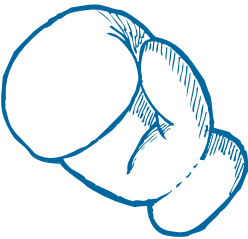

Tabela 4. Emrat nënçmues që përdoren zakonisht nga mësime dhënësit ndaj nxënësve

Ofendimi	Shpeshësia
Budall	73
Trullan, trullavice, trullajke	32
Majmun	29
Kali	22
Idiot	19
Pis	16
Hajvan	11
Lopë	8
Magar	7
Dreq	5

Format e dhunës që më së shpeshti janë përmendur nga nxënësit e që janë përdorur nga mësime dhënësit për të vendosur rend në klasë dhe për të dënuar nxënësit për sjellje të keqe janë ato forma “të buta” që gjatë fazës së intervistimit janë lënë anash meqë janë konsideruar si masa të pranueshme dhe se “nuk kanë paraqitur dhunë të vërtetë”, sikurse tërheqja e veshit apo goditja.

DHUNA NË OBORR

Dhuna shokë me shokë në formë të ngacmimit, rrahjes dhe abuzimit verbal janë përmendur si pjesë të përvojës së përditshme në shkollë nga të gjithë fëmijët e intervistuar. “Është sukses i madh nëse kalon një ditë dhe nuk sheh një rrahje”. Përgjigja e këtij nxënësi të klasës së 7-të në pyetjen nëse ka rrahje të nxënësve në shkollën e tij ilustron seriozitetin e problemit dhe nevojën për të gjetur masa efektive parandaluese për të ofruar një mjedis të sigurt arsimor për fëmijët.

Kur fëmijët janë pyetur nëse ata janë ngacmuar, ata kanë ngurruar që të pranojnë se vet kanë qenë të ngacmuar, ose të kenë qenë viktimë e sulmit fizik. Ata kanë qenë të prirë që të theksojnë raste që u kanë ndodhur shokëve të tyre ose që i kanë parë në klasë ose oborr të shkollës. Pyetësi i ka dhënë anonimitet fëmijëve dhe ka ofruar matje sasiore të shtrirjes dhe formave të dhunës që janë përjetuar dhe parë nga fëmijët.

Nga analiza e të dhënave të grumbulluara përmes intervistave,

kemi identifikuar tetë forma më të përmendura të dhunës nxënës-nxënës, të cilat i kemi përdorur si kategori të ndara kur janë përgatitur pyetjet e anketës. Pyetjet që janë parashtruar janë si në vijim.²³

Gjatë javës së kaluar sa herë ...

- (P.1.1. - Përgojimi) - je përgojuar?
- (P.1.2. - Fyerja) - je bërë objekt i talljes ose fyerjes?
- (P.1.3. - Kërcënimi) - je kërcënuar?
- (P.1.4.- Frikësimi) - je detyruar që të bësh gjëra kundër

vullnetit tënd?

- (P.1.5. - Dëmtimi) - janë vandalizuar gjërat tua?
- (P.1.6. - Përrjashtimi) - je përrjashtuar nga pjesëmarrja në

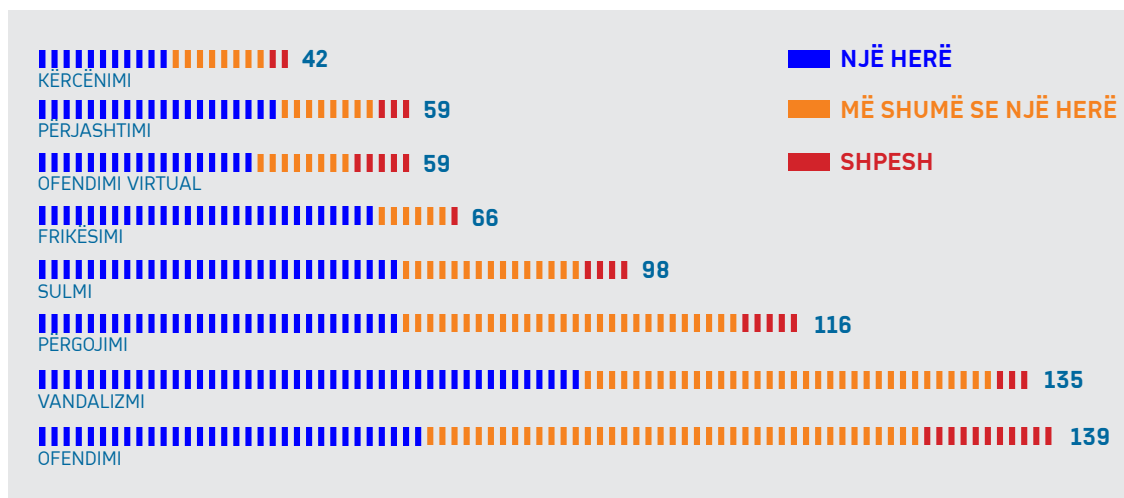
një aktivitet?

- (P.1.7. - Sulmi) - je shtyrë, penguar ose zënë?
- (P.1.8 - Ofendimi virtual) - je ofenduar ose ke pranuar porosi

ofenduese përmes sms-it ose Facebook-ut?

Fëmijët kanë mundur që të zgjedhin të përgjigjen: kurrë, njëherë, më shumë se njëherë, ose vazhdimisht.

Grafiku 1.2 Numri i fëmijëve të nënshtuar ndaj dhunës së moshatarëve (n=358)

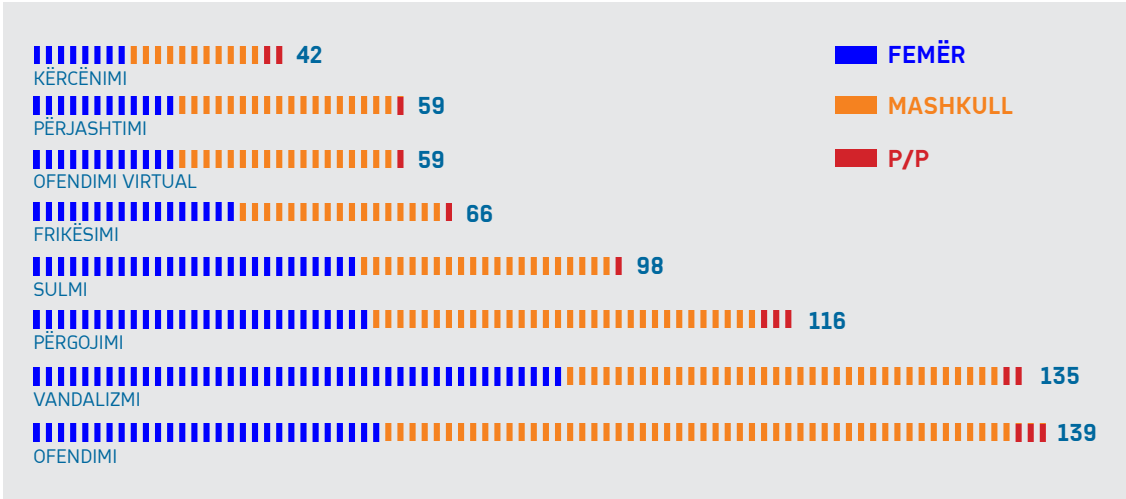

Fyerjet, vandalizmi, përgojimi dhe sulmet janë format më të shpeshta të dhunës nxënës-nxënës. Gati një e treta e fëmijëve kanë dëshmuar se kanë përjetuar sulme fizike nga duart e shokëve të tyre, derisa 40 për qind e fëmijëve janë përballur me vandalizmin e gjërave të veta nga shokët e tyre. 12 për qind kanë theksuar se gjërat e tyre janë dëmtuar më shumë se njëherë në javë. Dy format më së shpeshti të përmendura të dhunës nxënës-nxënës që shfaqen vazhdimisht janë fyerjet dhe përgojimi. Kur lloji i dhunës nxënës-nxënës ndahet sipas

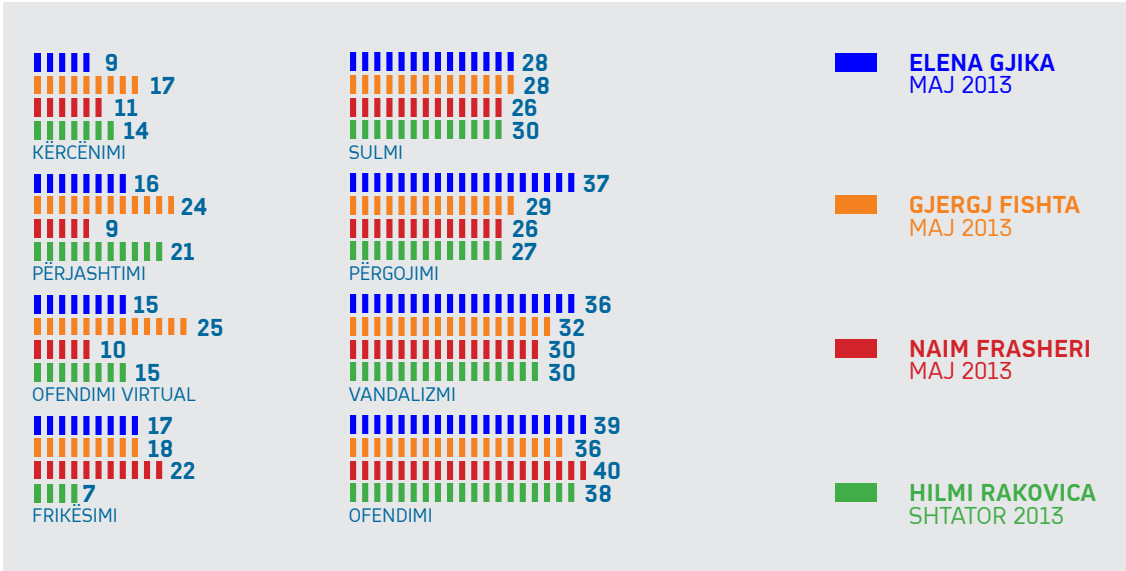
23 Shih Shtojcën III për pyetësorin e plotë në gjuhën shqipe.

gjinisë, atëherë duket se vandalizmi i gjërave si thyerja e telefonave, shqyerja e faqeve të librave ose shkelja mbi çanta është përjetuar më shumë nga vajzat sesa nga djemtë. Të gjitha llojet tjera të dhunës në mes të nxënësve shfaqen më shpesh në mesin e djemve, ndërkohë që nuk ka pas dallim domethënës mbi llojet e përdorura.

Grafiku 1.3 Shpeshtësia e dhunës në mes nxënësve, e ndarë sipas gjinisë

Grafiku 1.4 Ndarja sipas shkollave

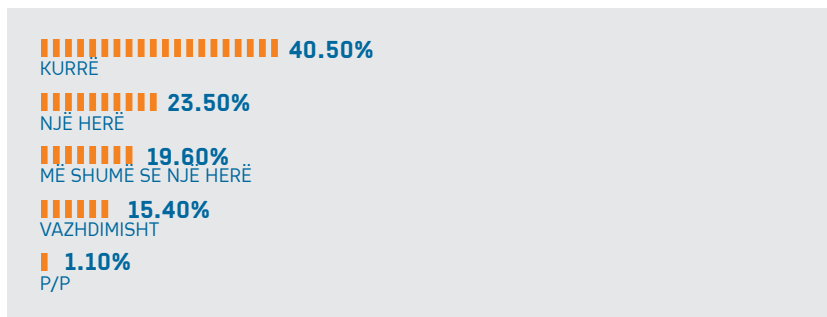

Kur ndahen sipas shkollave, katër format më të përhapura të dhunës nxënës-nxënës janë të shpërndarë në pothuajse të njëjtin nivel -

me disa përjashtime të vogla. Vandalizmi i gjërave private, për shembull, ndodh më shpesh në Gjergj Fishta se në shkollat e tjera.

Kur pyetjet janë formuluar në mënyrë që mos t'i drejtohen drejtpërdrejt të anketuarit, por në formën nëse ata kanë parë ndonjë shok të tyre duke qenë viktimë e dhunës nxënës-nxënës, një numër më i lartë i përgjigjeve pozitive është marrë, siç ishte rasti gjatë intervistave. Grafiku 1.5 tregon se 58 për qind të anketuarve janë përgjigjur në mënyrë afirmative se ata kanë parë që shokët e tyre duke përjetuar ngacmim nxënës-nxënës, prej të cilëve 15.4 për qind kanë theksuar se shokët e tyre vazhdimisht ngacmohen ose sulmohen.

Grafiku 1.5 Ndonjë shok/shoqe a ka qenë viktimë e ngacmimit

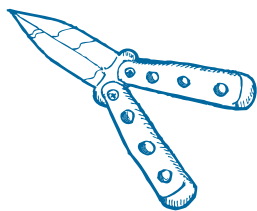

Ne pastaj kemi kërkuar nga fëmijët që të përgjigjen në pyetje me fund të hapur, në të cilën përgjigje ata kanë mundur të rendisin mënyrat në të cilat shokët e tyre janë ngucur ose sulmuar nga moshatarët e tyre. Prej 358 nxënësve, 171 kanë dhënë përgjigje specifike. Përgjigjet më të shpeshta janë të renditura në tabelën e mëposhtme.

Tabela 5. Format e sulmeve nxënës-nxënës

Format e sulmeve	Shpeshtësia
Gjuha ofenduese	55
Shuplaka dhe rrahja	29
Tallja	15
Prekja në pjesë intime	11

Në mesin e formave tjera të renditura, por me një paraqitje më të ulët, kanë qenë përdorimi i fyerjeve sikurse “trashalug”, “gej”, “kurvë”, “po bëhesh si çikë” dhe komente tjera të ngjashme. Incidentet e raportuara si ‘prekja në pjesë intime’ në tabelën e mësipërme kanë të bëjnë vetëm me vajzat.

“Unë nuk guxoj që të intervenoj vetëm. Ata shpesh kanë thika, prandaj ne e thërrasim policinë.” Policia në komunitet shihet si një zhvillim pozitiv nga mësimdhënësit dhe drejtorët. “I kemi numrat e telefonave të dy policëve dhe ata vijnë menjëherë sa herë që i thërrasim. Ata ndonjëherë vijnë vetëm që të shohin nëse ka ndonjë problem. Ata ndonjëherë vijnë dhe flasin me nxënësit.”

Mësimdhënësi në shkollën fillore “Gjergj Fishta”

KUSH ËSHTË PËRGJEGJËS PËR SIGURINË NË SHKOLLA?

Gjatë vizitave tona në shkolla është vërejtur se aty nuk ka monitorim se kush ka qasje në këto hapësira. Një masë që mund të forconte sigurinë në shkolla dhe të parandalonte qasjen e të panjohurve do të mund të ishte futja në përdorim e uniformave të detyrueshme shkollore. Kjo do ta bënte më të lehtë dallimin e nxënësve nga fëmijët e shkollave tjera, sikurse edhe personave të huaj që nuk kanë leje që të jenë aty.

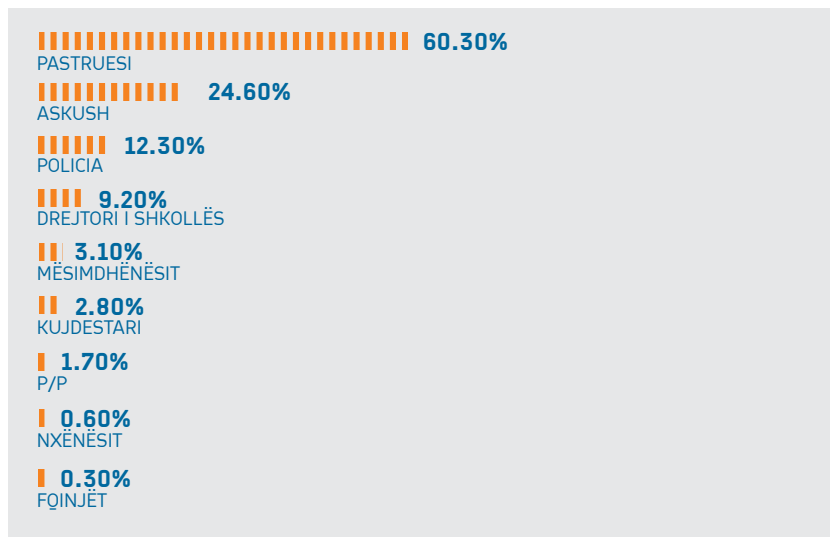
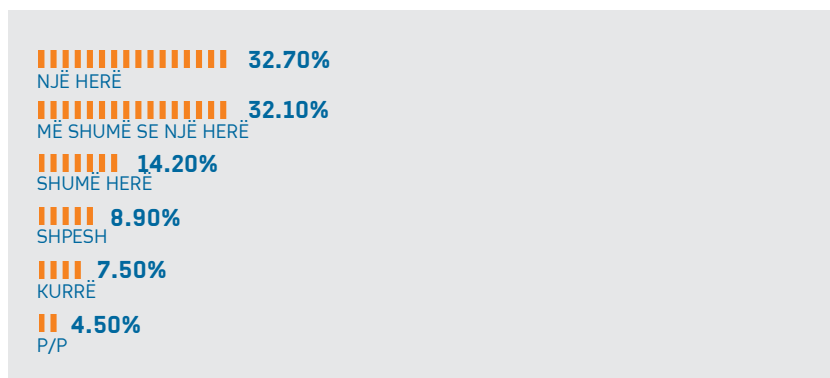
Gjatë intervistave, drejtorët e shkollave kanë ngritur shqetësimet e tyre në lidhje me rrahjet e nxënësve që ndodhin në oborr, për të cilat konsideronin se në të shumtën e rasteve janë rrahje grupe ndërmjet grupeve “rivale” të nxënësve. Asnjëra nga shkollat që janë vizituar nuk ka mbikëqyrës të oborrit të shkollës, i cili do të mund të vëzhgonte pushimin. Kur i kemi pyetur fëmijët se kush është përgjegjës për mirëmbajtjen e sigurisë në oborr, 60 për qind kanë thënë se ky ishte roli i pastruesit [shih grafikun më poshtë]. Duke pasur hapësira të pambikëqyrura shkollore kanë ndodhur një numër i konfrontimeve të dhunshme ndërmjet nxënësve, të cilat në një numër rastesh kanë rezultuar me lëndime serioze të shkaktuara nga armët e ftohta, sikurse që janë thikat.

Nuk ka vëzhgues shkollore përgjegjësie e vetme e të cilëve do të ishte garantimi i sigurisë së fëmijëve në oborr të shkollës. Në shkollën Gjergj Fishta një mësimdhënësi na tha: “Unë nuk guxoj që të intervenoj vetëm. Ata shpesh kanë thika, prandaj ne e thërrasim policinë.”²⁴ Policia në komunitet shihet si një zhvillim pozitiv nga mësimdhënësit dhe drejtorët. “I kemi numrat e telefonave të dy policëve dhe ata vijnë menjëherë sa herë që i thërrasim. Ata ndonjëherë vijnë vetëm që të shohin nëse ka ndonjë problem. Ata ndonjëherë vijnë dhe flasin me nxënësit.”²⁵

Përderisa Policia në Komunitet ka qenë një zhvillim pozitiv që çon kah mjedisi më i sigurt për fëmijët dhe komunitetin në përgjithësi, mbetet ende punë për të bërë për parandalimin e dhunës në oborret e shkollave. Nuk mjafton që thjeshtë të reagohet vetëm kur ndodhin incidentet.

24 Intervistë e IKS-së, 15 shtator 2012.

25 Intervistë e IKS-së me një mësimdhënësi në Gjergj Fishta, 25 maj 2013.

Grafiku 1.6 Kush është përgjegjës për sigurinë në oborret e shkollave?**Grafiku 1.7 Sa herë gjatë vitit të kaluar ke parë armë (armë zjarri dhe/ose armë të ftohta) në shkollën tënde?**

Posedimi i armëve të ftohta, kryesisht thikave, nga grupet e nxënësve është gjerësisht e përhapur dhe ka arritur nivele alarmante. Gjatë intervistave, si nxënësit ashtu edhe mësime dhënësit kanë përmendur kërcënimin që u paraqitet nxënësve nga rritja e numrit të fëmijëve që bartin armë. Mësime dhënësit e intervistuar fajësojnë prindërit e fëmijëve për mos kontrollim të çantave të tyre para se ata të nisen për shkollë dhe nuk e ndejnë se është përgjegjësia e tyre që të merren me këtë problem.

PËRFUNDIM

Hulumtimi ynë për nivelin e dhunës në hapësirat shkollore ka treguar se fëmijët në Kosovë janë të ekspozuar ndaj saj në baza ditore. Dhuna shfaqet në forma të ndryshme dhe ushtrohet si nga mësime dhënësit ashtu edhe nga nxënësit deri në një shkallë. Legjislacioni ekzis-

ton për të trajtuar kryesit e dhunës, megjithatë nuk zbatohet në mënyrë efektive.

Krijimi i një mjedisi të sigurt dhe të këndshëm, të përshtatshëm për mësim, është i rëndësishëm më të madhe dhe duhet të jetë një prioritet i qeverisë. Shkollat mund të luajnë rol të rëndësishëm në thyerjen e modelit të dhunës në shoqëri duke i mësuar fëmijët që të mendojnë vetë, të përvetësojnë vlerën e respektit për të tjerët, të mos diskriminojnë dhe të përdorin komunikimin si mënyrë për zgjidhjen e konflikteve. Shkollat e sigurta jo vetëm që ofrojnë dobi të menjëhershme të krijimit të mjediseve ku fëmijët mund t'i zhvillojnë në tërësi kapacitetet e tyre njohëse, të shoqërohen dhe të zhvillojnë ndjenjën e komunitetit, por kanë një ndikim të rëndësishëm afatgjatë në krijimin e qytetarisë dhe shtetit që vlerëson barazinë, komunitetin dhe integritetin individual.

Përveç rekomandimeve të ofruara për institucionet relevante më sipër, më poshtë është një listë e sugjerimeve që do të mund të zbatoheshin në nivelin e shkollave.

- Mbledhje të rregullta me prindër në klasë dhe në baza vjetore si dhe krijimi i këshillit të prindërve të shkollës.

- Mbledhje të rregullta të organeve drejtuese të shkollës.

- Drejtorët e shkollave duhet të takohen në baza mujore me Kryetarin e Komunës ose Drejtorin Komunal të Arsimit.

- Krijimi i komunitetit të shkollës me zhvillimin e aktiviteteve shtesë përtej programit mësimor, si për shembull: debatet, takimet, klubet sportive, ato të dramës dhe shërbimi në komunitet.

- Krijimi i dokumenteve zyrtare të shkruara të incidenteve të dhunës që mbulon tërë territorin e shtetit: Asnjëra nga shkollat e vizituara nuk mban regjistër të shënimeve për dhunën e raportuar. Në mënyrë që të merren masa ndaj kryesve, provat e qarta të incidenteve duhet të regjistrohen dhe t'i dërgohen DKA-ve.

- Krijimi i shërbimeve këshillimore: Shkollat duhet të pajisen me këshilltar profesional/psikologë të trajnuar në çështjet që kanë të bëjnë me dhunën në shkolla.

- Trajnimi i përfaqësuesve të këshillave të prindërve për të drejtat e fëmijës dhe përgjegjësitë, detyrat e institucioneve relevante dhe, aty ku munden, të adresojnë probleme të ndryshme që shfaqen lidhur me dhunën në shkolla.

- Fuqizimi dhe aktivizimi i këshillave të prindërve në mënyrë që të jenë në gjendje të përmbushin rolin e tyre të përshkruar me ligj.

- Vendosja e mënyrës së komunikimit me prindërit përtej takimeve vjetore prindër-mësimdhënës.

- Ofrimi i trajnimeve për mësimdhënësit në lidhje me zgjidhjen e konflikteve.

- Futja e sistemit me dy mësimdhënës (1 plus ndihmës mësim-

dhënësi) për klasë në klasat e ulëta veçanërisht te ato që janë të mbi-populluara. Të pasurit e dy mësimdhënësve do të siguronte mbajtjen e disiplinës, ofrimin e vëmendjes më të madhe për fëmijët sikurse edhe trajnim për mësimdhënës për mësimdhënësit e ardhshëm.

— Një kopje e rregullave të shkollës duhet të hartohet dhe t'i jepet çdo nxënësi dhe prindi. Ato duhet të përfshijnë kodin e sjelljes me theks të veçantë në atë se çka përbën dhuna ndaj mësimdhënësve dhe nxënësve. Gjithashtu duhet të listohen pasojat për sjellje të keqe.

— Ofrimi i përkrahjes shtesë përmes sistemit të mbikëqyrjes për fëmijët që nuk tregojnë rezultate të mira.

— Shkollat duhet të punojnë me Policinë e Komunitetit dhe të rrisin praninë e tyre në shkolla. Të organizojnë ligjërata dhe seanca të pyetje-përgjigjeve me Policinë e Komunitetit për t'i mësuar fëmijët në lidhje me të drejtat e tyre dhe obligimet si dhe institucionet dhe personat relevant ku mund të paraqiten në rast të çfarëdo shkeljeje të drejtës së tyre.

— Instalimi i kamerave vëzhguese të sigurisë në shkolla. Ato ulin rastet e dhunës nxënës-nxënës dhe nëse kryesit e dhunës dhe hajnat e dinë se do të kapen në kamera, atëherë ata do të përmbahen nga veprimi.

— Zbatimi i ligjit që kërkon që nxënësit të veshin uniforma shkollore.

— Secili nxënësi duhet të obligohet që të mbaj një dokument identifikues.

SHTOJCA I. LEGJISLACIONI RELEVANT

Kushtetuta e Republikës së Kosovës

Nenet	Dispozitat/detyrimet/sanksionet përkatëse
Neni 47: E Drejta për Arsimin	2. Institucionet publike sigurojnë për secilin person mundësi të barabarta për t'u arsimuar, sipas aftësive dhe nevojave të veçanta të tij/saj.
Neni 50: Të Drejtat e Fëmijës	1. Fëmijët gëzojnë të drejtën e mbrojtjes dhe të kujdesit të domosdoshëm për mirëqenien e tyre. 3. Secili fëmijë gëzon të drejtën për të qenë i mbrojtur nga dhuna, keqtrajtimi dhe eksploatimi. 4. Të gjitha veprimet që kanë të bëjnë me fëmijët, të ndërmarra qoftë nga institucionet e pushtetit publik, qoftë nga institucionet private, do të jenë në interesin më të mirë të fëmijëve.

Ligji për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës Nr. 04/L-032
(29 Gusht 2011)

Nenet	Dispozitat/detyrimet/sanksionet përkatëse
Neni 4: Mbrojtja e grupeve të cënueshme	1. Të gjithë personat e punësuar në institucione arsimore, të themeluara sipas këtij ligji, do të ndërmarrin të gjithë hapat e arsyeshëm që të sigurojnë se nxënësit dhe punonjësit nuk lëndohen apo u ekspozohen fjalëve dhe veprimeve fyese. 2. Ndalohet ndëshkimi fizik apo çfarëdo forme tjetër e ndëshkimit nënçmues në të gjitha institucionet arsimore dhe aftësuese, qofshin ato publike ose private. 3. Ndalohen aktivitetet promovuese jashtë Kornizës së Kurrikulumit të Kosovës në përfitim ose në dëm të çfarëdo partie politike, gjinie, përkatësie racore a etnike, feje ose pozite sociale nëpër institucionet arsimore dhe aftësuese. Kur çështjet relevante paraqiten para nxënësve gjatë procesit mësimor, nxënësve duhet t'u ofrohet prezantim i balancuar i pikëpamjeve të kundërta.
Neni 8: Inspektimi i arsimit	6. Pas raportit të inspektorit, i cili nënshkruhet nga inspektori dhe drejtori i institucionit përkatës: 6.1. Ministria mund të ndërpresë punën e institucioneve arsimore dhe aftësuese të cilat nuk janë të licencuara apo veprojnë në ambiente të pasigurta dhe të pashëndetshme. 6.2. Ministria mund të udhëzojë komunën që të ndërpresë marrëdhënien e punës së një mësimdhenësi që është punësuar në kundërshtim me kriteret e specifikuar në këtë ligj, ose është përjashtuar nga puna për shkak të kushteve mjekësore ose urdhrit të gjykatës apo dispozitat e këtij ose ligjeve të tjera në fuqi kërkojnë një gjë të tillë; 6.3. në rast se vërehen mangësi në zbatimin e kurrikulumit, Ministria mund të kërkojë zbatimin e mësimit shtesë ose alternativ

Neni 16: Këshilli i Prindërve të Kosovës	2. Funkzioni i KPK-së është përfaqësimi i interesave të prindërve, inkurajim dhe avancim i rolit të prindërve si palë e rëndësishme e interesit në promovimin e cilësisë në arsim, përcjellja e mendimeve të prindërve te Ministria lidhur me çfarëdo aspekti të arsimit parauniversitar dhe të jetë kanali kryesor i komunikimit dhe këshillimit mes Ministrisë, institucioneve arsimore e aftësuese dhe prindërve. 3. Ministria nxjerr akt nënligjor për punën e KPK-së, procedurat për emërimin dhe zgjedhjen e anëtarëve të tij, duke përfshirë gjithmonë anëtarë të komuniteteve jo shumicë. 4. Ministria siguron buxhetin vjetor dhe infrastrukturën logjistike që të mundësojë punën efektive të KPK-së.
Neni 18: Këshilli i nxënësve	1. Këshilli drejtues i çdo shkolle të nivelit 2 dhe 3 të ISCED-it themelon një këshill të nxënësve, i cili duhet të ketë së paku një nxënës të zgjedhur nga secila klasë dhe që zgjidhet çdo vit përmes votës së fshehtë. 2. Roli i Këshillit të nxënësve është të punojë në përmirësimin e mjedisit mësimor, kushteve të punës dhe interesave që kanë të bëjnë me shëndetin, sigurinë dhe mirëqenien e nxënësve si dhe të përfaqësohen në këshillin drejtues.
Neni 19: Këshilli i prindërve	4. Prindërit, përveç përfaqësimit në Këshillin e Prindërve, kanë të drejtë t'i paraqesin ankesat e tyre, drejtorit të institucionit arsimor dhe aftësues, komunës dhe Ministrisë lidhur me cilësinë e mësimdhënies dhe mjedisin shkollos.
Neni 20: Personeli udhëheqës	2. Drejtori i institucionit arsimor ka përgjegjësi ekzekutive në menaxhimin dhe administrimin e përgjithshëm të institucionit, duke përfshirë: 2.1. caktimin e masave disiplinore ndaj nxënësve; 2.2. detyrat e caktuara për zgjedhjen, vlerësimin, disiplinën dhe çështjet e tjera që kanë të bëjnë me mësimdhënësit dhe punëtorët e tjerë të arsimit;
Neni 22: Rregullat e shkollës	1. Komuna, pas pranimit të propozimit të këshillit drejtues të shkollës, miraton rregullat e parapara për të promovuar sjelljen e mirë dhe disiplinën e nxënësve, dhe për të promovuar konceptin e shkollave të shëndetshme dhe eliminimin e dhunës. 2. Rregullat e shkollës i caktojnë të drejtat dhe detyrimet e nxënësve që nuk janë parashikuar në këtë ligj apo aktet nënligjore të nxjerra sipas tij, por ato janë të bazuara gjithmonë në legjislacionin në fuqi. 6. Obligohen nxënësit për bartjen e uniformes shkollore

Ligji Nr. 03/L-068 Për Arsimin Në Komunate Republikës Së Kosovës

Nenet	Dispozitat/detyrimet/sanksionet përkatëse
Neni 5: Kompetencat e Komunave në nivelet 0, 1, 2 dhe 3 të Arsimit Publik (Parashkollor, Fillor, të Mesëm të Ulët dhe të Mesëm të Lartë)	h) mbikëqyrjen e procesit arsimor në pajtim me udhëzimet e përcaktuara nga MASHT-i; i) përgatitjen, miratimin dhe implementimin e Rregullores së Punës për shkollat, duke përfshirë Kodin e Mirësjelljes për stafin menaxherial, mësimdhënësit, personelin tjetër dhe nxënësit, si dhe masat disiplinore; U) monitorimin dhe raportimin tek prindërit apo autoritetet e tjera përgjegjëse të vijueshmërisë arsimore dhe sociale të nxënësve, ashtu si përcaktohet nga legjislacioni;

Ligji Nr. 2004/37 Për Inspeksionin E Arsimit Në Kosovë

Nenet	Dispozitat/detyrimet/sanksionet përkatëse
Neni 4: Detyrat e Inspeksionit të Arsimit	4.3. Inspektorët e arsimit posaçërisht kanë për detyrë të inspektojnë: s. Realizimin e të drejtave dhe të detyrave të nxënësve, të studentëve dhe të punësuarve të tjerë në harmoni me ligjin; t. Masat disiplinore të shqiptuara ndaj nxënësve, studentëve, mësimdhënësve dhe punëtorëve të tjerë të institucionit;
Neni 5: Kompetencat dhe autorizimet e inspektorit të arsimit	5.4. Inspektorët e arsimit ndërpresin dhe ndalojnë: d. Marrëdhënien e punës të të punësuarit, i cili e ka të ndaluar nga komisioni mjekësor ose nga gjyqi të punojë me fëmijë, nxënës dhe studentë. Në këtë kategori hyjnë edhe personat që kanë mbushur moshën 65 vjeçare. Kriteri i moshës zbatohet në fillim të vitit shkollor-akademik; e. Marrëdhënien e punës së mësimdhënësit, i cili nuk e realizon planin dhe programin mësimor në pikëpamje kuantitative dhe kualitative; f. Nëse inspektori arsimor konstaton se personi i autorizuar i institucionit arsimor, ose punëtori tjetër ka bërë kundërvajtje: delikt fizik, moral, ekonomik, korrupsion, fyerje në baza nacionale, fetare ose vepër tjetër penale, do t'ia paraqesë kërkesën organit kompetent për fillimin e procedurës.

Neni 7: Sanksionet administrative

7.1. Institucioni arsimor dënohet për kundërvajtje me të holla në shumë prej 500-1.000 Euro, kurse personi i autorizuar në shumë prej 50-100 euro nëse:

- a. inspektorit të arsimit nuk i krijohen kushte për inspektim;
- b. nuk i ofron dokumentacionin e kërkuar (neni 4.8); dhe
- c. nuk vepron sipas vendimit të inspektorit (neni 5.1; 5.2).

7.2. Institucioni arsimor dënohet prej 1.000-2.000 €, kurse përgjegjësi i autorizuar prej: 100-200 €, nëse:

- a. Nuk krijon kushte normale për mësim në institucionin arsimor;
- b. Refuzon zbatimin e masave të urdhëruara me vendim të inspektorit.

Udhëzim Administrativ 28/2012 për Themelimin dhe Funksonimin e Këshillit të Prindërve të Kosovës (KPK) (31 Dhjetor 2012)

<i>Nenet</i>	<i>Dispozitat/detyrimet/sanksionet përkatëse</i>
Neni 2: Themelimi	1. MASHT themelon Këshillin e Prindërve të Kosovës (KPK). 2. DKA themelon Këshillin e Prindërve të Komunës (KPK). 3. Shkolla themelon Këshillin e Prindërve të Shkollës (KPSH).
Neni 3: Roli dhe përgjegjësitë	1. Këshilli i Prindërve të Kosovës, përfaqëson interesat e prindërve dhe i përcjell mendimet e tyre në MASHT për të gjitha çështjet e arsimit parauniversitar në Kosovë. Gjithashtu, është mekanizëm kryesor i komunikimit dhe i këshillimit ndërmjet MASHT-it dhe prindërve. 2. Këshilli i Prindërve të Komunës: 2.1. Përfaqëson interesat e nxënësve dhe të prindërve në institucionet e arsimit parauniversitar; 2.2. Organizon prindërit për të mbështetur shkollën dhe arsimtarët në veprimtarinë edukativo-arsimore; 2.3. Krijon mekanizmat e komunikimit midis MASHT-it dhe prindërve. 3. Këshilli i Prindërve të Shkollës: 3.1. Përfaqëson interesat e nxënësve, prindërve dhe arsimtarëve; 3.2. Bashkëpunon në të mirë të përmirësimit të cilësisë në mësimdhënie dhe mësimnxënie; 3.3. Ndihmon në krijimin e shkollave mike për fëmijë dhe më atraktive për mësimdhënie dhe mësimnxënie.

Udhëzim Administrativ: 491/01B Kodi i Etikës për vlerësimin e nxënësve (23 Dhjetor 2011)

Nenet	Dispozitat/detyrimet/sanksionet përkatëse
Neni 2: Funksioni i Kodit të Etikës për Vlerësim	3. Kodi Etik për vlerësimin e nxënësve ndihmon që vlerësimi të kryhet në përputhje me parimet themelore etike të shoqërisë civile: korrektësi, drejtësi, respekt për të gjithë individët dhe parimet demokratike.
Neni 3: Rëndësia e Kodit të Etikës për Vlerësim	2. Vlerësimi me bazë në shkollë i arritjes së të nxënërit të nxënësve, është i rëndësishëm për nxënësit, prindërit, mësimdhënësit dhe për drejtorët e shkollave. Kur vlerësimi përdoret për të përmirësuar mësimdhënien dhe nxënien (Vlerësimi për Nxënie) ose të raportojë të nxënërit e arritur (Vlerësimi i të Nxënërit), atëherë ai duhet të kryhet saktë dhe drejtë, duke respektuar rregullat, udhëzimet dhe dokumentet zyrtare, po ashtu duhet respektuar parimet demokratike, dhe të drejtat e barabarta të të gjithë individëve, pa marrë parasysh etninë, fenë, gjininë, gjendjen sociale apo ndonjë faktor tjetër.
Neni 4: Përkufizimi, parimet dhe zbatimi i Kodit të Etikës për Vlerësim	11. Kodi i Etikës për vlerësimin e nxënësve përcakton gjashtë parime themelore që duhet të respektohen në të gjitha aspektet e jetës së shkollës: 1.1. Respektimi i ligjit dhe i parimeve demokratike. 1.2. Respekti për individët, të drejtat e tyre dhe dallimet individuale. 1.3. Drejtësi dhe korrektësi të barabartë për të gjithë në zbatimin e rregullave dhe procedurave të vlerësimit të nxënësve. 1.4. Standardet më të larta të integritetit në të gjitha aspektet e procesit të vlerësimit. 1.5. Saktësi në mbledhjen e informatave për të arriturat e nxënësve dhe raportimit të tyre. 1.6. Promovimi i standardeve më të larta të sjelljes dhe të arritjes së të nxënërit gjatë gjithë kohës.
Neni 5: Përdoruesit e Kodit të Etikës për Vlerësim	2. Mësimdhënësit pranojnë të: 2.1. Ndjekin kodin e etikës së shkollës për vlerësimin e nxënësve në veprimtarinë e tyre personale të vlerësimit. 2.4. Respektojnë të drejtat e të gjithë nxënësve, dhe kërkojnë t'i trajtojnë të gjithë nxënësit njësoj, pavarësisht nga gjinia, etniciteti, feja, faktorët social dhe faktorët tjerë.

Udhëzim Administrativ 40/2005: Ndalimi, ndërprerja e punës dhe iniciimi i procedurës disiplinore ndaj mësimeve dhe punëtorëve të tjerë në institucionet edukativo-arsimore, aftësuese dhe shkencore. (28 Shtator 2005)

Nenet	Dispozitat/detyrimet/sanksionet përkatëse
Neni 2: Ndalimi, ndërprerja dhe iniciimi i procedurës disiplinore	Inspektori i arsimit, ndalon, ndërpre punën e mësimeve dhe punëtorëve në institucionet edukativo- arsimore, shkencore dhe aftësuese si dhe e fillon procedurën e shqyrtimit të masës disiplinore ndaj tyre, nëse konstaton se: c) mësimeve ose i punësuari tjetër është i dënues për ndonjë vepër penale, për të cilin parashihet dënimi në kohëzgjatje me më shumë se 6 (gjashtë) muaj burg efektiv; d) nuk e zbaton ligjin dhe aktet e tjera nënligjore; e) përdor dhunën fizike ndaj fëmijëve, nxënësve, studentëve dhe kolegëve; f) bën ndonjë akt ngacmimi apo dhunimi seksual; gj) merr mito nga fëmijët, nxënësit , studentët dhe prindërit për përmirësim notash, kalim klase, dhënie provimi e të tjera të ngjashme; o) Bën diskriminim ndaj fëmijëve, nxënësve dhe studentëve për shkak të racës, gjinisë, ngjyrës, besimit, të hendikepuarve, origjinës vendore, statusit; p) nxit urrejtje dhe dhunë kundër të tjerëve;
Neni 3: Njoftimi i inspektorit arsimor	3.1. Inspektori i arsimit pas konstatimit të lëshimeve, e informon personelin edukativo-arsimor shkencor dhe aftësues, mbikëqyrësin dhe punëdhënësin me shkrim për lëshimet e konstatuara dhe më pas duhet të nxjerrë vendim për ndalim, ndërprerje të punës dhe inicon procedurën për masën disiplinore. 3.2. Inspektori arsimor menjëherë duhet t'i raportojë kryeinspektorit për masën e marrë, njëherit e informon edhe DKA-në dhe ZRA-në.

Udhëzim Administrativ Nr. 11/2005 për Procedurat Administrative të Inspektimit në Institucionet Edukative- Arsimore dhe Shkencore (04 April 2005)

Neni 2: Parimet kryesore

Shërbimi i inspektimit të arsimit udhëhiqet nga parimet e përgjithshme të Ligjit mbi Arsimin Fillor dhe të Mesëm, Ligjit të Arsimit të Lartë, Ligjit për Inspektionin e Arsimit në Kosovë, Rregullores së UNMIK nr. 36/ 2001 dhe akteve tjera nënligjore, si:

2.1 2.1. Të gjitha rastet të trajtohen në mënyrë objektive, pa anim, pa diskriminim mbi baza etnike, fetare, gjinore, sociale, racore dhe të moshës;

2.2. Inspektimi nuk zbatohet për të dënuar institucionin arsimor apo individin;

2.3. Inspekcioni nxjerr akte administrative dhe juridike për t'iu ndihmuar institucioneve arsimore dhe personave fizik në respektimin e ligjit dhe të rendit në sistemin e arsimit;

Neni 9: Konkludimet dhe rekomandimet

9.1. Në bazë të përpunimit të të dhënave konstatohet gjendja faktike dhe nxirren konkludimet për shkallën e zbatimit të ligjshmërisë apo për shkallën dhe natyrën e shkeljes së ligjshmërisë nga ana e institucionit përkatës arsimor.

9.2. Varësisht nga gjendja faktike nga 9.1. udhëheqësi i ekipit apo kryeinspektori bën përpilimin e rekomandimeve se çka, kush dhe si duhet të përmirësohet zbatimi i ligjshmërisë në institucionin arsimor përkatës.

9.3. Rekomandimet i nënshkruan kryeinspektori dhe pastaj i dërgohen institucionit përkatës arsimor dhe nga një kopje autoriteteve përgjegjëse në MASHT.

Neni 10: Nxjerrja e vendimeve

10.1. Udhëheqësi i ekipit, në përputhje me afatet e përcaktuara për përmbushjen e detyrimeve që burojnë nga rekomandimet e nxjerra, bën mbikëqyrjen e shkallës së përmbushjes së tyre nga ana e institucionit arsimor përkatës.

10.2. Institucioni arsimor përkatës ka të drejt të kërkojë interpretim dhe udhëzime shtesë nga shërbimi i inspektionit për zbatimin e rekomandimeve.

10.3. Nëse institucioni arsimor përkatës nuk bënë zbatimin e rekomandimeve në afatin e paraparë edhe pas vërejtjes me shkrim, atëherë kryeinspektori nxjerr vendim me të cilin shqiptohen masat ligjore ndaj institucionit arsimor përkatës.

10.4. Nëse institucioni arsimor përkatës është i pakënaqur me vendimin e kryeinspektorit ka të drejtë t'i paraqes ankesë Sekretarit të Përhershëm.

10.5. Sekretari i Përhershëm në bazë të ankeses e ngrit një komision të veçantë dhe verifikon procedurat e nxjerrjes së vendimit dhe merr vendim përfundimtar në procedurën administrative për çështjen e caktuar.

Udhëzim Administrativ Nr. 13/2005 për masat ndaj prindërve, fëmijët e të cilëve nuk janë regjistruar apo nuk vijnë në mësimin e obliguar.

(23 Mars 2005)

Nenet	Dispozitat/detyrimet/sanksionet përkatëse
Neni 3: Masat ndëshkuese	3.1. Në qoftë se një nxënës nuk është i regjistruar apo mungon në procesin e arsimit të detyruar, prindi i tij (saj) detyrohet të paguaj gjobë, po që se mungesa apo mosvijimi vjen si rezultat i veprimeve të qëllimshme apo nga neglizhenca e prindit .
Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2011-2016	
<i>Zhvillimi dhe ndërmarrja e masave këshillimore për të reduktuar sjelljet agresive dhe problemet disiplinore.</i>	Huliganizmit shpesh i nënshtrohen nxënësit nga familjet e varfëra, nga komunitetet minoritare dhe nga grupet e marginalizuara, ose nga fëmijët dhe personat me aftësi të kufizuara. Nxënëset, gjithashtu i nënshtrohen diskriminimit gjinor. Huliganizmi dhe ngacmimi në shkollë janë zakonisht manifestime verbale, mirëpo ka raste kur shprehet edhe në dhunë fizike. Shkollat ndikohen edhe nga ngjarjet në bashkësinë më të gjerë, siç janë për shembull dukuritë më të shpeshta të kulturës
<i>Caqet: Janë dymbëdhjetë objektiva të qarta strategjike sektoriale që parashtrojnë dymbëdhjetë fusha problemore që duhen trajtuar gjatë periudhës 2007-2017:</i>	APU 10. . Deri në vitin 2016 shkollat kanë krijuar mjedise jo të dhunshme dhe miqësore për fëmijët në shkolla që janë përkrahëse, të kujdesshme dhe i kultivojnë vlerat demokratike të fëmijët dhe ofron modele pozitive për të gjithë fëmijët

SHTOJCA II. RASTET E RAPORTUARA TË DHUNËS QË JANË IDENTIFIKUAR NË INTERVISTA

Gjinia dhe Klasa e të intervistuarit	Rasti	Shkolla	Kryesi	Lloji i dhunës	Viktima
Femër (Klasa e 6-të)	1.0	Emin Duraku	Mësimdhënësi	Tërheqja e veshit dhe shuplakë	Shoku i klasës
Mashkull (Klasa e 6-të)	2.0	Ismail Qemajli	Mësimdhënësi	Shuplakë	I intervistuari
Femër (Klasa e 6-të)	3.0	Naim Frasheri	Mësimdhënësit	Shuplakë	Shoku i klasës
Femër (Klasa e 6-të)	4.0	Thimi Mitko, Gjilan	Mësimdhënësi	Bërtimë, shuplakë	Shoku i klasës
Mashkull (Klasa e 6-të)	5.0	Dardania	Mësimdhënësit	Tërheqja e veshit, shuplakë, bërtimë	Shoku i klasës
Mashkull (Klasa e 7-të)	6.0	Elena Gjika	Mësimdhënësi	Shuplakë	I intervistuari
Femër (Klasa e 7-të)	7.0	Elena Gjika	Mësimdhënësi	Dhunë seksuale, përdorimi i fjalëve të ndyta në bisedë me vajzat. Prekja	Shoku i klasës
Mashkull (Klasa e 7-të)	8.0	Iliria	Mësimdhënësit	Shuplakë, rrahje	I intervistuari
Femër (Klasa e 7-të)	9.0	Naim Frasheri	Mësimdhënësi	Shuplakë	I intervistuari
Femër (Klasa e 7-të)	10.0	Thimi Mitko, Gjilan	Mësimdhënësi	Tërheqja e veshit, gjuhë ofenduese [ndaj djemve kryesisht]	Shoku i klasës
Mashkull (Klasa e 7-të)	11.0	Dardania	Mësimdhënësit	Shuplakë	Shoku i klasës
Femër (Klasa e 7-të)	12.0	Elena Gjika	Mësimdhënësi	Shuplakë (është kërcënuar se do t'i rrah më shumë nëse nuk binden)	E tërë klasa është shpultosur
Femër (Klasa e 7-të)	12.1	Elena Gjika	Mësimdhënësi	Rrahje	Shoku i klasës
Femër (Klasa e 7-të)	12.2	Elena Gjika	Mësimdhënësi	Dhunë seksuale, prekje e papërshtatshme	I intervistuari
Mashkull (Klasa e 7-të)	13.0	Thimi Mitko, Gjilan	Mësimdhënësi	Tërheqja e veshit	Shoku i klasës
Femër (Klasa e 8-të)	14.0	Iliria	Students	Drejtimi kah fëmijët me gjuhë ofenduese	Mësimdhënësit
Mashkull (Klasa e 8-të)	15.0	Emin Duraku	Mësimdhënësit	Shuplakë, bërtimë shumë shpesh	I intervistuari dhe shoku i klasës
Mashkull (Klasa e 8-të)	16.0	Iliria	Mësimdhënësit	Bërtimë, shuplakë	Shokët e klasës
Mashkull (Klasa e 8-të)	17.0	Naim Frasheri	Mësimdhënësit	Tërheqja e veshit	Shoku i klasës
Femër (Klasa e 8-të)	18.0	Naim Frasheri	Mësimdhënësit	Tërheqja e veshit	Shoku i klasës
Mashkull (Klasa e 8-të)	19.0	Pjeter Bogdani	Kujdestari	Rrahje, shuplakë, bërtimë	Shoku i klasës
Femër (Klasa e 8-të)	20.0	Gjergj Fishta	Mësimdhënësi	Shuplakë	Shoku i klasës
Mashkull (Klasa e 9-të)	21.1	Musa Zajmi, Gjilan	Kujdestari	Rrahje deri në alivanosjen e fëmijës	Shoku i klasës
Mashkull (Klasa e 9-të)	21.2	Musa Zajmi, Gjilan	Mësimdhënësi	Drejtimi kah fëmijët me gjuhë ofenduese	Shokët e klasës
Mashkull (Klasa e 9-të)	22.0	Musa Zajmi, Gjilan	Mësimdhënësi	Shuplakë	I intervistuari

SHTOJCA III. PYETËSORI NË GJUHËN SHQIPE

Organizata Iniciativa Kosovare për Stabilitet (IKS) është duke bërë një studim mbi mirëqenien dhe sigurinë e fëmijëve nëpër shkolla. Studimi përfshinë një numër të madh të shkollave në Komunën e Prishtinës. Të anketuarit për këtë studim përfshijnë: nxënës të moshës 11–15 vjeç (klasat 5–9), arsimtarë, profesorë, zyrtarë publik. Te gjitha te dhënat e mbledhura për këtë studim janë konfidenciale. Ky hulumtim do i vihet në shërbim Komisionit Parlamentar për të drejta të njeriut, barazi gjinore, persona të zhdukur dhe peticione.

JU FALENDEROJMË PARAPRAKISHT

Gjinia: M F
 Mosha (sa vjeç jeni?) _____
 Në cilën klasë jeni? _____

1.1. Gjatë javës që shkoi, sa herë kanë shpërndarë thashetheme për ju?

- Asnjëherë
 - Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Vazhdimisht
-

1.2. Gjatë javës që shkoi, sa herë ju kanë përqeshur, ju kanë vënë emra nënçmues apo ju kanë ofenduar në shkollë?

- Asnjëherë
 - Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Vazhdimisht
-

1.3. Gjatë javës që shkoi, sa herë ju kanë kërcënuar?

- Asnjëherë
 - Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Vazhdimisht
-

1.4. Gjatë javës që shkoi, sa herë ju kanë shtyrë të bëni gjëra jashtë vullnetit tuaj?

- Asnjëherë
 - Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Vazhdimisht
-

1.5. Gjatë javës që shkoi, sa herë ju kanë dëmtuar gjërat?

- Asnjëherë
 - Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Vazhdimisht
-

1.6. Gjatë javës që shkoi, sa herë ju kanë penguar të merrni pjesë në ndonjë aktivitet (p.sh. të merrni pjesë në ndonjë lojë)?

- Asnjëherë
 - Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Vazhdimisht
-

1.7. Gjatë javës që shkoi, sa herë ju kanë shtyrë, qitë «kleçkën» apo ju kanë pështyrë?

- Asnjëherë
 - Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Vazhdimisht
-

1.8. Gjatë javës që shkoi, sa herë kanë postuar në facebook apo ju kanë dërguar sms ofendues?

- Asnjëherë
 - Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Vazhdimisht
-

1.9. A keni vërejt nëse ndonjë shok apo shoqe e juaja është shpesh objekt ngacmimi?

- Asnjëherë
 - Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Vazhdimisht
-

1.10. Nëse keni vërejt që shoku/shoqja juaj është objekt ngacmimi, tregoni në çfarë mënyre ngacmohet nga të tjerët.

1.11. Kujt i drejtoheni kur ju ngacmojnë në shkollë? [Shënoni numrin afër personit duke u bazuar sa shpesh i drejtoheni kur ju ngacmojnë. 1= më së shpeshti, 2= shpesh, 3= ndonjëherë, 4= rrallëherë, 5= asnjëherë]

- ___ Shokut/shoqes së ngushtë
 - ___ Prindërve
 - ___ Drejtorit të shkollës
 - ___ Arsimtarëve
 - ___ Policisë
 - Dikujt tjetër: _____
-

1.12. Kujt i drejtoheni për çfarëdo problemi në shkollë? [Shënoni numrin afër personit duke u bazuar sa shpesh i drejtoheni kur ju ngacmojnë. 1= më së shpeshti, 2= shpesh, 3= ndonjëherë, 4= rrallëherë, 5= asnjëherë]

- ___ Shokut/shoqes së ngushtë
- ___ Prindërve
- ___ Drejtorit të shkollës
- ___ Arsimtarëve
- ___ Policisë
- Dikujt tjetër: _____

2.1. A dënohesh në shkollë?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

2.2. Cilat janë format më të shpeshta të ndëshkimit?

- ____ Tërheqja e veshit
 - ____ Tërheqja e zylyfeve
 - ____ Tërheqja e flokëve
 - ____ Shuplaka
 - ____ Goditja në kokë (p.sh. me kimik)
 - ____ Tjetër: _____
-

2.3. A dënoheni në shkollë për shkak të mos mësimi?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

2.4. A dënoheni në shkollë për shkak të vonesës?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

2.5. A i rrahin arsimtarët nxënësit kur bëjnë zhurmë?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

2.6. A ju rrahin arsimtarët kur janë nervoz?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

2.7. A ju drejtohen arsimtarët me fjalë fyese ose nënçmuese?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

2.8. Kur arsimtarët ju drejtohen me fjalë fyese, cilat fjalë i përdorin më së shpeshti?

2.9. A ju ka ngacmuar seksualisht ndonjë arsimtar?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
 - Tjetër: _____
-

Nëse përgjigja është po, na tregoni si ka ndodh: _____

2.10. A keni dëgjuar për raste të ngacmimit seksual nga arsimtarët?

- Asnjëherë
- Ndonjëherë
- Shpesh
- Vazhdimisht
- Tjetër: _____

2.11. A bëjnë arsimtarët dallime mes nxënësve?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
 - Tjetër: _____
-

2.12. A bëjnë arsimtarët dallime në mes të nxënësve më të pasur [me kushte më të mira ekonomike] nga ata më të varfër?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
 - Tjetër: _____
-

2.13. A ju flasin arsimtarët për tema lidhur me fenë?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

2.14. Arsimtarët/Kujdestari zakonisht përcjell sjelljet tuaja dhe i informon prindërit?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

3.1. A ndiheni të rrezikuar në oborrin e shkollës?

- Po
 - Jo
 - Ndonjëherë
 - Tjetër: _____
-

3.2. A mund të depërtojnë të huajt në oborrin e shkollës tuaj?

- Po
 - Jo
 - Ndonjëherë
-

3.3. Kush kujdeset për sigurinë në oborr të shkollës?

- Kuriri i shkollës
 - Kujdestari
 - Drejtori
 - Arsimitaret
 - Policia
 - Askush
 - Tjetër: _____
-

3.4. Në oborr të shkollës ka shitës ambulante.

- Jo
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

3.5. Në oborr të shkollës ka shitës të substancave narkotike.

- Jo
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

3.6. Në afërsi të shkollës ka shitës të substancave narkotike.

- Jo
 - Po
 - Nëse po, ku shiten zakonisht substancat narkotike? _____
-

3.7. Sa herë keni parë armëmbajtje në shkollën tuaj gjatë vitit të kaluar (armë e ftoftë apo zjarri)?

- Njëherë
 - Më shumë se njëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

4.1. Nxënësit a i drejtohen arsimtarëve me fjalë fyese në shkollën tuaj?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

4.2. A keni përjetuar apo dëgjuar që nxënësit në shkollën tuaj të sulmojnë fizikisht arsimtarin?

- Asnjëherë
 - Ndonjëherë
 - Shpesh
 - Vazhdimisht
-

Iniciativa Kosovare për Stabilitet — IKS

Telefoni: + 381 38 260600

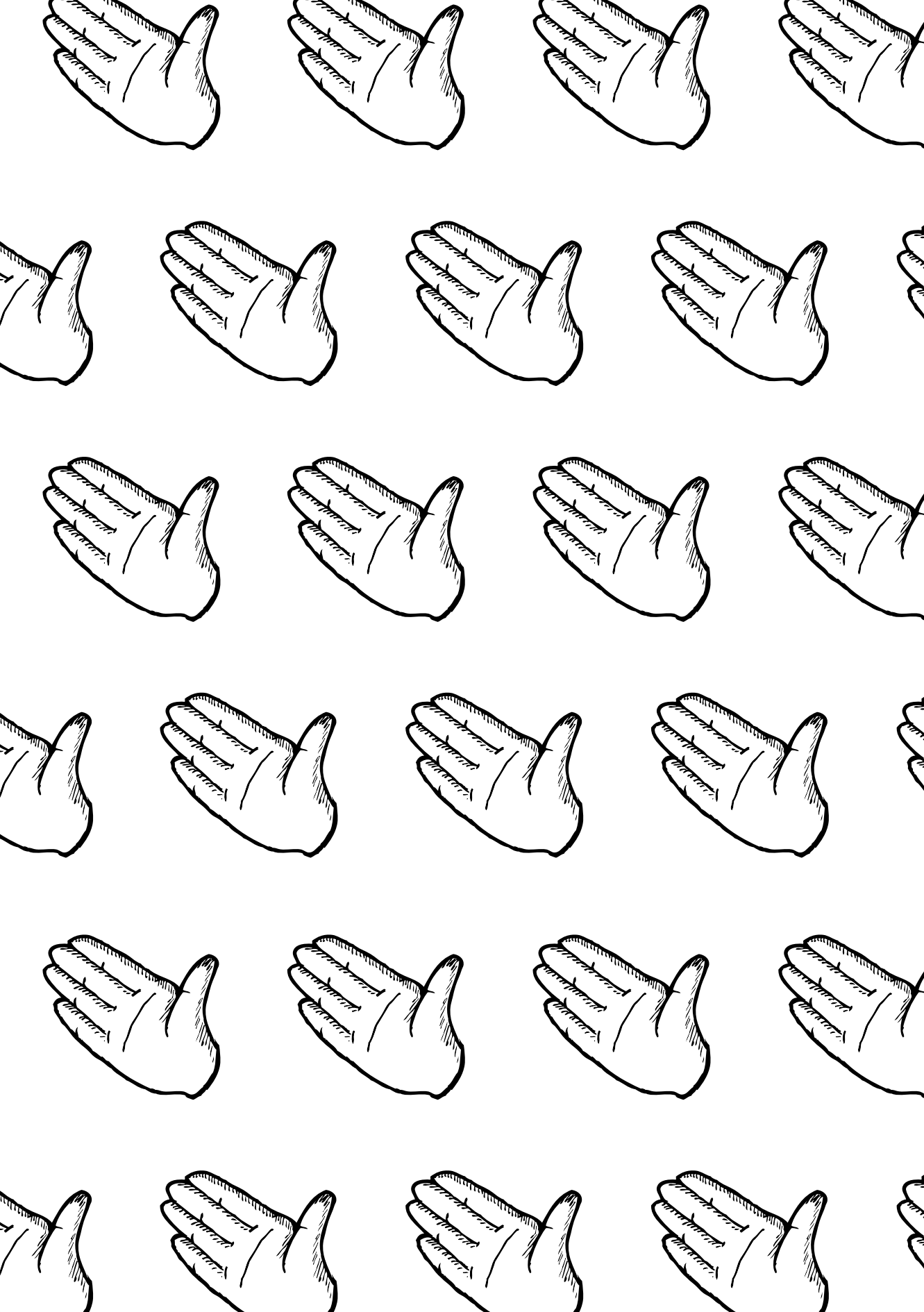
E-mail: info@iksweb.org

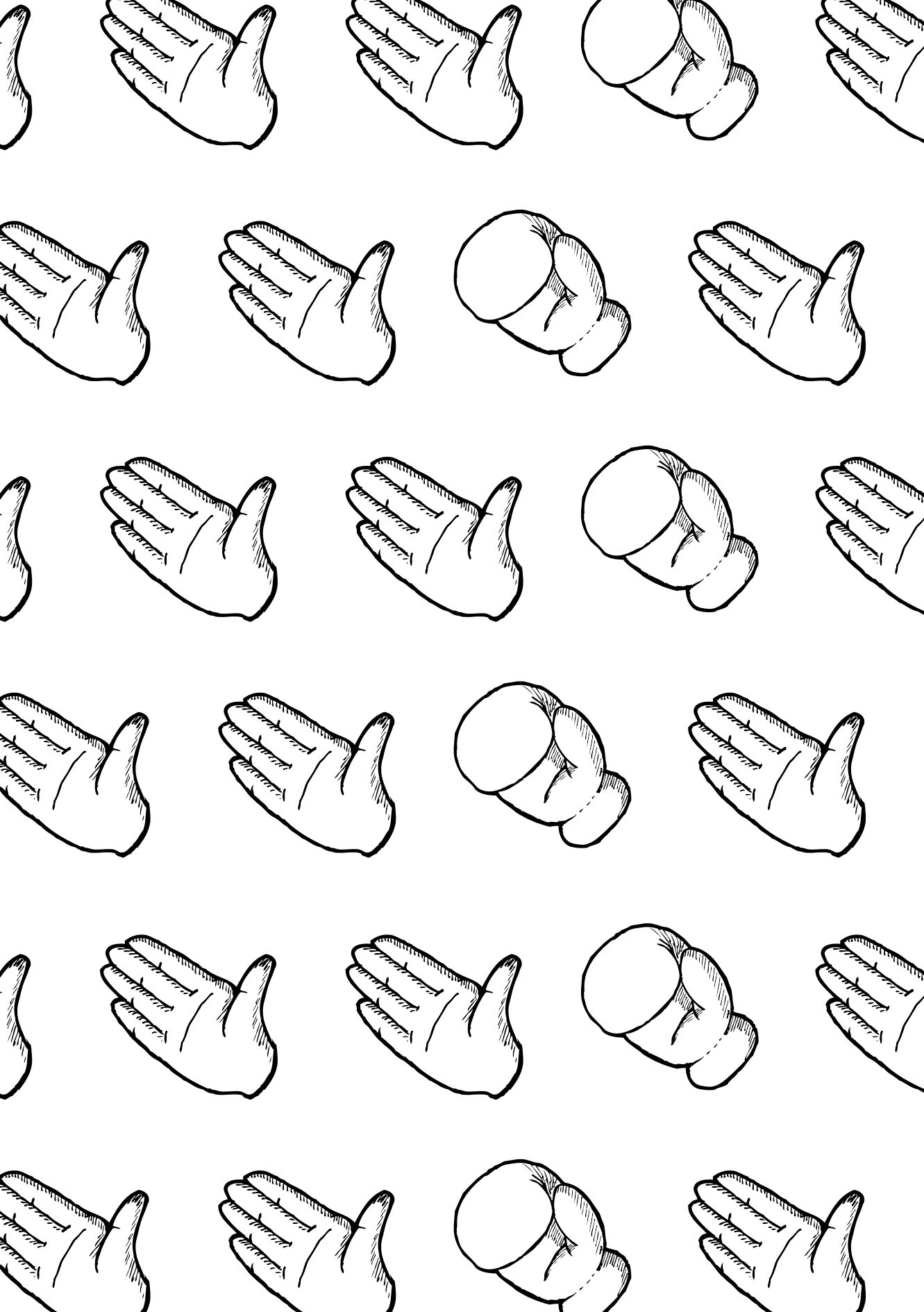
www.iksweb.org

Adresa:

Sheshi Nëna Terezë, H18/6,

Prishtinë, Kosovë

Ovu publikaciju su podržali UNDP, BTDF i Think Tank Fund (Open Society Foundations). Sadržaj i stavovi izraženi u ovoj publikaciji pripadaju IKS.

Pripremila: Edona Krasniqi

Uredio: Tim Judah

Sadržaj

PREDGOVOR	104
SKRAĆENICE	105
REZIME	106
PREPORUKE	107
MONT	
MTI	
GRADONAČELNICI	
ODO	
RUKOVOĐSTVO ŠKOLE I INICIJATIVE ZA DEČIJA PRAVA	
KOSOVSKA POLICIJA I ORGANI NADLEŽNI ZA NADGLEDANJE NJIHOVOG ANGAŽOVANJA U ŠKOLAMA	
UVOD	109
DEFINICIJE POJMOVA	110
SADRŽAJ I ISTORIJSKI	111
POSLEDICE NASILJA	112
INSTITUCIJE	113
PREGLED PRAVNOG OKVIRA	
CILJ ISTRAŽIVANJA	117
METODOLOGIJA	117
REZULTATI ISTRAŽIVANJA	118
DEFINISANJE NASILJA	
NASILJE U UČIONICAMA	
NASILJE U ŠKOLSKIM DVORIŠTIMA	
KO JE ODGOVORAN ZA BEZBEDNOST U ŠKOLAMA?	
ZAKLJUČAK	128
PRILOG I. RELEVANTNO ZAKONODAVSTVO	130
PRILOG II. SLUČAJEVI PRIJAVLJENOG NASILJA IDENTIFIKOVANOG U INTERVJUIMA	137
PRILOG III. UPITNIK NA ALBANSKOM	139

PREDGOVOR

Političari i šira javnost na Kosovu su posebno ponosni na činjenicu da deca čine značajan deo stanovništva Kosova (27,3 posto stanovništva je mlađe od 15 godina,)¹ a zemlja je poznata po tome što je najmlađa u Evropi. Međutim, pitanja dece ne figuriraju na političkom dnevnom redu ili na javnim raspravama, i iz tog razloga je IKS odlučio da preduzme ovaj istraživački projekat. Naš cilj je da pružimo dokaze koji će ubrzati formulisanje i sprovođenje politike koja će dati prioritet deci i garantovati njihovu bezbednost.

Naše analize, urađene na osnovu polu-strukturiranih intervjua, poseta školama i anonimnih anketa i intervjua, pružaju dokaz o rasprostranjenosti nasilja u školama. Međutim, ovo se ignoriše od strane nadležnih organa, retko se objavljuje u štampi, a pojedincima koji pokušavaju da skrenu pažnju na ove probleme nedostaje moć da bilo šta promene u stvarnosti u smislu ograničavanja nasilja nad decom.

Što smo više istraživali, to se kompleksnost ovog pitanja sve više otkrivala. Ovo pokazuje da nema pojedinačnog magičnog odgovora koji bi rešio ovaj problem već da treba primeniti široki spektar političkih inicijativa od strane velikog broja organizacija. Jasno je međutim da prvi korak kojeg trebaju preduzeti svi akteri, uključujući roditelje, jeste da se *u stvari prizna da postoji nasilje u školama*. Jedino onda možemo nastaviti raditi na stvaranju bezbednog obrazovnog ambijenta na Kosovu, pogodnog za učenje.

Sada se međutim ne čini verovatnim da će se pitanja dece u skorije vreme pojaviti na dnevnom redu politike. Iako su međunarodne agencije poput UNICEF-a prisutne na Kosovu, na domaćem nivou ne postoje grupe koje bi svojim kampanjama vršile pritisak da se poštuju prava dece. Ova pitanja se ne pojavljuju u govorima tokom predizbornih kampanja političkih stranaka, što je u odsustvu objavljenih političkih programa stranaka, jedini način na koji one postavljaju svoje političke ciljeve. Većevendosje je bila jedina stranka koja je objavila svoj politički program tokom lokalnih izbora u 2013. godini, i iako oni tvrde da su stranka ekstremne levice, njihova "Alternativa Vlasti" samo na tri mesta pominje decu. Na jednom mestu pominju obezbeđivanje predškolskog obrazovanja, na drugom traže da se deci sa posebnim potrebama garantuje fizički pristup školskim objektima, i na trećem govore o sportskim klubovima.

Činjenica da ne postoji politička debata o zaštiti i dobrobiti dece, da nije bilo pokušaja uspostavljanja koherentnog pravnog okvira koji će tretirati ova pitanja te da se zbog toga ovaj izveštaj objavljuje u političkom vakumu, ne znači da je školska sredina bezbedna za našu decu. Postoji preka potreba da se nasilje u školama tretira kao prevashodno pitanje

1 CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

i da se bezbednost u obrazovnim institucijama učini prioritetom vlade.

Fljorina Dulji
Izvršni direktor
Kosovska inicijativa za stabilnost

SKRAĆENICE

CRC	Konvencija o pravima deteta (Convention on the Rights of the Child)
CSS	Centri za Socijalno Staranje
ODO	Opštinski Direktorijat za Obrazovanje
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
MTI	Ministarstvo Trgovine i Industrije
NVO	Ne-vladina Organizacija
UNMIK	Misija Ujedinjenih Nacija na Kosovu (United Nations Mission in Kosovo)
UNICEF	Fond za Decu Ujedinjenih Nacija (United Nations Children's Fund)

REZIME

Više od 344.000 ljudi je gledalo video postavljen na YouTube-u 2011. godine, na kome je nastavnik jedne osnovne škole u Prištini snimljen kako udara svoje učenike u učionici. Bezbričnost kojom je ovo nasilje prihvaćeno od strane žrtava i reagovanje njihovih vršnjaka smehom, umesto strahom, pokazalo je da je ovakvo ponašanje u kosovskim školama pre pravilo nego izuzetak. Još gore je to što se video prenosio masovno zbog toga što ga je većina doživljavala kao zabavni snimak kojeg treba podeliti sa prijateljima, a ne da bi se izazvala ljutnja ili neslaganje. On takođe nije podstakao nijednu debatu u medijima niti komentar od bilo koga u vladi ili od strane zvaničnika iz obrazovanja. Kosovska Inicijativa za Stabilnost (KIS) je preduzela ovo istraživanje kako bi ustanovila koliko su u stvari deca bezbedna u školskim prostorijama, u kojim oblastima nedostaju zakonodavstvo i uputstva i kako bi preporučila ostvarljive opcije za politiku.

Naši intervjui sa decom, roditeljima i nastavnicima su otkrili da oni imaju poteškoće da definišu šta tačno čini nasilje. Jedan od roditelja, upitan da to definiše, je rekao, "šamar, udarac, ili pogrdne reči nisu nasilje." Svi ispitani roditelji su smatrali da je nasilje počinjeno u školi od strane nastavnika opravdano fizičko kažnjavanje. Većina roditelja opravdava ovo. Niko od ispitanika ne misli da se nefizičko, psihološko suprostavljanje može smatrati nasiljem. Nastavnici redovno koriste ponižavajuće reči kada se obraćaju deci i vređaju ih. Iako može biti potrebe da nastavnici podignu glas kako bi održali red, čini se da nastavnici viču na decu kako bi ih uvredili i ponizili pred njihovim vršnjacima.

Neki od kvantitativnih nalaza su alarmantni: Od 358 ispitanih učenika, čak 184 njih je tvrdilo da su bili žrtve nekog oblika nasilja. Kada su nalazi KIS-a upoređeni sa onima iz UNICEF-ovog izveštaja iz 2005. godine – 'Istraživanje nasilja nad decom u školama na Kosovu', postalo je jasno da je broj slučajeva nasilja povećan tokom proteklih osam godina.

Naši nalazi pokazuju da svakodnevno dolazi do tuče između vršnjaka i ove tuče često završavaju sa ozbiljnim povredama. Čak 90 procenata ispitane dece tvrdi da je u školskim prostorijama videlo oružje, uglavnom noževe, a 30 procenata njih kaže da se ne oseća bezbedno u školi. Pored ovoga, rašireno je i nasilje među vršnjacima u formi zlostavljanja, pretnji i vandalizma. Ne postoje uputstva koja bi školama pomogla da se nose sa ovim problemima i nema institucionalnih mehanizama u okviru škola koja bi pomogla nastavnicima i žrtvama nasilja među vršnjacima.

Uprkos činjenice da je fizičko kažnjavanje na Kosovu nezakonito, ono se još uvek dosta koristi, pošto posleratne reforme obrazovanja,

kao i druge društvene reforme, nisu bile primenjene na efikasan način. Zakonodavstvo se nije uvelo kao reakcija na pritisak javnosti i, u nekim sektorima, potpuno je odsutna svest da je fizičko kažnjavanje zaista nezakonito. Za davanje uputstva o najboljim praksama, politika i zakonodavstvo jednostavno nisu dovoljni da bi se postigla promena.

PREPORUKE

MONT, NVO i drugi akteri uključeni u borbu protiv nasilja, moraju se založiti i ostvariti inicijative čiji je cilj podizanje svesti kod roditelja i nastavnika o negativnim posledicama nasilja na decu.

Zakonodavci trebaju prepoznati da postoji rasprostranjeno nasilje u kosovskim školama; da ga treba detaljno analizirati kako bi se izradio koherentan i organizovani plan akcije primene Protokola o sprečavanju i obraćanju [sic] nasilja u institucijama preduniverzitetskog obrazovanja. Moraju se uspostaviti mehanizmi za izveštavanje o promeni Protokola, kao i Etički kod MONT-a za procene po školama.

Školsko osoblje mora uključiti savetnike i psihologe obučene za tretiranje pitanja nasilnog ponašanja. Škole sa viškom učenika moraju dobiti prioritet.

Obrazovnom sektoru treba dati neophodne resurse kako bi poboljšao standarde u školama i strdstva trebaju biti raspoloživa kako bi se moglo raditi na pitanju nasilja.

Ne gubiti vreme stvaranjem novih politika pre nego što se primeni postojeće zakonodavstvo.

Mora se preispitati sadašnja procedura postavljanja direktora škola.

MONT

— Mora preuzeti vođstvo u uspostavljanju međuministarskog tela za nadgledanje raspodele odgovornosti između svih aktera u ovom sektoru, ili da uspostavi komisije koje će predstavljati široki krug angažovanih tela i aktera a koje će razmatrati pitanja koja se pojave.

— Sadržaj Etičkog koda i Protokola mora biti dostupan najširoj javnosti.

— Odgovornost za nadgledanje sprovođenja Etičkog koda mora biti jasno definisana.

— Potrebno je uspostaviti efikasan sistem upravljanja rezultatima rada kako direktora škola tako i drugog nastavnog osoblja.

— Potrebno je uspostaviti konsultantski proces kojim će se roditelji i nastavnici dogovoriti o uniformnim alternativnim modelima discipline.

— Treba naručiti istraživanje kojim će se preispitati nastavni program, nastavni materijali i udžbenici koji se sada koriste. Njihovi sadržaji moraju promovisati pozitivne vrednosti, toleranciju i rodnu

ravnopravnost. Rodna ravnopravnost se treba predavati na časovima građanskog obrazovanja. Nastavnici i ostalo osoblje treba biti obučeno da to predaje i da uči učenike da su neprihvatljivi svi oblici diskriminacije.

— Razne organizacije i akteri trebaju zajedno raditi da promovišu promene u ponašanju i normama kojima se toleriše ili produžava nasilje nad decom u školama, kod kuće i u zajednici uopšte.

— Prikupljeni podaci o nasilju u školama trebaju biti konsolidovani a istraživanje pojačano. Oblasti koje treba dalje istraživati uključuju nasilje u odnosu na starosno doba i pol. Prikupljene informacije trebaju biti deo procesa vođenja politike i na nacionalnom i na lokalnom nivou kako bi se sprečilo i eliminisalo nasilje u školama.

— Treba razvijati saradnju, razmenu podataka o najboljim praksama sa regionom, programe i istraživanja zasnovana na dokazima, kako bi se okončalo nasilje nad decom.

MTI

— Ministarstvo trgovine i industrije mora biti izuzetno obazrivo kada izdaje dozvole preduzećima koja se prijavljuju za rad u blizini školskih objekata. Ono takođe mora stalno nadgledati postojeća preduzeća kako bi se obezbedilo da ona ne prodaju deci drogu ili cigarete ili im dozvoljavaju kockanje. Preduzeća koja to čine trebaju biti zatvorena ili kažnjena.

GRADONAČELNICI

— Imati jednom mesečno otvoreni dan za roditelje i decu za diskusiju o radu škole. Inspektori obrazovanja moraju prisustvovati ovim sastancima i njihovi izveštaji o izraženim zabrinutostima moraju biti dostupni medijima.

ODO

— Škole moraju usvojiti politike i mere za iskorenjivanje svih oblika nasilja nad decom.

— Školsko osoblje se mora obučiti da prepozna moguće žrtve i počinioce nasilja. Ono treba znati kome se obratiti za pomoć i kome proslediti takve slučajeve. Mora postojati jasan protokol za kontaktiranje policije i drugih vlasti u slučajevima ozbiljnih incidenata nasilja u školama.

— Svo školsko osoblje se mora obučiti za nenasilan pristup disciplini u obrazovanju.

— MONT i ODO moraju naći način da privuku nastavnike da pohađaju obuku o ljudskim i dečijim pravima. Sistemi kredita primenjeni u Albaniji mogu poslužiti kao model.

— ODO, direktori škola i nastavnici moraju biti ohrabreni u primeni informatičkih i komunikacijskih tehnologija radi njihovog efikasnijeg komuniciranja sa roditeljima, i drugim akterima.

RUKOVOĐSTVO ŠKOLE I INICIJATIVE ZA DEČIJA PRAVA

— Konvencija UN-a o pravima deteta navodi koja su prava deteta ali takođe detaljno objašnjava odgovornosti dece, na primer da ona poštuju jedno drugo. Svaka aktivnost na promovisanju Konvencije se mora fokusirati uravnoteženo na prava i odgovornosti.

KOSOVSKA POLICIJA I ORGANI NADLEŽNI ZA NADGLEDANJE NJIHOVOG ANGAŽOVANJA U ŠKOLAMA

— Tešnja saradnja između CSS-a i Odeljenja policije zajednica mora biti olakšana preko stalnih zajedničkih tela.

— Pre izrade novih politika, potrebno je efikasnije primeniti postojeće zakonodavstvo. Problemi u sistemu identifikovani ovim istraživanjem svedoče o slaboj primeni politika a oni koji se ne pridržavaju Protokola definisanog ovim politikama ne suočavaju se sa disciplinskim posledicama.

UVOD

Istraživanje koje je KIS obavio o rasprostranjenosti nasilja u školama pokazuje da je ono, zajedno sa zastrašivanjem, rašireno kako na školskom dvorištu tako i u učionici. Poređenje sa prethodnim istraživanjem pokazuje da je nasilje u školama u porastu i da je sve manje poštovanja školskih vlasti i školskih pravila.

Nasilje je i dalje problem u školama zato što se zakonodavstvo koje je bilo usvojeno radi obezbeđivanja zaštite i dobrobiti dece ne primenjuje kako treba i čitavo to pitanje se ne smatra prioritetom koji zahteva trenutnu pažnju. Kao posledica toga, uprkos činjenici da je fizičko kažnjavanje nezakonito, nastavnici svakodnevno krše zakon primenjujući razne oblike nasilja u učionici. Školskim vlastima, rečju njihovim direktorima, ODO, školskim inspektorima kao i predstavnicima MONT-a, nedostaju resursi i volja da ovo zaustave.

Istovremeno, školske vlasti su u nemogućnosti da spreče nasilje među vršnjacima izvan učionica koje sprovodi manjina učenika nad većinom koja se ponaša primereno. Iako je fizičko kažnjavanje zabranjeno Zakonom o preduniverzitetskom obrazovanju, nastavnici nisu obučeni da koriste međunarodno priznate alternativne forme discipline u radu sa slučajevima vršnjačkog nasilja i zlostavljanja. Neke od školskih vlasti, frustrirane nesposobnošću da pruže zaštitu, odlučile su da angažuju spoljne kompanije za obezbeđenje da štite decu od nasilja na igralištu. Problemi su se takođe povećali dramatičnim porastom

zloupotrebe droga u školama i u njihovoj neposrednoj blizini.

Tradicionalni, autoritaran pristup obrazovanju je i dalje rasprostranjen fenomen i učenici ga često navode kao jedan od glavnih razloga zbog koga njihovi nastavnici pribegavaju nasilju. Nesposobnost vlade da primeni postojeće zakonodavstvo, što bi stvorilo prijatniju atmosferu u školama, stvorila je situaciju u kojoj škole ne obezbeđuju sigurnu i pozitivnu okolinu za decu.

Naš prevashodni predlog je da se tačno proceni koliko je u stvari rašireno nasilje nad decom u školskim prostorijama, sa ciljem da se škole učine bezbednim mestom za decu a time i pogodnim za učenje. Iznad svega, nijedna strategija čija je namera da se bori protiv nasilja u društvu ne može biti uspešna ako oni čiji je posao da decu uče vrednostima nenasilja, međusobnog poštovanja, rodne ravnopravnosti i društvene svesti, nisu sami voljni da se pridržavaju istih. Dijalog sa roditeljima, koji su i sami nasilni prema deci kod kuće, ne može započeti u obrazovnim institucijama, dok one same ne usvoje stroge politike netolerancije prema vršiocima nasilja u školskim prostorijama.

Škole su jedinstvena mesta u društvu gde se ciklus i obrazac nasilja može prekinuti. U školama se deca moraju učiti kako da rešavaju probleme kroz komuniciranje, međusobno poštovanje i nenasilnim sredstvima. Ovo je prvi korak ka promeni ustaljenih stavova po kojima se nasilje smatra prihvatljivim u društvu uopšte.

DEFINICIJE POJMOVA

Nasilje: "...namerno korišćenje fizičke snage ili moći, zaprećeno ili stvarno, protiv sebe, druge osobe, ili protiv grupe ili zajednice koje dovodi do ili ima veliku verovatnoću da dovede do povrede, smrti, psihičkog oštećenja, poremećaj u razvoju ili drugog oštećenja."²

Zlostavljanje deteta: "Zlostavljanje deteta ili maltretiranje čine svi oblici fizičkog i/ili emocionalnog maltretiranja, seksualne zloupotrebe, zapostavljanja ili nemarnosti, ili komercijalnog ili drugog eksploataisanja, koje dovodi do stvarnog ili potencijalnog oštećivanja dečijeg zdravlja, opstanka, razvoja, ili dostojanstva u kontekstu veze odgovornosti, poverenja ili moći."³

Fizičko kažnjavanje je definisano od strane Komiteta za prava deteta kao "svako kažnjavanje kod kojeg je primenjena fizička sila sa namerom da izazove neki stepen bola ili nelagode, nezavisno od njihove težine." Kao posebno, fizičko kažnjavanje u školi "obuhvata zvanično kažnjavanje učenika škole za nedolično ponašanje i uključuje udaranje učenika određeni broj puta obično tokom metodične i prethod-

² World Report on Violence and Health, Geneva, 2002. pg. 4.

³ World Report on Violence and Health, Geneva, 2002.

no pripremljene ceremonije.”⁴

Psihološko-emocionalno nasilje se definiše kao izazivanje štete po zdravlje deteta, uključujući mentalne, moralne, fizičke posledice ili izazivanje sukoba u njihovom društvenom razvoju. Ove vrste akata utiču na ličnost deteta jer su preteći, zastrašujući, napadni, i drugi negativni namerni akti koji su usmereni prema detetu od strane drugog deteta ili grupe dece. Ovi akti uključuju "ograničavanje kre-
tanja, obrasce omalovažavanja, klevetanje, neopravdano optuživanje, prećenje, prestrašivanje, diskriminisanje, ismevanje, i druge nefizičke oblike neprijateljskog ili odbijajućeg ponašanja.”⁵

Zlostavljanje (buling) je izraz koji se odnosi i na fizičko i na psihološko nasilje. Često se manifestuje vršnjačkim zlostavljanjem, kada na primer jedan ili više učenika napadnu fizički nekog učenika, ismeju ga, isključe iz svog društva, i učine da oseća krivicu ili da žali sebe. Obično do zlostavljanja dolazi "kada se učenik iznova zadirkuje na zloban i bolan način.”⁶

Seksualno nasilje je po definiciji "svaki seksualni akt, pokušaj postizanja seksualnog akta, neželjeni seksualni komentari ili udvaranje, ili na drugi način usmereno iznuđivanje protiv nečije seksualnosti, od strane bilo koje osobe bez obzira na njen odnos sa žrtvom, u bilo kojem okruženju, uključujući ali ne ograničavajući se na dom i radno mesto.”⁷

SADRŽAJ I ISTORIJA

Da bi razumeli raširenost nasilja u školama na Kosovu kao i šire društveno prihvatanje različitih oblika nasilja koji se javljaju, treba da taj problem posmatramo u širem društvenom kontekstu. Društvo je prošlo kroz dramatične promene od završetka konflikta u 1999. godini. Svakodnevna izloženost neprijateljstvima i nasilju tokom dugog vremenskog perioda Kosovare je učinilo istovremeno i osetljivim i indifernim na njih, makar gledano površno.

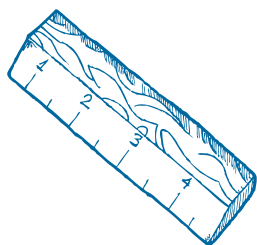
U paralelnom obrazovnom sistemu 1990-ih, niko nije smatrao da treba pozivati na odgovornost nastavnike koji su primenjivali nasilje radi disciplinovanja nemirne dece. Bilo je široko prihvaćeno mišljenje da se ne mogu kritikovati nastavnici i školsko osoblje koji su već previše žrtvovali sebe kako bi nastavili predavanja u veoma opasnim i teškim vremenima. Međutim, uloga nastavnika kao mučenika i poštovanje sa kojim je škola kao institucija bila doživljavana unutar šireg društva, nestali su kada je Kosovo stavljeno pod upravu Misije

4 UN Committee on the Rights of the Child (2001).

5 WHO Consultation on Child Abuse Prevention, 1999.

6 Research into violence against children in schools in Kosovo – UNICEF 2005, pg. 20.

7 World Report on Violence and Health, Geneva 2002.

—
 "Kada na primer nastavnik viče na – ili udara – mog školskog druga, osećam se kao da on viče na mene....Stvarno se preplašim. Toliko se preplašim da se ne usuđujem pokrenuti ili otvoriti usta do kraja časa. Bojim se da ću reći nešto pogrešno i da će tada nastavnik vikati na mene."

Učenica šestog razreda jedne škole u Gnjilanu

Ujedinjenih Nacija na Kosovu (UNMIK). Obrazovanje je reformisano od strane međunarodnih stručnjaka dovedenih sa strane a znanje domaćih edukatora je ignorisano.

Nastavno osoblje je dobilo ekspresnu obuku o novim nastavnim metodama koje su centrirane više na decu i grupni rad, i rečeno im je da napuste tradicionalne, autoritativne metode koje su koristili tokom čitavih svojih karijera. Pokrenute su razne kampanje usmerene ka deci kako bi ih edukovali o njihovim pravima, naglašavajuću po prvi put da fizičko kažnjavanje nije prihvatljivo.

Iako su reforme bile neophodne i dobronamerne, one su primenjene bez ijedne javne debate. Mnogi Kosovari su osećali da su im ovi zakoni i uredbe nametnuti i da predstavljaju eroziju tradicionalnih vrednosti, što je potkopalo poštovanje prema nastavnicima. Kosovo je veoma tradicionalno društvo, sa jasno definisanom društvenom hijerarhijom, u kojoj oni na vrhu ispoljavaju moć i kontrolišu putem pretnji nasiljem one koji su niže na toj lestvici. Kao rezultat, mi smo tokom našeg istraživanja našli da roditelji, nastavnici i deca još uvek nisu sposobni da definišu šta u stvari čini nasilje i, u društvu kao celini, postoji opšte prihvatanje da neki njegovi oblici igraju neophodnu ulogu u odgajanju dece. I tako, nove obrazovne ideje roditeljima i nastavnicima izgledaju strane. Iako su na snazi zakoni koji obezbeđuju zaštitu dece, kako od fizičkog tako i od psihološkog povređivanja, u celini gledano, njihova primena nije bila uspešna. Ovo je situacija koja odražava opšti društveni stav prema nasilju koje je usmereno ka najranjivijoj grupi u društvu i znači da institucije ne daju prioritet dobrobiti dece.

POSLEDICE NASILJA

Upotreba nasilja kao sredstva disciplinovanja, kažnjavanja i popravljanja ponašanja deteta je dugo bila metoda koja se široko koristila u kosovskom društvu i, prema našem istraživanju, tako je i ostalo i danas. Opšte je verovanje da fizičko kažnjavanje uči decu poslušnosti, poštovanju autoriteta i, što je najvažnije predupređuje loše ponašanje u budućnosti. Posledice koje ono ima na dobrobit deteta su se previdele i zanemarile.

Istraživanje o posledicama fizičkog kažnjavanja na razvoj deteta pokazuju da učestalost i težina nasilja primenjenog protiv njega može u dobroj meri biti praćena povećanim problemima vezanim za mentalno zdravlje, anksioznost i depresivnost, koji ga mogu pratiti sve do adolescencije.⁸

Istraživanja su dalje pokazala da nasilje u kući podriva odnos između roditelja i deteta, jer dete doživljava roditelja kao izvor boli

⁸ Elizabeth T. Gershoff (2002), *Corporal punishment by parents and associated child behaviours and experiences: A meta-analytic and theoretical review*.

i tako, želeći da to izbegne, izbegava kontakt sa svojim roditeljima.⁹ Nasilje vodi gubljenju poverenja i emocionalne podrške tokom perioda kada su deca najviše zavisna od roditelja i kada se najviše oslanjaju na njih. Dete onda doživljava isto otuđenje i u školi ako njegovi nastavnici takođe primenjuju nasilje. Ukoliko dete nema poverenja u svoje nastavnike i ne nalazi podršku u školi, ono je ostavljeno samo i bespomoćno.

Suprotno popularnom verovanju, dokazi ukazuju da fizičko kažnjavanje od strane nastavnika ne poboljšava rezultate deteta u obrazovanju ili disciplinu u učionici. Deca podvrgnuta nasilju pokazuju slabe rezultate kod učenja, nisu nezainteresovana za učenje, imaju poteškoće sa apstraktnim i kreativnim mišljenjem, ponašanje im je antisocijalno i imaju jaku tendenciju izostajanja sa nastave pa čak i potpunog prekidanja školovanja.¹⁰

Najozbiljnija posledica vršenja nasilja nad decom je nenameravano "učenje" o nasilju kao sredstvu rešavanja problema i kontrolisanja ponašanja drugih. Elizabeth T. Gershoff, profesor ljudskog razvoja na Teksaškom univerzitetu, našla je da postoji povećana verovatnoća da će odrasle osobe koje su u ranijoj dobi bile žrtve fizičkog kažnjavanja, primenjivati nasilje protiv članova svojih sopstvenih porodica. Tako primena fizičkog nasilja kao navodno "bezopasne" disciplinske metode ne samo da nanosi štetu detetu na kratak rok već ima ozbiljne posledice i na dugi rok. Nasilje rađa nasilje i, neosuđivanjem fizičkog kažnjavanja dece, krug nasilja se podržava njegovim prihvatanjem kao efikasnog načina rešavanja konflikta.

INSTITUCIJE

Pitanje nasilja se različito posmatra od strane različitih institucija na Kosovu. MONT je pripremio razne strategije i nacрте zakona sa namerom da spreči nasilje u školama, međutim pokazalo se da je ih je bilo teško primeniti.

Izveštaj ministarstva iz 2007. godine, Strategija razvoja preduniverzitetskog obrazovanja, dobila je značajan publicitet. On sadrži kratak sažetak istorije obrazovanja na Kosovu koji govori o uništavanju njegove infrastrukture tokom rata, kratko opisuje sadašnju situaciju i navodi institucionalnu posvećenost razvijanju strategija. Izveštaj međutim ne razmatra kolektivnu definiciju nasilja. U stvari, reč "nasilje" je samo jednom pomenuta u dokumentu od 102 stranice i odnosi se na poboljšanje posebne nege za decu koja su žrtve nasilja, seksualne zloupotrebe ili trgovine ali bez posebnog pominjanja nasilja

9 Joan E Grusec and Jacqueline J. Goodnow (1994), *Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view.*

10 'Corporal Punishment in Schools and Its Effect on Academic Success' Joint HRW/ACLU Statement, April 2010.

u školskim prostorijama.

Govoreći o trenutnoj situaciji, strategija se bavi identifikacijom ključnih aktera i njihovom motivacijom da poboljšaju sadašnje stanje u obrazovanju i naporima relevantnih institucija da to učine preko kurseva obuke i pojačavanjem međunarodne saradnje nuđenjem strane ekspertize lokalnim nastavnicima. Strategija kratko pominje programe obuke nastavnika koja se izvodila između 2000. i 2005. godine a koja je imala cilj da stvori novi pristup predavanju i učenju. Naglašava da je ovaj petogodišnji napor bio prvenstveno fokusiran na reformu nastavnih programa, udžbenika i metoda predavanja. Efikasnost programa i uspešnosti nastavnika u njegovoj primeni nisu bili procenjivani.

Strategija takođe identifikuje doprinos lokalnih institucija i donatora obnovi obrazovne infrastrukture i rekonstrukciji amortizovanih školskih zgrada u posleratnom periodu. Ovaj dokument niti analizira niti sugerise načine na koje fizički prostor može uticati na sigurnost u školama i kako one mogu biti bolje projektovane kako bi se sprečilo i kontrolisalo nasilje među vršnjacima. Pored ovoga, strategija je puna opštih i nejasnih izjava čija je namera da pokaže kako bolja infrastruktura ima za rezultat viši kvalitet usluga u obrazovanju.

Ukratko, strategija se fokusira na akademske aspekte obrazovanja pre nego na to kako stvoriti bezbednije okruženje za učenike. Ona ne vrši procenu postojeće situacije kako bi identifikovala ključne prepreke njenom poboljšanju.

Odsustvo jasno definisanog puta za sprečavanje i zabranu nasilja dovodi do toga da sve angažovane strane izbegavaju bavljenje problemom koji stoji ispred njih. Tako, veliki broj neprijavljenih slučajeva nasilja je ignorisan. Čak i kada se nasilje prijavi, ono ne dobija ozbiljnu pažnju. U mnogim slučajevima učenici oklevaju da prijave nasilje zbog straha da će i sami biti žrtve zato što ukazuju na počinioce. Oni koji su uključeni u nasilno ponašanje često imaju tendenciju da uznemiravaju svedoke i da ih zastrašuju kako ovi ne bi o tome obavestili direktora ili drugo osoblje škole. Ovo pitanje je pokrenuto tokom našeg intervjua sa MONT-om. Mnogi slučajevi ostaju neprijavljeni zato što nema garancija da će oni koji to prijavljuju biti zaštićeni. Tokom perioda od januara do avgusta 2012. g., policiji je prijavljeno samo 213 slučajeva incidenta nasilja u školama, dok prema ogromnoj većini naših intervjua, ne prođe ni jedan dan a da neko ne bude ili svedokom ili učesnikom nekog incidenta vršnjačkog nasilja. Očigledno je da se statistički beleže samo oni slučajevi u koje se uključe vlasti. Školske vlasti imaju pravo da odluče kako da postupaju u slučajevima nasilja u njihovim prostorijama i da li će uključiti policiju, u zavisnosti od ozbiljnosti incidenta.¹¹

Postavljanje Opštinskih direktora za obrazovanje (ODO) kao i di-

11 KIS-ov intervju sa službenikom Opšteg direktorijata policije, 6. jun, 2012.g., Priština.

rektora škola je jako ispolitizovano. Mnogi direktori škola su otvoreno povezani sa političkim strankama na vlasti u lokalnoj i centralnoj vlasti. Njihova postavljenja skoro nikada nisu učinjena po zaslugama. Kao rezultat, mnogi od njih nastoje sakriti ili minimizirati stepen nasilja u svojim školama, kako bi sprečili stvaranje negativne percepcije o njihovoj neefikasnosti kao upravnika. Oni tako pokušavaju da stvore sliku dobrog vladanja u svojim zajednicama, što međutim ne odgovara istini.

PREGLED PRAVNOG OKVIRA

U ovom delu izveštaja ćemo predstaviti pregled važećeg zakonodavstva koji se direktno ili indirektno bavi pravima deteta i njihovom dobrobiti.¹² Zakone koji su usvojeni nakon konflikta pripremili su međunarodni konsultanti. Iako zasnovani na najboljim praksama, odsustvo lokalnog vlasništva čini njihovu primenu teškom i zbog odsustva napretka u primeni, rešenje se traži u izradi novih zakona umesto u primeni postojećih. Ovo je dovelo do mnoštva dokumenata i zakonskih akata koji su ili već usvojeni ili čekaju formalno usvajanje od strane vlade.

Predstavljanje pravnog okvira počinjemo sa ustavom, kao najvišim pravnim aktom Kosova. Član 47, Pravo na obrazovanje, obezbeđuje "podjednake mogućnosti obrazovanja za svakoga[...]"¹³ Član 50 o Pravu dece, opisuje opšte principe prava deteta na "zaštitu i brigu neophodnu za njegovu dobrobit" i naglašava da će "sve radnje preduzete od strane javnih ili privatnih vlasti koje se tiču dece biti u najboljem interesu dece."¹⁴

Pored ustava postoje tri ključna zakona koja se posebno bave pravima dece na obrazovanje, sa fokusom na osnovno i srednje obrazovanje. U osnovi, njihov cilj je da štite dečija prava i zabrane nasilje u školama i nekim merama kažnjavaju svaku nesposobnost relevantnih pojedinaca i institucija za njihovo neodgovarajuće tretiranje istih. Prvo, Zakon o inspekciji u obrazovanju na Kosovu, koji je usvojen 17. decembra 2004. g., od strane tadašnjih Privremenih institucija samouprave koje su bile pod UNMIK-ovom upravom, uspostavio je dužnosti i odgovornosti inspektora obrazovanja uključujući, pored ostalog, nalog za preduzimanje "disciplinskih mera određenih protiv učenika, studenata, nastavnika, i drugih zaposlenika u instituciji."¹⁵ Član 5 istog zakona navodi ovlašćenja inspektora obrazovanja prema kojima, ukoliko utvrde "da je ovlašćena osoba obrazovne institucije ili bilo koji radnik učinio prekršaj kao što je: fizički delikt [sic], moralni, ekonom-

¹² Vidi Aneks I sa listom relevantnih zakona.

¹³ Ustav Rep. Kosova, član 47, Pravo na obrazovanje.

¹⁴ Ustav Rep. Kosova, član 50, Prava dece.

¹⁵ UNMIK, Zakon br. 2004/37 o Inspekciji u obrazovanju na Kosovu, član 4, podparagraf 4.3(f).

ski, korupciju, vređanje na nacionalnoj osnovi, verski ili bilo koje drugo krivično delo,” onda oni moraju “dostaviti zahtev ovlašćenom telu za započinjanje procedure.”¹⁶

Drugo, Zakon o obrazovanju u opštinama, koji je usvojen 21. maja 2008. g., daje određena ovlašćenja opštinama u članu 5. Ona se odnose na “kontrolu i inspekciju procesa obrazovanja u skladu sa uputstvima datim od strane MONT-a; [...] izradu, usvajanje, i primenu Pravila o proceduri za škole, uključujući Pravilnik o postupanju za osoblje uprave, nastavnike, ostale zaposlene, i učenike kao i disciplinske mere; [...] nadgledanje i izveštavanje o obrazovnom i društvenom napretku roditeljima i drugim odgovornim vlastima kako je definisano zakonom ...”

Treće, Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju, koji je usvojen 29. avgusta 2011. g., je najskoriji pravni akt koji se odnosi na školsku decu. On sadrži više članova koji se bave zaštitom deteta i sprečavanjem nasilja kao i dužnostima odgovornih strana. Član 4 ovog zakona predviđa zaštitu ranjivih grupa i obavezuje sve zaposlene u institucijama obrazovanja da “preduzmu sve razumne mere kako bi obezbedili da učenici i osoblje ne budu povređeni ili izloženi bilo kojim uvredljivim rečima ili radnjama.”¹⁷ Štaviše, on zabranjuje “fizičko kažnjavanje i svaki drugi oblik ponižavajućeg kažnjavanja.” Član 8 takođe daje neka uputstva za obrazovnu inspekciju navodeći da, nakon izveštaja inspektora, ako i kada na uočene nepravilnosti nije reagovano, “ministarstvo može zaustaviti rad obrazovnih institucija koje nisu licencirane, ili rade u nebezbednom ili nezdravom okruženju.”

Zakon takođe navodi da ministarstvo može “narediti opštini da prekine radni odnos nastavnika koji je postavljen suprotno kriterijima ustanovljenim ovim zakonom, ili koji je sprečen da radi zbog zdravstvenog stanja ili zbog sudskog naloga, ili koji je na drugi način nekvalifikovan po odredbama ovog zakona ili drugog važećeg zakona” kao i neke druge slične odredbe.¹⁸ Međutim, zakon ne pruža nikakve mehanizme kojima bi se prekinuo rad neke obrazovne institucije ili osobe, kao na primer nastavnika, direktora, ili bilo kojeg zaposlenika koji je počinio nasilje ili bilo koju drugu ponižavajuću radnju protiv dece u školi. Član 20 sadrži odredbu kojom se direktoru obrazovne institucije daje izvršna odgovornost upravljanja i opšte administracije, uključujući: “disciplinska ovlašćenja nad učenicima...posebne dužnosti u vezi postavljanja, upravljanja, ocenjivanja, discipline i drugih pitanja koja se tiču predavanja i drugog osoblja...”

16 UNMIK, Zakon br. 2004/37 o Inspekciji u obrazovanju na Kosovu, član 4, podparagraf 5.4(f).

17 Rep. Kosovo, Zakon br. 04/L-032 o Preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, član 4, Paragraf 1.

18 Rep. Kosovo, Zakon br. 04/L-032 o Preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, član 8, Paragraf 6, podparagraf 6.2.

Pored ovih ustavnih odredbi, kao i posebnih zakona, postoje pravna pod-akta, kao što su Administrativna uputstva (AU) koje izdaje MONT, koja se direktno ili indirektno bave pitanjem prava dece i nasiljem nad njima. Ali, od 243 AU izdatih od strane MONT-a između 2002. i 2013. g., samo pet njih sadrži odredbe koje se bave ovim pitanjima. To su AU o Merama protiv roditelja čija deca nisu upisana ili ne pohađaju obavezno obrazovanje izdato 23. marta 2005. g., AU o Administrativnom postupku inspekcije u obrazovnim i naučnim institucijama, izdato 4. aprila 2005. g., AU o Prestanku radnog odnosa i pokretanju disciplinskog postupka protiv nastavnika i drugih radnika u obrazovnim i naučnim institucijama, izdato 28. septembra 2005. g., jedno o Etičkom kodu kod ocenjivanja studenata, izdato 23. Decembra 2011. g., i jedno o Osnivanju i funkcionisanju Saveta Roditelja Kosova (SRK), izdato 31. decembra 2012. g.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Svrha ovog istraživačkog projekta je bila da oceni rasprostranjenost nasilja u školama kod učenika između 11 i 15 godina starosti. Tokom prošle dekade je sproveden veliki broj kampanja o podizanju svesti o osnovnim dečijim pravima i važnosti obezbeđivanja školskoj deci sigurne i harmonične sredine za učenje. Ciljne grupe ovih kampanja su bile školska deca, nastavnici i školska uprava. Sadašnje stanje sigurnosti u školama je međutim jako nezadovoljavajuće. Snimci učitelja koji tuku učenike u učionicama su rasprostranjeni, uključujući jedan, gore pomenuti, koji je pregledan više od 344.000 puta. Priče o tučama između vršnjaka u školama se objavljuju u medijima.¹⁹ Sredina u kojoj učenici provode znatan deo njihovog života, umesto da ponudi pozitivnu atmosferu pogodnu za učenje i lični razvoj, sada izlaže učenike nasilju koje može biti štetno, kako za žrtvu ili samo svedoka, kao i za čitavo društvo.

Sredina u kojoj učenici provode znatan deo njihovog života, umesto da ponudi pozitivnu atmosferu pogodnu za učenje i lični razvoj, sada izlaže učenike nasilju koje može biti štetno, kako za žrtvu ili samo svedoka, kao i za čitavo društvo.

METODOLOGIJA

Da bi se utvrdilo stanje nasilja u školama, korišćene su kvalitativne i kvantitativne metode, a ukupni istraživački projekat je bio podeljen u dve faze. Svo prikupljanje podataka je izvršeno u 19 osnovnih škola.²⁰ Od njih, 13 su u Prištini, 4 u Gnjilanu, 1 u Donjoj Koretici i 1 u Podujevu. Ukupno je 458 učenika odgovorilo na upitnike koji su bili raspodeljeni u Prištini dok su podaci iz drugih škola prikupljeni samo preko intervjuja. Pošto je starosna grupa učenika bila 11-15 godina, nije bilo potrebe za pomoći kod popunjavanja upitnika jer su oni sami bili sposobni da

¹⁹ School violence in Kosovo turns deadly, 08.06.2011, SETimes.
Dhuna e nxënësve, fenomen i shoqërise tradicionale, 17.03.2013, Evropa e Lirë.

²⁰ Uzorak obuhvata samo albanske škole i učenike.

to urade. Iako ovaj broj nije reprezentativan za čitavu učeničku populaciju ove starosne dobi, on je indikativan za sredinu i stanje nasilja u školskim prostorijama u Prištini.

Prva faza, sprovedena u septembru 2012. g., uključila je preliminarno istraživanje u kancelariji kako bi prikupili važeći pravni propisi koji se bave zaštitom prava dece. Tokom ove faze intervjuisani su školska deca, roditelji, nastavnici, direktori škola kao i relevantni ljudi iz institucija koje imaju ulogu ili interes za sigurnost dece. Ukupno je intervjuisano 71 dete od 6. do 9. razreda²¹, od kojih 39 dečaka i 32 devojčice. Intervjuisana je i kontrolna grupa iste starosne dobi sastavljena od 11 dece iz tri različite škole. Uz ovo, ispitano je 100 učenika iz osnovne škole Hilmi Rakovica u Prištini.

Druga faza istraživanja, sprovedena u maju 2013. g., uključila je prikupljanje podataka u tri dodatne škole u Prištini putem upitnika, kako bi se došlo do kvantitativne mere rasprostranjenosti nasilja. Za razliku od 100 upitnika koji su bili podeljeni tokom prve faze, oni iz druge faze su prikupljali demografske podatke o učenicima, kao što su pol, starost i razred. Podaci predstavljeni po polu i razredu su pokazani u tabeli niže.

Tabela 1. Pol i razred ispitane dece (n=358)

Škola	Pol		Razred				
	Muški	Ženski	N/A	VI	VII	VIII	IX
Nalm Frasherl	46	30	6	-	-	41	41
Gjergj Fishta	38	55	3	-	31	40	25
Elena Gjika	96	76	7	69	-	35	76
Total	181	161	16	69	31	116	142

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Naše istraživanje je pokazalo da je prisustvo nasilja u školama u Prištini na nivou koji je dovoljno ozbiljan da izaziva realnu zabrinutost. Nasilje među vršnjacima se manifestuje predominantno u obliku zlostavljanja (buling), pretnje i vandalizma. Nasilje koje nastavnici sprovode u učionicama događa se svakodnevno, i to u formi verbalnih ili fizičkih napada. Erozija poštovanja prema autoritetu nastavnika i čitave školske uprave od strane učenika, čini se da je dodatni problem koji otežava stvaranje pozitivne, poštovanja vredne i kooperativne sredine.

Ovaj izveštaj deli pojavu nasilja u školama na dve vrste: (1) nasilje koje se događa u učionici gde su glavni počinioci nastavnici, i (2) nasilje koje se događa u školskim dvorištima gde su su počinioci sama

²¹ Nivoi obrazovnog sistema na Kosovu (prema ISCED 97): Osnovno obrazovanje (1-5 razred), niže srednje obrazovanje (6-9 razred), više srednje obrazovanje (10-13 razred).

deca. Ova podela je izvršena kao odgovor na odgovore iz upitnika i pomoći će u predstavljanju rezultata istraživanja na jasan i konsistentan način.

DEFINICIJA NASILJA

Fizičko kažnjavanje kao važan deo odgajanja dece, čiji je cilj prilagođavanje i popravljavanje neželjenog ponašanja kod deteta, tradicionalno se mnogo koristio od strane kako roditelja tako i nastavnika i dugo se smatra prihvatljivom metodom discipline. Tokom procesa intervjua, namera je bila da se prikupe informacije o tome kako se danas gleda na fizičko kažnjavanje. Polustrukturisana pitanja su omogućila ispitanicima da odgovore na postavljena pitanja i da nam pruže detaljnu sliku o percepcijama korišćenja fizičkog nasilja kao sredstva za discipliniranje.

Od 21 intervjuisanog roditelja, 70 procenata njih je na fizičko kažnjavanje u školi gledalo sa odobravanjem. Na pitanje šta čini akt nasilja, većina je dala definiciju koja sadrži i fizičko i psihološko nasilje. Nijedan od roditelja nije video podvajanje učenika po osnovu socijalnog statusa, ili porekla (tj., seoskog ili gradskog) kao moguće elemente iskrimacije u razredu. Međutim, većina roditelja je osudila neke akte nasilja kao načine da se popravi ponašanje dece koja se nedolično ponašaju.

Jedan roditelj, upitan da definiše nasilje, je rekao, *“šamar, udarac ili pogrdne reči nisu nasilje”* i da ona *“ne bi bila ljuta ako bi joj se dete vratilo iz škole kući gadno pretučeno, ukoliko se ono nedolično ponašalo u školi.”* Mnogi roditelji su tokom diskusije izneli činjenicu da su oni, kao deca, i sami bivali tučeni u školi, ali da je *“to bilo baš zaslužno”* i, da *“to nije značilo kraj sveta.”*²²

Nastavnici su, sa druge strane, tokom intervjua pristupili defanzivno pitanju prava deteta i nasilja. Većina nastavnika (5 od 9) je izjavila da je fokus na podizanju svesti među decom tokom zadnje dekade učinio više zla nego dobra tako što je to rađeno od strane organizacija koja se bave pravima dece. Argument nastavnika je bio da su deca zbog toga bila previše ohrabrena tim kampanjama, što je dovelo do erozije poštovanja prema njima i neuspeha da se prenese poruka deci da se ona ne mogu ponašati kako im se sviđa. Jedna nastavnica je ovako sumirala šta oseća u vezi nerazumevanja koje su ove kampanje izazvale; *“Ako samo malo povicite ton, oni [deca] to smatraju nasiljem.”*²³ Svi nastavnici su poricali da koriste nasilje da bi uspostavili red u učionici dok su neki priznali da je to bila metoda koju su u prošlosti

22 KIS-ov intervju sa roditeljem iz Prištine, 22. septembar, 2012.

23 KIS-ov intervju sa nastavnikom iz 'Elena Gjika', 7. jun, 2012.

koristili *“neki od njihovih kolega.”*²⁴

U dvema školama u Prištini, nastavnici nisu oklevali da koriste uvredljiv rečnik i daju učenicima pogrdna imena u prisustvu istraživača KIS-a. U školi Elena Gjika, dok su učenici popunjavali upitnike, jedan nastavnik je stalno “upozoravao” istraživače da su svi ovi šestaci lažljivci i da im se ne treba verovati ni pod kojim okolnostima i on nije oklevao da to kaže javno ispred svog razreda sastavljenog od jedanaestogodišnjaka. U osnovnoj školi Gjergj Fishta, dok su istraživači čekali da podele upitnike, nastavnik koji je bio dežuran tog dana, šamarao je i udarao učenike kako bi ih naterao da uđu u učionice. I samo neobaziranje na glasne naredbe i na fizičke napade nastavnika na učenike je mnogo govorilo, naglašavajući da je upotreba sile uobičajena, nekorisna i neefikasna. Gjergj Fishta je škola u kojoj je snimljen (gore pomenuti) video u 2011. g., koji je bio masovno gledan, a na kome nastavnik šamara i udara učenike

NASILJE U UČIONICAMA

Nakon vođenja intervjua tokom septembra 2012. g., 100 upitnika je podeljeno u školi Hilmi Rakovica. Od svih ispitanika, 42 procenata je reklo da su dobili opšte kazne dok je 42 procenata izjavilo da je bilo kažnjeno zbog neučenja. Pedeset procenata učenika je izjavilo da je bilo kažnjeno zbog kažnjenja. Oblik kažnjavanja nije bio preciziran.

U slučajevima gde je fizičko kažnjavanje bilo primenjeno, učenici su dali sledeće razloge zbog kojih su njihovi nastavnici pribegli nasilju: 83 procenata je izjavilo da nastavnici tuku decu zato što galame na času, dok je 48 procenata tvrdilo da nastavnici tuku decu za koju smatraju da ne uče dovoljno. Povrh svega, 34 procenata učenika je izjavilo da su nastavnici koristili fizičko kažnjavanje zato što su bili lošeg raspoloženja, dok je 41 procenat smatrao da se nastavnici obraćaju učenicima podcenjivački i uvredljivo. Pored ovoga, 32 procenata učenika je reklo da osećaju da ih njihovi nastavnici diskriminišu na neki način, ali je samo 17 procenata smatralo da je to zbog njihovog socijalnog porekla. Što se tiče seksualnog uznemiravanja, 16 procenata učenika je reklo da ga je doživelo ili čulo o seksualnom uznemiravanju drugih od strane nastavnika.

24 KIS-ov intervju sa nastavnikom iz ‘Elena Gjika’, 7. jun, 2012.

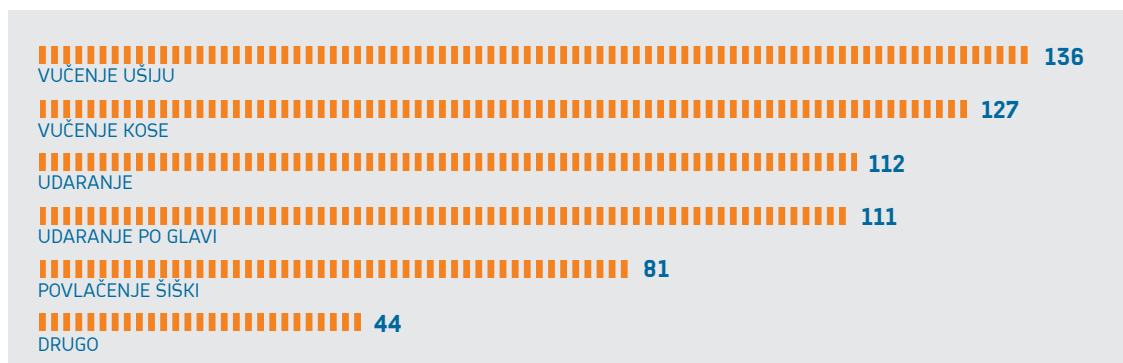
Tabela 2. Odgovori dece na pitanja u vezi različitih oblika nasilja (n=100, Škola: Hilmi Rakovica)

Pitanje	Potvrđan odgovor
A jeni dënuar në shkollë?	42,3%
Jam dënuar në shkollë për shkak të mos mësimi.	42,2%
Jam dënuar në shkollë për shkak të vonesës.	50,0%
Mësimdhënësit/kujdestarët zakonisht vëzhgojnë sjelljen tënde dhe i informojnë prindërit	94,0%
Mësimdhënësit të drejtohen me zhargon pezhorativ dhe ose nënçmues	40,6%
Mësimdhënësit të diskriminojnë ose të dënojnë.	31,6%
Mësimdhënësit të diskriminojnë ose të dënojnë shkakun i situatës tënde ekonomike.	17,3%
Mësimdhënësit të rrahin kur bën zhurmë.	82,7%
Mësimdhënësit të rrahin për shkak se nuk mëson.	47,5%
Mësimdhënësit të rrahin kur janë në disponim të keq (nervoz).	33,7%
Mësimdhënësit të flasin rreth temave të religjionit?	55,3%
A ke përjetuar ose dëgjuar për raste të ngacmimit seksual nga mësimdhënësit	15,8%
Students address teachers offensively in your school	50,0%

Pored ispitivanja vršenog u školi Hilmi Rakovica, u septembru 2012. g., urađena su još tri ispitivanja u maju 2013. g., u tri druge škole u Prištini. Svrha ovih ispitivanja je bila da se prikupe podaci o rasprostranjenosti nasilja u obrazovnom okruženju.

Tokom ovog kruga, od učenika se tražilo da precizno odgovore koje forme kažnjavanja su njihovi nastavnici primenjivali. U upitniku je ponuđena lista od pet različitih formi kažnjavanja koje su učenici trebali rangirati od 1 (najčešće primenjivano od strane nastavnika) do 5 (nekada nije primenjeno od strane nastavnika). Učenicima je takođe data opcija da navedu druge forme kažnjavanja koje nisu uključene u datoj listi. Od 358 učenika, njih 300 je odgovorilo na pitanje, dok 58 nije. Pedeset tri učenika je rangiralo učestalost raznih formi ponuđenih u listi. Grafikon 1.1 pokazuje najčešće korišćene forme fizičkog kažnjavanja od strane nastavnika.

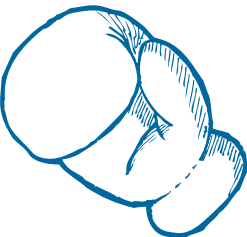
Grafikon 1.1 Odgovori na pitanje 'Koje su najuobičajenije forme fizičkog kažnjavanja?'

Iz gornjeg grafikona možemo videti da su vučenje za uvo i kosu bili najčešći oblici fizičkog kažnjavanja koje se dešavalo u učionici, a odmah iza njih slede udaranje po glavi i šamaranje. (Vidi apendiks sa listom pojedinačnih slučajeva nasilja opisanih tokom intervju sa učenicima.)

Oblici nasilja koje su učenici najčešće navodili da su korišćeni od strane nastavnika kako bi uveli red u učionici i kaznili učenike zbog lošeg ponašanja su one “meke” forme koje su se tokom faze intervjuisanja pokazale kao prihvatljive mere koje “u stvari i ne sadrže nasilje”, kao što su vučenje ušiju ili udaranje po glavi.

44 učenika koja su izabrala opciju “ostalo” nabrojala su razne forme kažnjavanja koje su doživeli a koje nisu bile ponuđene u dostavljenoj im listi. Te forme identifikovane od strane ove grupe učenika predstavljene su niže u Tabeli 3.

Oblici nasilja koje su učenici najčešće navodili da su korišćeni od strane nastavnika kako bi uveli red u učionici i kaznili učenike zbog lošeg ponašanja su one “meke” forme koje su se tokom faze intervjuisanja pokazale kao prihvatljive mere koje “u stvari i ne sadrže nasilje”, kao što su vučenje ušiju ili udaranje po glavi.

Tabela 3. Drugi oblici disciplinskih mera korišćenih od strane nastavnika

Oblik kažnjavanja	Učestalost
Isterivanje sa časa	8
Vikanje na učenika	8
Verbalno upozoravanje	5
Davanje slabih ocena	5
Pozivanje roditelja	4
Zadržavanje za vreme odmora	4
Verbalno vređanje	3
Drugo nefizičko kažnjavanje	2
Trenutni oralni test pred razredom	1
Davanje loše ocene iz vladanja	1
Stanje kod direktora	1
Ukor	1
Stajanje na jednoj nozi	1

Korišćenje omalovažavajućeg rečnika i vređanje učenika kao i vikanje nastavnika sa namerom uznemiravanja i ponižavanja učenika pred njihovim vršnjacima, bili su drugi najčešće korišćeni oblici nasilja kojima su učenici bili svakodnevno izloženi u učionici. Najčešće korišćene omalovažavajuće rečenice kojima su se nastavnici obraćali učenicima, nabrojane su u Tabeli 4.

Tabela 4. Nazivi koje su nastavnici uobičajeno koristili u obraćanju svojim učenicima

Uvreda	Učestalost
Glup	73
Kreten	32
Majmun	29
Konj	22
Idiot	19
Pogan	16
Životinja	11
Krava	8
Magarac	7
Vrag	5

NASILJE U ŠKOLSKOM DVORIŠTU

Nasilje među vršnjacima u formi zlostavljanja, tuče i davanja pogrdnih imena, bilo je pominjano od sve intervjuisane dece kao dela njihovog svakodnevnog iskustva u školi. *“Veliki je uspeh ako prođe dan bez tuče.”* Odgovor ovog učenika sedmog razreda na pitanje da li ima tuče među učenicima u njegovoj školi, ilustruje ozbiljnost ovog problema i potrebe da se nađu efikasne preventivne mere koje će obezbediti sigurnu obrazovnu sredinu za decu.

Kada su deca upitana da li su ikada bila zlostavljana, oklevala su da priznaju da su bila zlostavljana, ili da su bila žrtve fizičkog napada. Više su bila sklona da govore o slučajevima koji su se dogodili njihovim drugarima ili o tome što su videli u razredu ili na igralištu. Upitnici su bili anonimni i omogućili su kvantitativnu meru količine i oblika nasilja koje su deca oživela i videla.

Iz analize prikupljenih podataka tokom intervjua, identifikovali smo osam najčešće navedenih oblika nasilja među vršnjacima koje smo koristili kao posebne kategorije kada smo pripremali pitanja za upitnike. Postavljena pitanja su sledeća.

Tokom poslednje nedelje, koliko puta...

(Q.1.1. – Ogovaranje) – ste bili ogovarani?

(Q.1.2. – Vređanje) – ste bili ismevani ili vređani?

(Q.1.3. – Pretnja) – vam je prećeno?

(Q.1.4. – Uznemiravanje) – ste bili prisiljeni da radite nešto protiv svoje volje?

(Q.1.5. – Šteta) – su vaše stvari bile upropašćene?

(Q.1.6. – Isključivanje) – ste bili isključeni iz učestvovanja u nekoj aktivnosti?

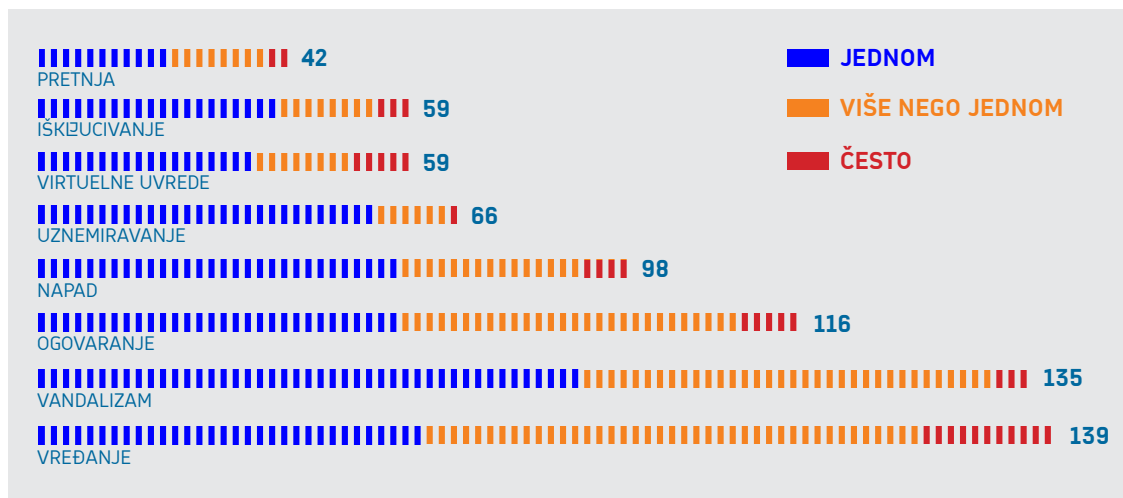
(Q.1.7. – Napad) – ste bili odgurnuti, sapleteni ili pljunuti?

(Q.1.8 – Virtuelno vređanje) – ste bili vređani ili primili uvredljive

poruke preko sms-a ili Fejsbuka?

Deca su mogla izabrati da odgovore: *nikada, jednom, više nego jednom, ili stalno.*

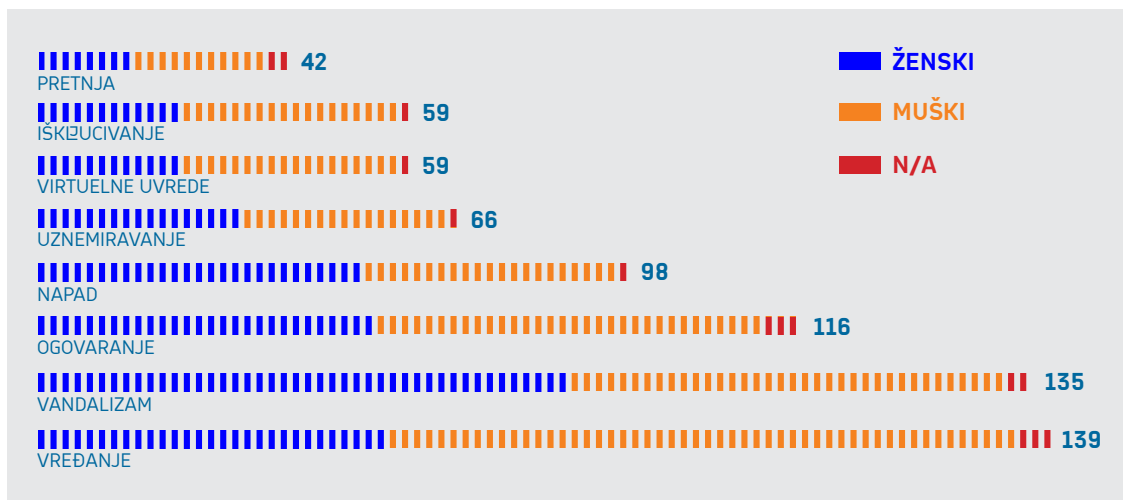
Grafikon 1.2 Broj dece podvrgnute vršnjačkom nasilju (n=358)

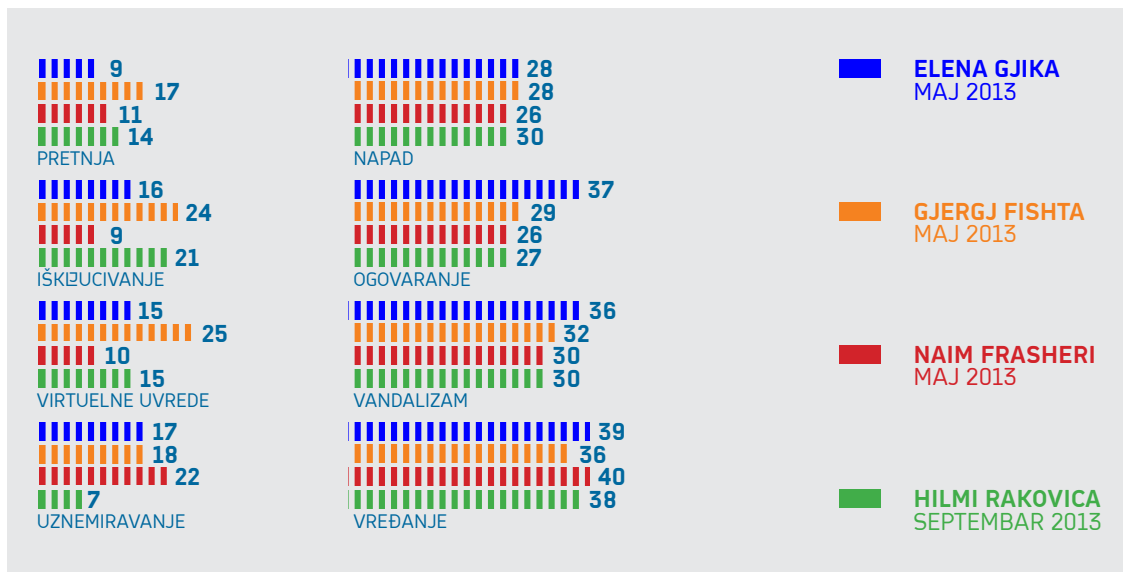
Vredanje, vandalizam, ogovaranje i napadi su najčešći oblici nasilja među vršnjacima. Pokazalo se da je skoro jedna trećina dece doživela fizičke napade od strane svojih vršnjaka, dok je 40 procenata dece doživelo uništavanje svojih stvari od strane njihovih vršnjaka. Dvanaest procenata je prijavilo da su njihove stvari uništavane više nego jednom nedeljno. Dva najčešće pominjana oblika nasilja među vršnjacima koja se *kontinuirano* javljaju jesu napadi i ogovaranja.

Kada se vršnjačko nasilje raščlani po polu, uništavanje nečije imovine, kao što je razbijanje telefona, trganje stranica knjige ili gaženje nečije torbe, verovatnije je da se desi devojčicama nego dečacima. Svi ostali tipovi vršnjačkog nasilja češće se javljaju kod dečaka, mada nije bilo značajne razlike između tipova primenjenog nasilja.

Grafikon 1.3 Učestalost vršnjačkog nasilja raščlanjena po polu

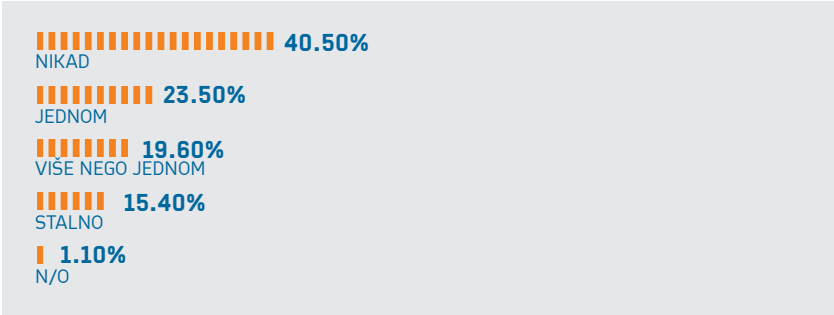
Grafikon 1.4 Raščlanjenost po školama

Kad se raščlane po školama, četiri najraširenija oblika nasilja među vršnjacima su raspodeljena otprilike ravnomerno – uz neke neznatne izuzetke. Uništavanje privatne imovine, na primer, češće se javlja u školi Gjergj Fishta nego u drugim školama.

Kada su pitanja bila formulisana tako da se ne vrši obraćanje direktno ispitaniku nego u formi da li je on video kako je njegov drug bio žrtva nasilja među vršnjacima, dobijen je veći broj pozitivnih odgovora, što je bio slučaj tokom intervjuisanja. Grafikon 1.5 pokazuje da je 58 procenata ispitanika odgovorilo potvrdno da je videlo kako su njihovi drugovi bili podvrgnuti uznemiravanju među vršnjacima, od kojih je 15,4 procenata izjavilo da su njihovi drugovi kontinuirano maltretirani ili napadani.

Grafikon 1.5 Da li je vaš drug bio žrtva uznemiravanja?

Onda smo tražili da deca odgovore na otvorena pitanja tako da u svojim odgovorima nabroje načine na koje su njihovi drugovi bili uznemiravani ili napadani od strane njihovih vršnjaka. Od 358 učenika, 171 je dao specifičan odgovor. Najčešći odgovori su dati u tabeli niže.

Tabela 5. Oblici napada među vršnjacima

Oblik napada	Učestalost
Uvredljiv govor	55
Šamaranje i udaranje	29
Ismevanje	15
Pipanje intimnih delova	11

Među ostalim navedenim oblicima, ali sa manjom učestalošću, bilo je korišćeno vređanje poput “debeljko”, “pederu”, “kurvo”, “ponašaš se kao devojčica” i druge slične uvrede. Slučajevi pipanja predstavljenih u gornjoj tabeli odnose se samo na devojčice.

KO JE ODGOVORAN ZA BEZBEDNOST U ŠKOLAMA?

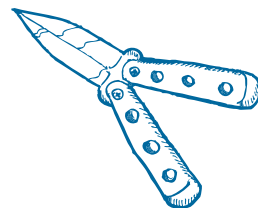
Tokom naših poseta školama, primetili smo da se nije proveravalo ko ulazi u školske prostorije. Jedna od mera koja bi mogla pojačati sigurnost u školama i sprečila pristup strancima bila bi uvođenje obaveznih školskih uniformi. Ovo bi olakšalo razlikovanje učenika od dece iz drugih škola kao i od stranaca kojima nije dozvoljeno da budu tu.

Tokom intervjua, rukovodstvo škole je iznelo svoju zabrinutost zbog tuča među vršnjacima koje se dešavaju u školskom dvorištu , za koje oni smatraju da su većinom tuče između različitih "rivalskih" đачkih bandi. Nijedna od posećenih škola nije imala nekog čuvara koji bi nadgledao školsko dvorište dok se deca igraju. Kad smo pitali decu ko je odgovoran za održavanje bezbednosti na igralištu, 60 procenata je reklo da je to uloga školskog kućepazitelja [vidi grafikon niže]. Ne-

nadgledane školske prostorije imaju za rezultat veliki broj nasilnih sukobljavanja između učenika, koja su u mnogim slučajevima rezultirala u ozbiljnim povredama nanesenih hladnim oružjem, kao što su noževi.

Ne postoje školski redari čija bi jedina odgovornost bila obezbeđivanje sigurnosti dece na igralištu. U školi Gjergj Fishta jedan nastavnik nam je rekao : *“Ne usuđujem se da intervenišem. Oni veoma često imaju noževe, pa zato zovemo policiju.”*²⁵ Policija zajednice se u očima nastavnika i školske uprave vidi kao pozitivan razvoj. *“Ima dva policajaca čije telefonske brojeve imamo i oni dođu odmah čim ih pozovemo. Oni takođe ponekad dođu da provere da li ima ikakvih problema. Oni ponekad dođu i pričaju sa učenicima.”*²⁶

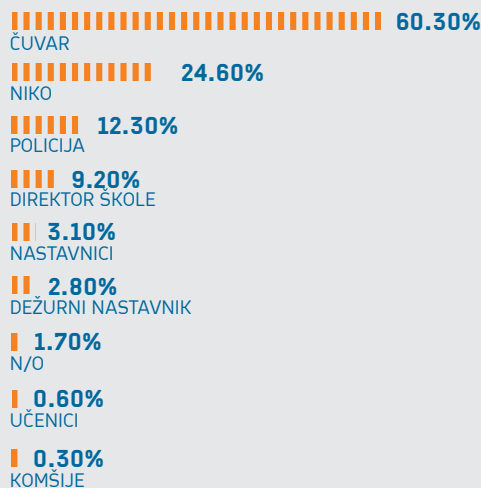
Iako je rad policije zajednice bio pozitivan razvoj koji je doveo do sigurnijeg okruženja za decu i za zajednicu u celini, treba više da se uradi da bi se sprečilo nasilje na igralištu. Nije dovoljno da se samo reaguje na incidente kada se oni dese.

“Ne usuđujem se da intervenišem. Oni veoma često imaju noževe, pa zato zovemo policiju. Policija zajednice se u očima nastavnika i školske uprave vidi kao pozitivan razvoj. Ima dva policajaca čije telefonske brojeve imamo i oni dođu odmah čim ih pozovemo. Oni takođe ponekad dođu da provere da li ima ikakvih problema. Oni ponekad dođu i pričaju sa učenicima.”

*Nastavnik u školi
“Gjerg Fishta”*

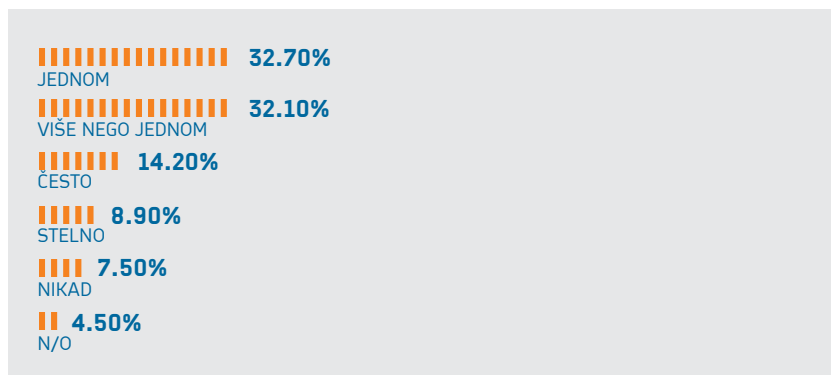
Grafikon 1.6 Ko je odgovoran za sigurnost na igralištu?

25 KIS-ov intervju, 15. septembar, 2012.

26 KIS-ov intervju sa nastavnikom škole Gjergj Fishta, 25. maj, 2013.

Grafikon 1.7 Koliko puta ste tokom prošle godine videli oružje (vatreno oružje i/ili hladno oružje) u vašoj školi?

Posjedovanje hladnog oružja, većinom noževa, od strane grupa đaka je rašireno i dostiglo je alarmantne razmere. Tokom intervjuva, i učenici i nastavnici su pomenuli pretnju koju rastući broj oružja koje deca nose predstavlja za ostale učenike. Intervjuisani nastavnici su krivili dečije roditelje što ne proveravaju njihove torbe pre nego što oni pođu u školu i ne smatraju da je odgovornost nastavnika da se bave tim problemom.

ZAKLJUČAK

Naše istraživanje o razmerama nasilja u školskim prostorijama je pokazala da su deca na Kosovu svakodnevno izložena nasilju. Nasilje se javlja u raznim oblicima i u različitim stepenima ga doživljavaju i nastavnici i učenici. Postoji zakonodavstvo koje se bavi počinocima nasilja, međutim ono se ne primenjuje efikasno.

Stvaranje sigurnog i prijatnog okruženja pogodnog za učenje je od izuzetne važnosti i mora biti prioritet vlade. Škole mogu igrati važnu ulogu u prekidanju obrasca nasilja u društvu učeći decu da misle za sebe, prihvate vrednost poštovanja drugih, nediskriminaciju i komunikaciju kao način rešavanja sukoba. Sigurne škole ne obezbeđuju samo neposredne koristi stvaranja okruženja gde deca mogu potpuno razviti svoje sazajne sposobnosti, socijalizovati se i razviti osećaj zajedništva, već imaju važan dugoročan uticaj na stvaranje građanstva i zemlje koja vrednuje ravnopравnost, zajednicu i integritet pojedinca.

Pored preporuka koje smo gore u tekstu dali relevantnim institucijama, niže je data lista sugestija koje mogu biti primenjene u školama.

- Redovni roditeljski sastanci na nivou razreda i po godinama te osnivanje školskog roditeljskog saveta.
- Redovni sastanci školskih upravljačkih tela.
- Školska uprava se mora sastajati jednom mesečno sa gradonačelnikom ili opštinskim direktorom za obrazovanje.
- Stvoriti školske zajednice pravljenjem programa vannastavnih

aktivnosti, na primer debate, sastanci, i druge učeničke aktivnosti.

- Uspostaviti pisanu, formalnu dokumentaciju o incidentima nasilja koja će obuhvatiti čitavu zemlju: Nijedna od posećenih škola ne vodi pisanu evidenciju o prijavljenom nasilju. Da bi se preduzele mere protiv počinioca, mora se voditi jasna evidencija o incidentima koja će se slati ODO-ima.

- Osnovati službu za savetovanje: Škole trebaju imati profesionalne savetnike/psihologe obučene za pitanja vezana za nasilje u školama.

- Obučiti predstavnike roditeljskih saveta o pravima i odgovornostima deteta, dužnostima relevantnih institucija i, gde je to moguće, razmatrati razne probleme koji se javljaju u vezi nasilja u školama.

- Osnažiti i aktivirati roditeljske savete kako bi bili dostojni svojih zakonom određenih uloga.

- Uspostaviti način komuniciranja sa roditeljima izvan godišnjih sastanaka roditelja i nastavnika.

- Obezbediti nastavnicima obuku o rešavanju sukoba.

- Uvesti sistem 2 nastavnika (1 plus pomoćni nastavnik) po učionici u nižim razredima, posebno u onima koja su prenatrpana. Dva nastavnika bi osigurala održavanje discipline, posvećivanje veće pažnje učenicima kao i obučavanje pomoćnika za buduće nastavnike.

- Treba sačiniti i podeliti svakom učeniku i roditelju kopiju školskog pravilnika. Ona treba da sadrži pravila ponašanja sa posebnim naglaskom na to šta čini nasilje protiv nastavnika i učenika. Posledice nedoličnog ponašanja trebaju se jasno nabrojati.

- Osmisliti vannastavne aktivnosti za učenike kao što su sportski i dramski klubovi i pružanje usluga zajednici.

- Pružiti dodatnu podršku preko sistema tutorstva deci koja imaju slabe ocene.

- Škole moraju raditi sa policijom zajednice koja treba da je prisutnija u školama. Organizovati predavanja i časove sa pitanjima i odgovorima sa policijom zajednice da bi deca učila o svojim pravima i dužnostima i o relevantnim institucijama i ljudima kojima se mogu obratiti u slučaju kršenja njihovih prava.

- Ugraditi kamere za nadgledanje u školama. One smanjuju izbijanje nasilja među vršnjacima i ako počinioci nasilja i lopovi znaju da će biti snimljeni, onda to služi kao preventiva.

- Staviti na snagu zakon koji zahteva da đaci moraju nositi uniforme u školi.

- Svaki učenik mora biti obavezan da nosi dokument za identifikovanje.

ANEKS I. RELEVANTNO ZAKONODAVSTVO**Ustav Republike Kosovo**

Članci	Relevantne odredbe/obaveze/sankcije
Član 47: Pravo na Obrazovanje	2. Javne institucije će svakom licu garantovati jednake mogućnosti školovanja, sve na osnovu njenih/njegovih pojedinačnih potreba i sposobnosti.
Član 50: Prava Djeteta	1. Djeca imaju pravo na zaštitu i brigu koja je neophodna za njihovo blagostanje. 3. Svako dijete ima pravo da bude zaštićeno od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije. 4. Sve radnje koje se tiču djeteta, preduzete od strane državnih, javnih ili privatnih institucija, moraju biti u najboljem interesu djeteta

Zakon 04/L -032 O Preduniverzitetskom Obrazovanju U Republici Kosovo (29 Avgust 2011)

Članci	Relevantne odredbe/obaveze/sankcije
Član 4: Zaštita ugroženih grupa	1. Sva lica zaposlena u obrazovnim ustanovama uspostavljenim ili regulisanim u skladu sa ovim zakonom, dužna su da preduzmu sve razumne korake kako bi se obezbjedilo da učenici i osoblje ne budu povređivani ili izloženi bilo kakvim uvredljivim rečima ili delima. 2. Telesno kažnjavanje i bilo koji drugi oblik ponižavajućeg kažnjavanja zabranjeni su u svim obrazovnim ustanovama i ustanovama za osposobljavanje bez obzira da li se one finansiraju javnim ili privatnim sredstvima. 3. Promotivne aktivnosti van okvira kurikuluma Kosova u korist ili na štetu bilo koje političke partije, pola, rase, etničkog porekla, veroispovesti ili društvenog položaja zabranjene su u svim obrazovnim ustanovama i ustanovama za osposobljavanje. Kad se prilikom akademske aktivnosti pred učenicima pokrenu gore pomenuta pitanja, učenicima treba na uravnotežen način pružiti i suprotna mišljenja.

Član 8: Inspekcija obrazovanja	6. Nakon izveštaja inspektora, kojeg potpisuju inspektor i direktor institucije: 6.1. ministarstvo može da ukine rad obrazovnih institucija i onih za osposobljavanje koje nisu licencirane ili svoje dužnosti obavljaju u nesigurnim i nezdravim ambijentima. 6.2. ministar može da savetuje opštinu da prekine radni odnos članu nastavnog osoblja koji je zaposlen protivno kriterijumima koji su određeni ovim zakonom, ili je udaljen sa posla zbog zdravstvenih uslova ili naredbe suda ili naredbe ovog ili drugih važećih zakona traže takvu akciju. 6.3. u slučaju da se primeti nedostatak u primeni kurikuluma, Ministarstvo može da zatraži dodatnu ili alternativnu nastavu.
Član 16: Komitet roditelja Kosova (KRK)	2. Funkcija KRK je da predstavlja interese roditelja, da dostavi Ministarstvu svoje mišljenje u vezi bilo kojeg aspekta preduniverzitetskog obrazovanja i da bude glavni kanal komuniciranja i konsultacija između Ministarstva, obrazovnih institucija i institucija osposobljavanja i roditelja. 3. Ministarstvo izdaje podzakonski akt za rad KRK, uključujući procedure za imenovanje i izbor članova, uključujući uvek i članove različitih zajednica. 4. Ministarstvo obezbeđuje godišnji budžet i logističku infrastrukturu u cilju osiguravanja efektivnog rada i funkcionisanja KRK.
Član 18: Savet učenika	1. Upravni odbor svake škole ISCED nivoa 2 i 3 osniva savet učenika koji je sastavljen od najmanje po jednog izabranog učenika iz svakog razreda, biranog tajnim glasanjem svake godine. 2. Funkcija saveta učenika je da radi na poboljšanju nastavne sredine, uslova rada i interesa koji se odnose na zdravlje, bezbednost i blagostanje učenika kao i da budu predstavljeni u Upravnom odboru.
Član 19: Savet roditelja	4. Osim zastupljenosti u savetu roditelja, roditelji imaju pravo da se žale nastavniku, direktoru obrazovne ustanove ili ustanove za osposobljavanje, opštini i Ministarstvu, a u vezi sa kvalitetom nastave i obrazovnom sredinom.
Član 20: Rukovodeće osoblje	2. Direktor obrazovne ustanove ima izvršnu odgovornost za akademsko vodjenje, rukovodjenje i opšte upravljanje ustanovom uključujući: 2.1. određivanjem disciplinska mera nad učenicima; 2.2. dužnosti u vezi sa imenovanjem, ocenjivanjem, disciplinom i drugim pitanjima koja se odnose na nastavno i drugo osoblje;

Član 22: Školska pravila

1. Nakon dobijanja predloga od strane Upravnog odbora škole, opština usvaja izražena pravila radi unapređivanja dobrog ponašanja i discipline od strane učenika radi promovisanja koncepta zdravih škola i eliminisanja nasilja.

2. Školska pravila utvrđuju prava i obaveze učenika, koje nisu regulisane ovim Zakonom ili podzakonskim aktima izdatim na osnovu istog i koje su uvek zasnovane na važećem Zakonu.

6. Obavezuju se učenici da nose školsku uniformu.

Zakon 03/L-068 O Obrazovanju U Opštinama Republike Kosova (21 May 2008)

Članci

Relevantne odredbe/obaveze/sankcije

Član 5: Nadležnosti opština u javnim obrazovnim nivoima 0, 1, 2, i 3 (predškolsko, osnovno, niže srednje i više srednje)

h) nadzor i inspekcija obrazovnog procesa u skladu sa smernicama koje utvrđuje MONT;

i) razvoj, usvajanje i primena Pravidnika o radu za škole, uključujući Kodeks ponašanja za upravno osoblje, nastavnike, drugo osoblje i učenike kao i disciplinske mere;

l) posmatranje i izveštavanje roditelja i drugih nadležnih organa vlasti kako je uvrđeno zakonodavstvom o obrazovnom i društvenom napretku učenika

Zakon 2004/37 O Inspekciji Obrazovanja Na Kosovu (17 Decembar 2004)

Članci

Relevantne odredbe/obaveze/sankcije

Član 4: Poslovi i zadaci Inspektora za obrazovanje

4.3. Inspektori za obrazovanje posebno imaju dužnost da kontrolišu:

s. Realizaciju prava i obaveze učenika, studenata i ostalih zaposlenih, u skladu sa zakonom;

t. Disciplinske mere poduzete prema učenicima, studentima, nastavnicima i ostalim zaposlenim radnicima institucije;

Član 5: Odgovornosti i ovlašćenja Inspekcije za obrazovanje	5.4. Inspektori obrazovanja prekidaju i zabranjuju: d. Radni odnos zaposlenima, koji imaju zabranu od lekarske komisije ili suda da rade sa decom, učenicima i studentima. U ovoj kategoriji spadaju i osobe koje su napunile 65 godina starosti. Kriterium starosti će se sprovoditi početkom školske i akademske godine; e. Radni odnos nastavnika koji ne realizuje nastavni plan i program, bilo sa kvantitativnog ili kvalitativnog stajališta; f. Ako inspektor za obrazovanje konstatira da ovlašćeno lice institucije za obrazovanje ili drugi radnik činio je prekršaj: fizički delikt, moralni, privredni, korupciju, vređanje na nacionalnoj osnovi, verskoj ili drugo krivično delo, predstaviće zahtev nadležnog organa za pokretanje procedure.
Član 7: Kaznene uredbe	7.1. Institucija za obrazovanje biće kažnjena u novčanoj sumi od 500 –1.000 Euro, dok se odgovorno lice institucije kažnjava sa 50-100 Euro: a. ako Inspektor za obrazovanje ne pružaju uslove za kontrolu, b. ne pružaju traženu dokumentaciju (član 4.8.) i c. ako ne postupa po rešenju inspektora (član 5.1., 5.2.). 7.2. Institucija za obrazovanje kazniće se u novčanoj sumi od 1.000 – 2.000 €, dok ovlašćeno lice sa 100 – 200 € ako: a. Ne stvara normalne uslove za nastavu u instituciji za obrazovanje. b. Odbija sprovođenje naređenih mera sa rešenjem inspektora.

Administrativno Upustvo Br. 28/2012 Osnivanje I Funkcionisanje Saveta Roditelja Kosova (SRK)

Članci	Relevantne odredbe/obaveze/sankcije
Član 2: Osnivanje	1. MONT osniva Roditeljski savet Kosova (RKS) 2. ODO osniva Opštinski Roditeljski Savet (ORS). 3. Škola osniva Školski Roditeljski Savet (ŠRS).

Član 3: Uloga i odgovornosti

1. Kosovski Roditeljski Savet predstavlja interese roditelja i prenosi njihova mišljenja u MONT za sva pitanja preduniverzitetskog obrazovanja na Kosovu. Takođe je glavni mehanizam komuniciranja i savetovanja među MONT-a i roditelja.
2. Opštinski Roditeljski Savet:
 - 2.1. Predstavlja interese učenika i roditelja u institucijama preduniverzitetskog obrazovanja.
 - 2.2. Organizuje roditelje na podržavanju škole i nastavnika na edukativno obrazovnu delatnost.
 - 2.3. Stvara mehanizme komuniciranja među MONT-a i roditelja.
 - 2.4. Školski Roditeljski Savet Predstavlja interese učenika, roditelja i nastavnika;
 - 2.5. Sarađuje u korist poboljšanja kvaliteta predavanja i učenja.
 - 2.6. Pomaže na stvaranju škole prijatelje za decu i atraktivne za predavanje i učenje.

Administrativno Uputstvo 40/2005: Zabrana, Prekid Rada I Iniciranje Disciplinske Procedure Protiv Nastavnicima I Ostalim Radnicima U Instituciji Za Obrazovanje, Vaspitanje I U Naučnoj Instituciji (28 Septembar 2005)

Članci

Relevantne odredbe / obaveze / sankcije

Član 2: Zabrana, prekid i iniciranje disciplinske procedure

Inspektor za obrazovanje, zabranjuje rad nastavnika i radnika vaspitno obrazovanja, naučno i osposobljavajućeg institucije kao i da počinje proceduru razmatranja disciplinskih mera protiv njih, ako konstatuje da:

c) nastavnik ili drugi zaposlen je kažnjen za neko krivično delo, za koju se predviđa kazna u trajanju više od 6 (šest) meseci efektivnog zatvora;

d) ne sprovodi zakon i ostale podzakonske akte;

e) upotrebljava fizičku silu prema učenicima, studentima i kolegama;

f) vrši neki akt seksualnog silovanja ili zadirivanja;

gj) uzima mito od dece, učenika, studenata i roditelja za popravljane ocena, prolazak razreda, polaganje ispita i ostale slične;

o) Vršiti protiv dece, učenika i studenata diskriminaciju rasne, polne, bojne, verovanja, hendikepiranosti, porekla, mesne, statusne;

p) utiče mržnju i silu protiv ostalih;

Član 3: Obaveštavanje inspektora za obrazovanje

3.1. Inspektor za obrazovanje nakon konstatacije propusta informira vaspitno obrazovnim, naučno osposobljavajućem osoblju i poslodavca pismeno za učinjene propuste i kasnije donosi rešenje za zabranu, prekid rada i inicira proceduru za disciplinske mere.

3.2. Inspektor za obrazovanje treba da izveštava glavnog inspektora za preuzimanju mere, istovremeno informiše i ODO i RKO.

Administrativno Uputstvo 11/2005 Administrativne Procedure Inspektiranja U Vaspitno/Obrazovnim I Naučnim Institucijama. (04 Februar 2005)

Član 2: Glavni principi

Služba inspekcije za obrazovanje upravlja se od opštih principa Zakona o Osnovnom i srednjem obrazovanju, Zakona o Visokom obrazovanju, Zakona o Inspekciji za obrazovanje na Kosovu, Pravilnika UNMIK-a br. 36/ 2001 i ostalim podzakonskim aktima, kao:

2.1. Svi slučajevi da se tretiraju na objektivni način, bez pristrasnosti, bez diskriminacije na etničkom osnovu, versku, pola, socijalne, rasne i uzrasta;

2.2. Inspektiranje se ne sprovodi da kaznimo instituciju obrazovanja ili osobu;

2.3. Inspekcija donosi administrativne i pravne aktove da bi pomagao institucijama za obrazo

Član 9: Konkluzije i preporuke

9.1. Na osnovu prerađene podataka konstatira se faktičko stanje i donose se konkluzije o stepenu sprovođenja zakonitosti ili stepen i prirodu kršenja zakonitosti od strane dotične institucije za obrazovanje.

9.2. Zavisno od faktičkog stanja iz tačke 9.1. rukovodilac ekipe ili glavni inspektor vrši sastavljanje preporuka šta, ko i kako treba poboljšati sprovođenje zakonitosti u dotičnoj instituciji za obrazovanje.

9.3. Preporuke ih potpisuje glavni inspektor i poslije ih upućuje dotičnoj instituciji za obrazovanje i po jedan primerak odgovornim osobama MONT-a.

Član 10: Donošenje odluka	10.1. Rukovodilac ekipe, u skladu sa određenim rokovima za ispunjavanje zadataka koji izlazu iz donošenih preporuka, vrši nadzor stepena njenih ispunjavanja od strane dotične institucije za obrazovanje. 10.2. Dotična institucija za obrazovanje ima pravo da traži interpretiranje i dodatna uputstva od službe inspekcije radi sprovođenja preporuka. 10.3. Ako dotična institucija za obrazovanje ne vrši sprovođenje preporuka na predviđenom roku i nakon pismene upomene, tada glavni inspektor donosi odluku kojom se izriču zakonske mere prema dotičnoj instituciji za obrazovanje. 10.4. Ako dotična institucija za obrazovanje je nezadovoljna rešenjem glavnog inspektora ima pravo da predstavlja žalbu Stalnom sekretaru. 10.5. Stalni sekretar, na osnovu podnešene žalbe, sastavlja posebnu komisiju i verifikuje procedure donošenj
---------------------------	--

Administrativno Uputstvo Nr. 13/2005 Mere Protiv Roditelja, Deca Kojih Nisu Registrovani Ili Ne Pohađaju Obaveznu Nastavu. (23 Mart 2005)

Članci	Relevantne odredbe/obaveze/sankcije
Član 3: Kažnjene mere	3.1. Ako jedan učenik nije upisan ili nije prisutan u obaveznoj nastavi, njegov roditelj je dužan da plati kaznu, ako izostanak je kao rezultat namernog dela ili zbog neinteresovanja roditelja.

ANEKS II. SLUČAJEVI PRIJAVLJENOG NASILJA IDENTIFIKOVANI TOKOM INTERVJUA

Pol i razred ispitanika	Slučaj	Škola	Počinioc	Vrsta nasilja	Žrtva
Ženski(6. razred)	1.0	Emin Duraku	Nastavnik	Vučenje ušiju and šamaranje	Školski drug
Muški(6. razred)	2.0	Ismail Qemajli	Nastavnik	Šamaranje	Ispitanik
Ženski (6. razred)	3.0	Naim Frasheri	Nastavnici	Šamaranje	Školski drug
Ženski (6. razred)	4.0	Thimi Mitko, Gnjilane	Nastavnik	Vikanje, šamaranje	Školski drugovi
Muški (6. razred)	5.0	Dardania	Nastavnici	Vučenje ušiju, šamaranje, Vikanje	Školski drugovi
Muški (7. razred)	6.0	Elena Gjika	Nastavnik	Šamaranje	Ispitanik
Ženski (7. razred)	7.0	Elena Gjika	Nastavnik	Seksualno nasilje, korišćenje vulgarnih reči u razgovoru sa devojčice, dodirivanje	Školski drug
Muški (7. razred)	8.0	Iliria	Nastavnici	Šamaranje, udaranje	Ispitanik
Ženski (7. razred)	9.0	Naim Frasheri	Nastavnik	Šamaranje	Ispitanik
Ženski (7. razred)	10.0	Thimi Mitko, Gnjilane	Nastavnik	Vučenje ušiju, uvredljiv jezik [uglavnom dečacima]	Školski drugovi
Muški (7. razred)	11.0	Dardania	Nastavnici	Šamaranje	Školski drug
Ženski (7. razred)	12.0	Elena Gjika	Nastavnik	Šamaranje (prećenje da će ih još tući ako ne slušaju)	Čitav razred je šamaran
Ženski (7. razred)	12.1	Elena Gjika	Nastavnik	Udaranje	Školski drug
Ženski (7. razred)	12.2	Elena Gjika	Nastavnik	Seksualno nasilje, neprimerno dodirivanje	Ispitanik
Muški (7. razred)	13.0	Thimi Mitko, Gnjilane	Nastavnik	Vučenje ušiju	Školski drugovi
Ženski (8. razred)	14.0	Iliria	Učenici	Obraćanje deci uvredljivim jezikom	Nastavnici
Muški (8. razred)	15.0	Emin Duraku	Nastavnici	Šamaranje, vikanje veoma uobičajeno	Ispitanik i školski drug
Muški (8. razred)	16.0	Iliria	Nastavnici	Vikanje, šamaranje	Students
Muški (8. razred)	17.0	Naim Frasheri	Nastavnici	Vučenje ušiju	Školski drugovi
Ženski (8. razred)	18.0	Naim Frasheri	Nastavnici	Vučenje ušiju	Školski drugovi
Muški (8. razred)	19.0	Pjeter Bogdani	Dežurni nastavnik	Udaranje, šamaranje, vikanje	Školski drugovi
Ženski (8. razred)	20.0	Gjergj Fishta	Nastavnik	Šamaranje	Školski drugovi
Muški (9. razred)	21.1	Musa Zajmi, Gnjilane	Dežurni nastavnik	Udaranje dok dete izgubi svest	Školski drug
Muški (9. razred)	21.2	Musa Zajmi, Gnjilane	Nastavnik	Obraćanje deci uvredljivim jezikom	Školski drugovi
Muški (9. razred)	22.0	Musa Zajmi, Gnjilane	Nastavnik	Šamaranje	Ispitanik

ANEKS III. UPITNIK NA ALBANSKOM

Organizacija Kosovska Inicijativa za Stabilnost (KIS) je u toku izrade studije o dobrobiti i sigurnosti dece u školama. Studija obuhvata veliki broj škola u opštini Priština. Ispitanici za ovu studiju su: učenici starosti 11-15 godina (razredi 5-9), nastavnici, profesori, javni službenici. Svi podaci prikupljeni za ovu studiju su poverljivi. Ovo istraživanje će poslužiti Skupštinskoj komisiji za prava čoveka, rodnu ravnopravnost, nestale osobe i peticije.

UNAPRED SE ZAHVAŁUJEMO

Pol: M Ž

Starost (koliko godina imate?) _____

Koji ste razred? _____

1.1. Tokom protekle nedelje, koliko ste puta bili ogovarani?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

1.2. Tokom protekle nedelje, koliko su vas ismevali, nazivali vas pogrđnim imenima ili vas vređali u školi?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

1.3. Tokom protekle nedelje, koliko puta su vas uznemiravali?

- Nijednom
- Jednom
- Više nego jednom
- Stalno

1.4. Tokom protekle nedelje, koliko puta su vas terali da raditi nešto protiv vaše volje?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

1.5. Tokom protekle nedelje, koliko puta su vam uništavali stvari?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

1.6. Tokom protekle nedelje, koliko puta su vas odbili da učestvujete u nekoj aktivnosti (npr. da učestvujete u nekoj igri?)

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

1.7. Tokom protekle nedelje, koliko puta su vas odgurnuli, saplitali ili pljunuli?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

1.8. Tokom protekle nedelje, koliko puta su vas stavili na facebook ili vam poslali uvredljiv sms?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

1.9. Da li ste primetili da često zadirkuju nekog vašeg druga ili drugaricu?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

1.10. Ako ste primetili da često zadirkuju nekog vašeg druga ili drugaricu, kažite kako izgleda to zadirkivanje.

1.11. Kome se obraćate kada vas zadirkuju u školi? [Stavite broj pored osobe u zavisnosti koliko često joj se obraćate kad vas zadirkuju. 1= najčešće, 2= često, 3= ponekad, 4= retko, 5= nikad]

- ___ Dobrom drugu/dregarici
 - ___ Roditeljima
 - ___ Direktoru škole
 - ___ Nastavnicima
 - ___ Policiji
 - Nekom drugom: _____
-

1.12. Kome se obraćate za bilo koji problem u školi? [Stavite broj pored osobe u zavisnosti koliko često joj se obraćate kad imate problem. 1= najčešće, 2= često, 3= ponekad, 4= retko, 5= nikad]

- Dobrom drugu/dregarici
 - ___ Roditeljima
 - ___ Direktoru škole
 - ___ Nastavnicima
 - ___ Policiji
 - Nekom drugom: _____
-

2.1. Da li te kažnjavaju u školi?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

2.2. Koji su najčešći oblici kažnjavanja?

- ___ Vučenje ušiju
 - ___ Vučenje zulufa
 - ___ Vučenje kose
 - ___ Šamaranje
 - ___ Udarci u glavu (npr. olovkom)
 - ___ Drugo: _____
-

2.3. Da li vas kažnjavaju zbog neučenja?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

2.4. Da li vas kažnjavaju zbog kašnjenja?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

2.5. Da li nastavnici tuku učenike kada galame?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

2.6. Da li vas nastavnici tuku kada su neervozni?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

2.7. Da li vam se nastavnici obraćaju uvredljivim ili podcenjivačkim rečima?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

2.8. Kada vam se nastavnici obraćaju uvredljivim rečima, koje reči najčešće koriste?

2.9. Da li vas je neki nastavnik seksualno uznemiravao?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
 - Drugo: _____
 - Ako je odgovor potvrđan, kažite nam kako se to desilo: _____
-

2.10. Da li ste čuli o nekom slučaju seksualnog uznemiravanja od strane nastavnika ?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
 - Drugo: _____
-

2.11. Da li nastavnici prave razliku među učenicima?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
 - Drugo: _____
-

2.12. Da li nastavnici prave razliku između imućnijih učenika [koji imaju bolje materijalne uslove] i onih siromašnijih?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
 - Drugo: _____
-

2.13. Da li vam nastavnici pričaju o temama vezanim za veru?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

2.14. Nastavnici/Dežurni redovno prate vaše ponašanje i obaveštavaju roditelje?

- Nijednom
 - Jednom
 - Više nego jednom
 - Stalno
-

3.1. Da li se osećate ugroženim u školskom dvorištu?

- Da
 - Ne
 - Ponekad
 - Drugo: _____
-

3.2. Mogu li nepoznata lica da se ušunjaju u vaše školsko dvorište ?

- Da
 - Ne
 - Ponekad
-

3.3. Ko se stara o sigurnosti u školskom dvorištu?

- Kurir škole
 - Dežurni
 - Direktor
 - Nastavnici
 - Policija
 - Niko
 - Drugo: _____
-

3.4. U školskom dvorištu ima uličnih prodavaca.

- Ne
 - Ponekad
 - Često
 - Stalno
-

3.5. U školskom dvorištu ima prodavaca narkotičnih supstanci.

- Ne
 - Ponekad
 - Često
 - Stalno
-

3.6. U blizini škole ima prodavaca narkotičnih supstanci.

- Ne
 - Da
 - Ukoliko da, gde se obično prodaju narkotične supstance? _____
-

3.7. Koliko puta ste tokom prošle godine videli da neko ima oružje u vašoj školi (hladno ili vatreno oružje)?

- Jednom
 - Više nego jednom
 - Često
 - Stalno
-

4.1. Učenici se obraćaju nastavnicima uvredljivim rečima u vašoj školi?

- Nikad
 - Ponekad
 - Često
 - Stalno
-

4.2. Jeste li doživeli ili čuli da su učenici u vašoj školi fizički napali nastavnike?

- Nikad
 - Ponekad
 - Često
 - Stalno
-

Kosovska Inicijativa za Stabilnost — KIS

Telefon: + 381 38 260600

E-mail: info@iksweb.org

www.iksweb.org

Adresa:

Trg Majke Tereze, H18/6,

Priština, Kosovo

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

316.485.2-057.874(496.51)(048.83)

Krasniqi, Edona - Education or Subjugation ? : a report on violence
against children in schools / Prepared by Edona Krasniqi. – Prishtinë :
IKS, 2013. – 50 f. : ilustr. me ngjyra ; 21 cm

ISBN 978-9951-600-05-7